AYFER TUNÇ

"ÖMÜR DİYORLAR BUNA"

CAN

YAŞANTI

Can Yayınları: 1623
Türk Edebiyatı: 468

© Ayfer Tunç, 2007
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2007

1. basım: Mayıs 2007

Yayına Hazırlayan: Faruk Duman

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzelti: Süleyman Asaf Taneri

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Basımevi

ISBN 978-975-07-0777-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM. DAĞITIM. TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Ayfer Tunç
"ÖMÜR DİYORLAR BUNA"

YAŞANTI

CAN YAYINLARI

AYFER TUNÇ'UN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI

BİR MÂNİNİZ YOKSA ANNEMLER SİZE GELECEK / *yaşantı*
TAŞ-KÂĞIT-MAKAS / *öykü*
KAPAK KIZI / *roman*
EVVELOTEL / *öykü*
AZİZ BEY HADİSESİ / *öykü*
MAĞARA ARKADAŞLARI / *öykü*

Ayfer Tunç, 1964'te Adapazarı'nda doğdu. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Üniversite yıllarında çeşitli edebiyat ve kültür dergilerine yazılar yazmaya başladı. 1989 yılında Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği Yunus Nadi Öykü Armağanı'na katıldı, *Saklı* adlı yapıtıyla birincilik ödülü aldı. 1999-2004 arasında Yapı Kredi Yayınları'nda yayın yönetmeni olarak görev yaptı. 2001 yılında yayınlanan ve okurdan büyük bir ilgi gören *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek-70'li Yıllarda Hayatımız* adlı yapıtı, 2003 yılında yedi Balkan ülkesinin katılımıyla düzenlenen Uluslararası Balkanika Ödülü'nü kazandı ve altı Balkan diline çevrilmesine karar verildi. Aynı kitap Suriye ve Lübnan'da Arapça olarak yayınlandı. Tunç'un 2003 yılında Sait Faik'in öykülerinden hareketle yazdığı *Havada Bulut* adlı senaryosu filme çekildi ve TRT'de gösterildi. Tunç'un *Kapak Kızı* adlı bir romanı, *Saklı, Mağara Arkadaşları, Aziz Bey Hadisesi, Taş-Kâğıt-Makas* ve *Evvelotel* adlı beş öykü kitabı, *Harflere Bölünmüş Zaman* adlı bir e-kitabı, *İkiyüzlü Cinsellik* adlı (Oya Ayman'la birlikte yazdığı) bir inceleme kitabı var.

Ayfer Tunç'un internet adresi:
www.ayfertunc.com

İÇİNDEKİLER

YEDİ KADIN

Biliyor musun ki İyi Yaşanmış Hayat Bir Hazinedir 13
Şapkacı Arlet 26
"Gitme Dur..." Aylin Işık 47
Bir Aktris - Artık Değil 59
"Bir Kara Derin Kuyu" 77
Nur Hanımın Piyanoları 83
To/Bedri-From/Joan 87

ŞEHİRDEN SESLER

Geveze Pazar 95
Hisli Bir Apartman Toplantısı 105
Koku 114
İki Kedi 120

İKİ ÇOCUK

Nâzımsever Küçük Komünistin Hikâyesi 127
Çarli 131

KİTAPLARDAN DOĞANLAR

Narlı Bahçe 139
"İde" Ağacı 144

Kitabının Adını Göstermeyen Yolcu 151
Max Frisch Bana Neden
Portakalı Hatırlatıyordu? 155
Yaratıcımız Yusuf 158
İki Akademili 162

ÜÇ PORTRE DENEMESİ

O Tatlı Dinozor 171
Kedilerimi İyi Doyurunuz 179
Mesut Bahtiyar'dan Şarkılar Dinlediniz 184

Beste : Selahattin İçli
Güfte : Selim Aru
Makam: Kürdilihicazkâr

"Bitmez tükenmez bu dert, ömür diyorlar buna
Bu gece mehtab gibi aşkım da bitse suda.
Gönlüm uyusun sesinde, gel dokunma şuna
Bu gece mehtab gibi aşkım da bitse suda"

YEDİ KADIN

Biliyor musun ki İyi Yaşanmış Hayat Bir Hazinedir*

Rusya'da yaşanan "prova revülasyon"un çalkantısı henüz durulmamışken; Baltık'la Karadeniz arasındaki uçsuz bucaksız topraklar karla kaplıyken; Ren geyikleri ve mavi gözlü Sibirya kurtları kürk paltolu, kalpaklı beylerin kızaklarını çekerken; basit köy meyhanelerinde, Çehov'un öykülerinden çıkıp gelen kavruk ve çelimsiz köylüler ardı ardına votka kadehlerini boşaltırlarken; Polonya'nın kocaman çiftlik evlerinde, boruları odadan odaya dolaşan, üstü işlemeli, dev çini sobalar çıtırdarken; zengin salonlarda üniformalı hizmetliler her sabah parlatılan semaverleri akşam çayı için gümüş tepsilerde getirirlerken; aristokrat ailelerin güzel ve iyi eğitilmiş kızları kabarık etekleriyle piyano eşliğinde Polka çalışırlarken; 1905 yılında, yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan Litvanya Türklerinden Bayraşevski ailesinin büyük ve görkemli çiftlik evinde, altıncı çocuk yedi aylık doğdu.

Minsk, Petrograd, Moskova, Kiev, Varşova heyecanlıydı. Devrim provasının yankısı hafiflemişse de, içten içe sürmekteydi.

Yedi aylık doğan altıncı çocuk bir kızdı. Adını Fatma koydular. Uzun olacağını sanmadığı ömrünün hayli ileri bir aşamasında "Herkesin bir masalı vardır, doğunca başlar, sürer, sürer..." diye özetlemişti hayat denen uzun yolu.

Onun masalı çok uzun sürdü.

Litvanya Krallığı'nın payitahtı Minsk yakınlarındaki Volkovisk'te noterlik yapan baba Bayraşevski varlıklı bir adamdı. Aydındı, çocuklarına düşkündü, onları çok severdi, mutlu olsunlar isterdi. Fatma beş kardeşiyle çok mutlu bir çocukluk yaşadı.

Uzun ömrünün her dönemecinde korkuya kapılmış olan Fatma, uzun masalının sonuna yaklaşırken arkasına baktığında, boşuna korkmuş olduğunu gördü. Mutlu yaşamıştı.

Ne güzel geçmişti çocukluğu Volkovisk'in hemen dışındaki çiftliklerinde. Bahçede kocaman ağaçlar, salıncaklar, geniş arazilerinin içinde küçük doğal havuzlar, bahçede çeşit çeşit hayvanlar... Litvanya Türkleri Müslüman oldukları için domuz yemezlerdi. Bu yüzden kaz beslerlerdi çiftliklerinde. Fatma atlara tutulmadan önce kazların peşinden koşardı, çok küçüktü, düşe kalka yürüyordu, kazların gagaları gibi sarı saçları vardı, hep beyaz giydirirlerdi ona. Mutlu insanların yaşadığı kalabalık çiftlikte, hemen her gün bir kaz kesilir, ciğerinden ezme yapılır, yemeklerde kullanılan hafif ve lezzetli yağı kavanozlarda saklanırdı. Tavuklar, ördekler, kediler, köpekler, inekler bu büyük çiftliği doğanın bir parçası kılıyordu.

Baba Bayraşevski ve oğulları atlara meraklıydılar. Çiftliklerinin hatırı sayılır büyüklükteki harasında yetiştirdikleri, bazılarının ünü Minsk'e kadar

ulaşan atlarının güzelliğiyle övünürlerdi.

Fatma kazların peşinden koşarak oynamaktan vazgeçecek kadar büyüdüğünde, büyük ağabeyine her gün yalvarırdı:

— Ağabeyciğim, ne olur ben de ata bineyim.

— Daha çok küçüksün Fatma, biraz büyü.

— Ne kadar daha büyüyeceğim?

— Boyun burama gelinceye kadar büyüyeceksin.

Belini gösterirdi, uzun bacaklarına dizlerine kadar gelen deri çizmeler giymiş olan yakışıklı ağabeyi, sonra bir koluyla Fatma'yı kavradığı gibi atının terkisine alır ve Volkovisk'in kırlarında dörtnala sürerdi. Taze bir rüzgâr geçerdi Fatma'nın yüzünden. İçindeki coşkunun mutluluk olduğunu bilemeyecek kadar küçüktü.

Fatma büyüdü, uzun boylu güzel bir kız çocuğu oldu, boyu ağabeyinin belini bile geçti.

— Büyüdüm artık ağabeyciğim, dedi bir gün.

— Bakayım?

Yan yana durdular, yakışıklı ağabey baktı, Fatma gerçekten büyümüştü, üstelik güçlü görünüyordu. Haradan bir at getirdi. Fazla yaklaştırmazlardı Fatma'yı haraya küçükken. O evin en küçüğüydü, üstelik yedi aylık doğanıydı, ona bir şey olacak diye korkardı herkes. Ağabey kızıl renkli, ağzından buharlar çıkan atın sağrısını okşayarak,

— Bu senin atın olsun, dedi. Her akşam ona git, okşa, konuş, şeker ver. Onu sev, at senin arkadaşın, dostun olsun.

Fatma atını çok sevdi. Atını sevdiği kadar bütün hayvanları çok sevdi. Hep bir hayvan besledi uzun ömrünün çeşitli dönemlerinde. İnsanları da çok sevdi, hep insanların içinde olmak istedi, oldu.

Volkovisk o sıralarda bir Polonya şehriydi, sonraları Litvanya şehri oldu, Rusların egemenliği altındaydı. Bu yüzden Rusça konuşmak çok doğaldı, zaten okullarda, çarşıda, pazarda Lehçe de, Rusça da konuşuluyordu. Bayraşevski ailesi evde Lehçe konuşuyordu. Fatma anne babasıyla, çiftliğin çalışanlarıyla, ağabeyleriyle, ablalarıyla Lehçe; şehirde kimi zaman Rusça, kimi zaman Lehçe konuşup anlaşıyor, çok dilli bir hayatın içine doğru gittiğini henüz bilmiyordu.

Volkovisk'te yaşayan çok Alman vardı, yakın komşularından biri çok çocuklu, varlıklı, kalabalık bir Alman aileydi. Fatma onların çocuklarıyla arkadaştı. Biraz kaba saba insanlardı, dilleri de öyleydi, ama çocukluk arkadaşları kıymetlidir, Fatma onların kaba sabalıklarının farkına bile varmıyordu. Yalnız komşularının kaba sabalıklarının değil, onlarla gayet iyi Almanca konuşup anlaştığının da farkına varmıyordu.

Noter baba Bayraşevski aristokrat sayılmasa bile, saygıdeğer bir adamdı, aristokrat dostları vardı. Çocuklarının eğitimine çok önem verirdi. Aristokratlar çocuklarını halk okullarına göndermezler, temel eğitim için seçkin mürebbiyeler tutarlar, çocukları dokuz yaşına gelince de koleje gönderirlerdi. Baba Bayraşevski de dört kızını yetiştirsin, hepsi zarif birer hanımefendi olsun diye, kızlarına bir mürebbiye tutmuştu. Fatma, bir Rus albayın dul eşinden Fransızca öğrenmeye başlamadan önce, Lehçe'yi, Rusça'yı, Almanca'yı sular seller gibi konuşuyor, okumayı öğrendikçe bu dillerde okuduğu kitapların sayısı artıyordu. Zarif mürebbiyesi ile birlikte Fransızca'ya başladı, öğrenmesi uzun sürmedi.

Dokuz yaşına geldiğinde koleje başladı. Kolejde Rusça'sı iyice güçlendi. Rus edebiyatını okuyabiliyor, gayet güzel yazıyordu. Polonyalılar Katolik'tiler. Okullarında Latince temel dersti. Fatma ister istemez Latince de öğrendi. Koleji bitirmesine yakın bir gün konuşabildiği, okuyup yazabildiği dilleri saydığında kendi de şaşırdı: Lehçe, Rusça, Almanca, Fransızca, Latince... Üstelik bunları öğrenmek için fazla çaba göstermesi de gerekmemişti.

Zarif mürebbiyesi dört kız kardeşe sadece Fransızca'yı değil, güzel konuşmayı, zarif ve güzel olmayı, salon danslarını da öğretmişti. Fatma dans etmeyi çok seviyordu, daha çok küçükken, kavalyeleri sadece ağabeyleri iken, onların kollarında döndükçe bile dans etmenin hazzını tadıyor, hayatı daha da seviyordu. İyi dans etmesinin ödülünü, uzun yıllar sonra Cumhuriyet Ankarası'nda alacağını da bilmiyordu henüz.

Fatma uzun ömründe neler göreceğini hiç bilmiyordu, biri anlatsa, hayatında akla hayale gelmez neler olacak dese, inanmazdı. Çünkü sakin ve sevimli şehri Volkovisk'te olağanüstü bir şey olmuyordu ki hiç? Hayat kendi ritüeli içinde, ağır bir ritimle akıp gidiyor, insanlar çoluk çocuğa karışıyor, yaşlanıp ölüyorlardı. Hepsi buydu.

Derken "prova revolüsyon" değil, düpedüz "revolüsyon" oldu. Ekim Devrimi, 1917. Çar öldürülmüştü. Korku içindeki aristokratlar, Lenin diye bir adamın adını duydular, öğrendiler. Ama Bayraşevski ailesi o coğrafyada yaşayanların kaderini değiştiren bu büyük tarihi olaydan pek etkilenmemişti. Noter baba işini gücünü henüz sürdürüyordu. Çini sobalar çıtırdayarak yanıyor, çiftliğin kazları akşam

yemeklerini süslüyor, haftada birkaç gece yüksek tavanlı salonlarda danslar ediliyor, atı Fatma'yı görünce sevinçle kişniyor, semaverler her akşamüstü tıkırdıyor, kokulu çaylar incecik porselen fincanlara doluyordu.

Ama bir gün Almanların Birinci Dünya Savaşı'nı başlattığını duydular. Başlangıçta fazla endişelenmemişlerdi, kendilerine değmeden gelir geçer sanıyorlardı. Oysa, uzun masalın ilk dönemeciydi bu. Önce Alman komşularından koptular, şehrin huzuru kaçtı. Erkekler cepheye çağrıldılar. Bayraşevski ailesi için korkulu bir bekleyiş başladı. Fatma'nın ağabeyleri savaşa gitti. Taşlar yerinden oynamıştı. Aile dağılmaya yüz tutuyordu. Aile korkuyordu. Savaştan önce Fatma'nın üç ablası evlenmişti. İki abla Azeri Türkleri ile bir abla da bir Çeçen'le. Yüzyıllardır Baltık yakınlarındaki topraklarda yaşayan Bayraşevski ailesi, yani anne ve baba Bayraşevski ile Fatma, savaştan kaçtılar, Azerbaycan'a gittiler, kızlarının yanına.

Fatma'nın Azeri Türkçesi ile ilk karşılaşması burada oldu. Her ne kadar Türk kökenli olsalar da Türkçe bilmiyorlar ve konuşmuyorlardı, ama ablalar Azeri kocalarının sayesinde konuşur, anlaşır olmuşlardı. Fatma'nın ilk dikkatini çeken iki kelime oldu. Azeriler "Allahaşkına" anlamında "men ölüm" diyorlardı, Fatma'nın Litvanya Türklerinden olan iki ablası da çarşıda pazarda "men ölüm" diyorlardı artık, tıpkı Azeriler gibi. Ama Fatma yurduna, şehrine döneceğine inanıyor ve bu dili öğrenmemekte ısrar ediyordu.

Ama bilmiyordu ki, ömrünün en uzun döneminde bu dil, Türkçe, ana dili olacak, ömrü boyunca en çok bu dille konuşacak...

İki ağabey de savaştan sağ salim dönmeyi başardı. Aile üyeleri doğdukları topraklara, evlerine döndüler, Volkovisk'e. Fatma yurdunu özlemişti, yurdunun yıldızlarını ve göğünü. En çok da atını özlemişti. Ama atı ölmüştü.

Atının ölümünün acısını unutturan şey, bir aşk oldu. Fatma bir toplulukta Kafkas kökenli bir Türk olan Cemalettin ile tanışmıştı. Cemalettin Prag Üniversitesi'nde harita mühendisliği okumuştu, yakışıklı, görgülü, kültürlü bir gençti. Babasının tam istediği gibi bir damattı. Evlendiler, iki oğulları oldu.

Hayat güzeldi, masalın ilk keskin dönemeci atlatılmıştı, önlerinde mutlu bir gelecek olduğuna inanıyorlardı. Baba Bayraşevski'nin ölümü bile bu inancı sarsmadı. Çünkü artık yaşlanmış olan babanın ölmesi doğaldı, üstelik onun da mutlu bir hayatı olmuştu.

Ancak masalın ikinci dönemecinin çok daha sert, uzun ve trajik olacağını henüz bilmiyorlardı. Almanlar yine saldırdı. Fatma'nın yaşadığı coğrafya bu defa Hitler'i tanıyor, "Heil Hitler!" ünlemi giderek artan bir şiddette duyuluyordu. Cemalettin henüz tam anlamıyla başlamamış olan savaşın kan ve kin kokusunu çok çabuk duydu. Fatma'yı karşısına aldı.

— Bak Fatma, dedi. Yine savaş çıkacak, bu sefer çok uzun sürecek. Macaristan düşecek, Polonya da düşecek. Beni ya Sibirya'ya sürecekler, ya kurşuna dizecekler.

Fatma'nın yüreği titredi. Kocasına inanmak istemedi. Bunun da birinci savaş gibi yara almadan geçeceğini sanıyor, bu sıkıntılı günleri atlatır atlat-

maz her şeyin yoluna gireceğini düşünüyordu. Ne de olsa yine savaşa gitmiş olan ağabeylerinden mektup geliyordu, üstelik öyle korkunç şeyler yazmıyorlardı.

— Kurşuna mı dizecekler? diye sordu Fatma, her şeyin düzeleceğine dair inancı sarsılınca.

— Gel, Türkiye'ye gidelim, dedi Cemalettin. Orada yeni bir cumhuriyet var.

Fatma başka bir lehçeye ait olsa da, iki Türkçe kelime hatırladı: "Men ölüm."

— Peki, gidelim, dedi.

Bir İtalyan gemisine bindiler. İki çocukları ve Fatma'nın annesiyle birlikte. Romanya kıyılarından geçerek İstanbul'a vardıklarında tarih 27 Ağustos 1938 idi. Atatürk çok hastaydı. İki ay sonra onlar da gözyaşları içinde Atatürk'ün cenaze törenine katılacaklarını bilmiyorlardı. Onlar için Atatürk heyecan verici, hayranlık duydukları bir isimdi.

Cemalettin'in mesleği yaşayacakları şehri belirlemişti: Ankara. Taze cumhuriyetin taze başkenti. Henüz köy, henüz acemi, henüz nahif şehir. Yenişehir'de bir ev tuttular, yerleştiler. Fatma Türkçe bilmiyordu. Henüz. İki ağabeyinin savaştan dönemeyeceklerini bilmiyordu. Henüz.

Cemalettin Türkiye'ye gidelim derken, genç cumhuriyetin yetişmiş insan ihtiyacını bilerek başvuruda bulunmuştu. Genç cumhuriyet de heyecanla onu ve ailesini davet etmişti. Maden Tetkik Arama-Etibank'ta harita mühendisi olarak işe başladı. Sıradan bir mühendislik değildi Cemalettin'in yaptığı. Bu genç cumhuriyete bağlılıkla kolları sıvamış ve Etibank'ın ilk maden haritalarını çıkarmıştı. O ilk haritalarda Cemalettin'in attığı imza kaldı: *Ce-*

malettin Konuk. Ankara'ya yerleştikten sonra, Türk vatandaşı olmuş, kendine ve ailesine yeni, Türkçe bir soyadı almıştı. Oysa oradaki ömürleri konukluğu geçti, ev sahibi, yerli oldular.

Yeni yurdun dilini ilk öğrenen Fatma'nın beş yaşındaki küçük oğlu oldu. Komşuları doktorun kendi yaşındaki oğluyla arkadaştı. Türkçe'yi hemen kapmıştı ondan. Cemalettin'in öğrenmesi, kökeni gereği hiç zor olmamıştı. Fatma ise Azerbaycan'dan döndükten ve Cemalettin'e âşık olduktan sonra, Varşova'da Şark Derneği'nde bir Türk'ün verdiği Türkçe derslerine birkaç ay devam etmiş, ama sonra asmış, üstünde durmamıştı. Bir gün gelip de bu dili öğrenmesi gerekeceği hiç aklına gelmemişti. Sadece kulak dolgunluğu vardı, ama yetmiyordu.

Bu dili daha hızlı, daha iyi nasıl öğrenirim diye düşündü ve önce düzenli olarak *Ulus* gazetesi almaya başladı. Birkaç ay sonra da daktilo kursuna yazıldı. Birçok şey gibi daktilo öğrenmesinin de bir gün gelip ona ekmek parası kazandıracağını bilmiyordu. Masalın başında dendiği gibi, biri Fatma'ya hayatında neler neler olacak dese, inanmazdı. Daktilo kursunda Türkçe'den başka dil bilen yoktu. Bütün Ankara'da bile bilen var sayılmazdı. Dost canlısı Fatma, arkadaşlarıyla konuşa konuşa, kursu bitirmesine daha zaman varken on parmak daktilo –üstelik Türkçe– yazabiliyor, doğma büyüme Ankaralı gibi olmasa da, bayağı iyi Türkçe konuşuyordu.

Kurs bitince Fatma uğraşsız kaldı. İki çocuğunu yetiştiriyor, annesiyle ilgileniyor, ama yine de çok boş vakti kalıyordu. Tez canlı, hareketli, durduğu yerde duramayan bir kadındı. İngilizce öğrenmeye karar verdi. Amerikan kursuna yazıldı. Fatma'nın İngilizce öğrenmesi hiç zor olmadı. Bütün bu diller-

le oynaşabiliyor, ama ömrünün en uzun bölümünde kullanacağı dili, Türkçe'yi, yabancı bir gramer yapısı ve vurguyla, aksanlı kullanıyordu: "Biliyor musunuz ki, iyi yaşanmış hayat bir hazinedir?"

Taze cumhuriyetin el üstünde tutulan, meslek sahibi insanlarından oluşan seçkin bir topluluğunun içindeydiler. Karpiç'te akşam yemekleri yediler, cumhuriyeti "yapanlarla" birlikte güzel geceler geçirdiler, balolara katıldılar. Fatma bu balolarda doyasıya dans ederken hep yüksek tavanlı salonlardaki dansları, yurdunu özledi, özlediğini çok çabuk unutmak istedi. Bütün baloların en iyi dans eden kadını oldu. Her zaman.

Annesinin ölümü onu biraz sarstıysa da mutlu bir hayatı vardı, annesinin hayatın tadını çıkaracak kadar uzun ve mutlu yaşadığını düşünüp avundu.

Bayraşevski ailesinin yedi aylık doğan altıncı çocuğu Fatma hep şöyle düşünmüş, ama kimseye söylememişti: "Ben yedi aylık doğdum, demek ki ömrüm kısa olacak..." Bu saplantı yüzünden iki oğlunu yetiştirirken bir gün onların annesiz kalabileceklerini düşünüyor ve ikisine de yemek yapmayı, kendine bakmayı öğretiyordu.

Oysa yanılıyordu. Allah ona uzun ve renkli bir ömür vermiş, ama ilk aşkı, kocası Cemalettin'den esirgemişti. Ankaralı olalı daha on seneyi bile bulmamışken Cemalettin'in ileri derecede kanser olduğu ortaya çıktı, kısa süre içinde öldü.

Fatma doğduğu topraklardan çok uzaktaydı. İki küçük çocuğu vardı. İki ağabeyi savaşta ölmüştü. Ablaları ondan kilometrelerce uzaktaydılar, mektupları bile birkaç ayda bir geliyordu. Fatma kendini tam anlamıyla yerlisi hissetmediği topraklarda

iki çocuğuyla yapayalnızdı.

Kocasının defnedildiğinin ertesi günü Nafıa Vekili'nin müsteşarı ona başsağlığına geldi. Biraz oturduktan sonra bir kâğıt uzattı.

— Şu istidayı imzalayınız, dedi. Benim daktilom olarak vazifeye başlayacaksınız.

Fatma itiraz etti. Acısı henüz çok tazeydi.

— Yapamam, dedi. Perişan haldeyim.

— Siz imzalayınız yeter, dedi müsteşar. Raporlu olacaksınız, vazifeye bir ay sonra başlayacaksınız.

Atlarla, kazlarla, Polka ve valslerle, şık elbiseler, semaverler, hizmetlilerle geçeceğini sandığı, görkemli bir hayatın içine doğmuş olan Fatma için böylece yeni bir hayat başladı. Basit, sıkıcı, özelliksiz, ama bir yandan da zorunlu bir bürokrasi hayatı. Sabahın köründe mesai, üstü camlı çelik masalar, kocaman daktilolar, amirler, memurlar, öğle tatilleri... Akşam beşte daireden çıktığı gibi evine koşuyordu. Ama birkaç yıl sonra hayatının akışının yine değişeceğini bilmiyordu.

Soğuk savaş dönemiydi. İki kutuplu dünyanın üzerinde hep sıcağa dönüşmesinden korkulan bir savaş tehdidi... Bir gün Nafıa Vekâleti'nde memurlara bilgi formu dağıtıp doldurmalarını istediler. Fatma'nın canı sıkılıyordu, iş güç yoktu pek. Adını, soyadını, şunu bunu yazdıktan sonra, bildiğiniz yabancı diller satırını doldurdu. Lehçe, Rusça, Almanca, Fransızca, Latince, Türkçe, İngilizce. Yazdıkları bir satıra sığmadı, kâğıdın kenarına devam etti. Formu teslim etti, sıkıntısına geri döndü.

Aradan birkaç ay geçti. Mesai saatinin bitmesine birkaç dakika varken, bir otomobilin kendisini

almaya geldiğini söylediler. Fatma'yı almaya gelen adam,

— Paşa sizi görmek istiyor, bir iş mevzuu varmış, dedi.

Fatma korkmuştu, tedirgin bir halde otomobile bindi ve kendisini görmek isteyen paşaya gitti. Paşa çok uzun konuştu. Hakkında her şeyi bildiklerini görünce Fatma şaşırdı kaldı. Paşa Fatma'nın yüzündeki şaşkınlık ifadesine hiç aldırmadı.

— Hakkınızda uzun bir araştırma yaptık, dedi. Her şeyi biliyorduk. Yalnız bu kadar genç ve güzel olduğunuzu bilmiyorduk.

Bu konuşmadan iki ay sonra Fatma MİT'in yeni kurulan bürosunda çalışmaya başlamıştı. Belgeleri, dergileri, kitapları okuyor, içeriklerinin ne olduğuna dair raporlar yazıyordu. Tam 22 sene MİT'te çalıştı. Yabancılar hakkındaki binlerce belge, bildiği dillerde yazılmış yığınla metin elinden geçti.

Bir gün emekli oldu. Küçük oğlu Amerika'ya gitmiş, bir Japon kadınla evlenmişti, tam 25 yıl ülkesine ayak basmadı. Sonra diş hekimi olan büyük oğlu öldü.

Küçük oğlu ağabeyinin cenazesine gelince Fatma oğlunu görebildi. Oğlu yaşlanmıştı ve kendisi hâlâ ölmemişti. Oğlu onu Amerika'ya götürmek istedi. Fatma kabul etmedi. Ömrünün son demindeydi, kendini ait hissettiği bu topraklarda ölmek istiyordu.

Bir huzurevine yerleşti, huzurevinde çalışanlara İngilizce öğretmeye başladı. Derken ben Fatma'nın varlığından haberdar oldum, onu aradım, ziyaret etmek istedim. Doksan yaşındaydı.

– Gelirken bana İngilizce Fransızca mecmua

getiriniz, dedi. Unutmaktan korkuyorum.

Götürdüm. Çok sevindi. Hemen bulmacalarına baktı.

— Biliyor musunuz ki, dedi, bulmaca bulursanız o lisanı kolayca hatırlarsınız?

---

*Bir gün *Cumhuriyet* gazetesinde Anadolu Ajansı mahreçli kısa bir haber görmüştüm: "Akçakoca'daki huzurevinde yaşayan, yedi dil bilen nine gençlere lisan öğretiyor..." Merak ettim, Akçakoca'ya gittim, Fatma Bayraşevski ile tanıştım. Hikâyesini *Yeni Yüzyıl* gazetesinin 24 Eylül 1995 tarihli *Cafe Pazar* ekine yazdım. Bu söyleşi yayımlandıktan birkaç gün sonra, bir arkadaşını beni aradı ve "babaannemin hayatını yazmışsın" dedi. "Nasıl yani?" dedim, "Fatma Hanım senin babaannen mi?" Öyleymiş. Sevgili Canan, Fatma Hanım'ın diş hekimi olan oğlunun kızıymış.

Şapkacı Arlet*

Doktor Manuk Bey diye biri çoğu eski yazı, bir bölümü Fransızca, Latince ve Ermenice, hepsi birbirinden değerli kitaplarını teker teker elden çıkarıyor diye duymuştuk. 'Kaç sahaf kapısına dayanmış, her gün ayrı bir servet teklif ediyorlarmış da, kitaplarını topluca satmaya kesinlikle yanaşmıyormuş' deniyordu. 'Her isteyene kitap vermiyor, *neden?* sorusuna iyi bir cevap bekliyormuş, eğer "kitapperest"i gözü tutarsa değerinden çok düşük, hatta sembolik bir fiyata satıyor, tutmazsa eli boş gönderiyormuş' diye anlatılıyor; üniversite kantinlerinde, civar kahvelerde, öğrenci evlerinde nasıl doğduğu bilinmeyen tuhaf bir efsane büyüyordu.

Hemen her fırsatta Doktor Manuk bey hakkında konuşuluyor; çevremizde her gün yeni bir kitabın adı geçiyordu. *Konya'nın Harsiyyat ve Halkiyyatı*'ndan, *Türkiye'nin Tatlısu Balıkları*'na; *Cevher Mikroskopisinin Metalürjideki Tatbiki*'nden, *Baltalık Ormanlarında Bakım Metodu*'na; İstanbul Tıp Fakültesi'nde ilk kez yapılan beyin ameliyatının *Resimli Tıbbi Jurnal*'inden, genç bir Osmanlı'nın Fransızca yazdığı illüstre edilmiş erotik romana; Ermenice yazılmış adabı muaşeret kaidelerinden, bir paşa-

nın eski yazıyla kaleme aldığı, *Hanımlar İçin Ev İdaresi Malumatı*'na, Fransızca *Kuran*'dan, eski yazı *İncil*'e; *Kriket Oyunu Kuralları*'ndan, ekoloji kelimesinin Türkçe'de ilk kez geçtiği iddia edilen *Böcek Ekolojisi Elkitabı*'na kadar binlerce kitap; geniş ve alabildiğine zengin bir halita oluşturuyor, bu şaşırtıcı halitanın hiçbirimizin henüz görmediği hayali parçaları akılları başlardan alıyordu.

Aslına bakılırsa beni kitaplardan çok Doktor Manuk Bey'in her gün biraz daha zenginleşen efsanesi ilgilendiriyordu. Doktor Manuk Bey'i tanıyor değildim. Bu bir rivayet miydi, gerçek miydi, yoksa sadece iyi uydurulmuş bir hikâye miydi, onu da bilmiyordum. O günlerde herkes Doktor Manuk Bey'den ve kitaplarından söz ediyordu, ama henüz ondan kitap almış ya da yüzünü görmüş tek bir kişiye bile rastlamamıştım. Ortada sadece bir ad: Doktor Manuk ve muğlak bir adres vardı: Beyoğlu Mis Sokak'ta, sağ kolda, geniş cepheli bir apartmanın en üst katı. Hepsi bu.

Bir kış günü, öğleden sonra Manuk Bey'e gitmeye karar verdim. Mis Sokak'a vardığımda "geniş cephe"den kastın ne olduğu biraz karıştı. Sokakta, ilk bakışta dikkat çeken bir iki dar cepheli apartman vardı da, "geniş cepheli bir apartman" yoktu. Binalar az-çok birbirlerine yakın genişlikteydiler. İki apartmanın en üst katının cephesinde tabela vardı. Biri bir turizm şirketi, diğeri bir muhasebe bürosu. O ikisi dışında, tüm apartmanların en üst katında Doktor Manuk Bey oturuyor olabilirdi.

Efsane kitaplığın sahibi efsane doktoru aramaya sağdaki ilk apartmandan başladım.

(Buradan itibaren okuyucuyu hayal kırıklığına uğratacağımı biliyorum, çünkü bu hikâye Doktor

Manuk Bey'in hikâyesi değil. Onu henüz yazmadım." Bu hikâye adından da anlaşılacağı gibi Şapkacı Arlet'in yani Madam Argiro'nun hikâyesi. Müşkülpesent okuyucu, Madam Argiro'nun hikâyesini neden Doktor Manuk Bey üzerinden anlattığımı soracaktır. Bir cevabım var: Çünkü Madam Argiro'nun hikâyesi Doktor Manuk Bey'in kitaplığında olduğu söylenen kitapların oluşturduğu halitanın bir parçasıdır. Diyelim ki Madam Argiro'nun hikâyesinin bir kitabı var ve bu kitap da Doktor Manuk Bey'in kitaplığında bulunuyor. Onu ben satın aldım, elbette iyi bir cevap karşılığında.)

Madam Argiro'nunki en üst katına çıktığım kaçıncı apartmandı, bilmiyorum. Galiba sokağın sondan ikinci veya üçüncü apartmanıydı. Adı yoktu, olsa hatırlardım. Ona gelinceye kadar turizm şirketi ve muhasebecinin bulundukları hariç her apartmana girdim, en az beş kat çıktım, "Doktor Manuk Bey burada mı oturuyor?" diye sordum. Dört kapı açılmadı, onları bir başka sefer tekrar ziyaret etmek üzere aklımda tutmaya çalıştım, (ama unuttum, zaten artık bir önemi yok). Açılan kapılardan gayet kısa ve soğuk bir "hayır" cevabı aldım. Katları tırmanmaya başlamadan önce alt kattaki dükkânlara, birinci veya ikinci katta oturanlara "Burada Doktor Manuk Bey diye biri oturuyor mu?" diye sordum elbette. Ama bir yararı olmadı. Birisi "Dişçi mi?" diye sordu, olabilir diye düşünerek evet dedim, "ikinci katta bir dişçi var, ama adı Manuk değil, Haçik" dedi. Terzi malzemeleri satan adam niye aradığımı sordu. Kitaplıktan söz edince beni başından savdı. Diğerleri oturdukları apartmanda Doktor Manuk Bey diye birinin yaşayıp yaşamadığını bilmedikleri için,

her apartmanın en üst katına çıktım. Madam Argiro'nun daire kapısına vardığımda yorgunluktan dizlerim titriyordu. Kapıyı çalmadan önce merdivenlere oturup dinlenmek zorunda kaldım.

Öyle yorulmuştum ki nefesim bir türlü düzelmiyordu. Olan olmuş, bitkin düşecek kadar çok basamak tırmanmıştım. Önünde oturduğum kapının son şans olmasına karar verdim. Doktor Manuk bey buradaysa buradaydı, yoksa dönüp evime gidecektim, daha fazla uğraşacak halim kalmamıştı.

Aslında kapıyı çalmaya bile gönlüm yoktu ya, daire kapısının çirkinliği dikkatimi çekti. Berbat bir griye boyanmış, hücre kapısını andıran, tam ortasında demir parmaklıklı küçük bir penceresi bulunan demirden yapılmış, ağır bir kapı. Bu ürkütücü, çirkin, demir kapının arkasında nasıl biri oturuyor olabilirdi? Her kapalı kapının ardını merak etmekte bir sakınca görmeyecek kadar gençtim, gücümü toplayıp zili çaldım.

Zile basmamla yerimden sıçramam bir oldu. Apartman boşluğunda çınlayan korkunç bir ses İstanbul'un tüm polis, jandarma, itfaiye ve ambulans ordusunu yardıma çağırıyor gibiydi. Sanki bir evin nazik ve sevimli ziline basmamıştım da, o korkunç demir kapıyı, "Çıkarın beni buradan!" diye bağırarak yumruklamıştım. Demir kapının ürkütücü görüntüsünden, zilin sesinden, apartmanın soğuk görünümlü sahanlığından ve aşırı merakımdan çok korktum, merdivenlere yöneldim. Bir an önce inecek, bu garip atmosferden çıkacak, şehrin güvenli sokaklarına kavuşacaktım. Ama "Kimsiniz?" diyen yumuşak bir ses duydum. Yaşlı bir kadın sesiydi. Dönüp baktım, çok parlak iki göz bana bakıyordu.

— Doktor Manuk Bey'i arıyordum. Kitaplarını satıyormuş da, bana en üst katta oturuyor dediler. Ama yanlış geldim galiba. Sizi de rahatsız ettim. Özür dilerim...

Anlamsız vurgularla karmakarışık cümleler kurarak buna benzer şeyler gevelerken, kuvvetli bir kilitte muhtemelen büyük ve ağır bir anahtar iki defa döndü, çirkin kapı ardına kadar açıldı.

Galiba korkumu dışa vurmuştum ve adını henüz bilmediğim Madam Argiro benim tehlikeli biri olmadığıma karar vermişti. Tatlı bir Rum aksanıyla konuştu.

— Doktor Manuk geçen kış öldü, dedi. Kitaplarını, her şeyini çocukları götürdü. Karşı tarafa, kendi evlerine. Ne yaptılar bilmem. Attılar, sattılar?

Sevinmem mi gerekiyordu, üzülmem mi, karar veremedim. Doktor Manuk Bey'in izini bulmuştum, ama artık ne bana ne başkasına yararı vardı. Üstelik bu Doktor Manuk o doktor Manuk muydu, onu da bilmiyordum. Yine de gecikmiş bir efsaneyi doğrulamış olduğuma inanmayı tercih ettim. Madam Argiro bir süre yüzüme baktı, gülümsedi ve birdenbire,

— Çay içecektim, dedi. Siz de içersiniz?

O ağır ve çirkin demir kapıya bakılacak olursa bu yaşlı kadının kimseye güvenmemesi gerekiyordu. Ama galiba çok yalnızdı, Doktor Manuk referansını yeterli buldu. "Hayır içmem" desem, çıt deyip kırılacak kadar narin görünüyordu.

— Sizi rahatsız etmeyeyim, dedim.

— Rica ederim buyrun. Yorulmuşsunuz. Dinlenin biraz.

Kapıyı ardına kadar açtı. Çirkin demir kapı, sevimsiz bir mekânda hiç değilse yarım saat geçirmek zorunda kalacağımı, yalnız ve yaşlı bir kadını oyalayacağımı düşünmeme neden olmuştu. Ama hiç de öyle olmadı. Gıcırdayan şahane parkelere dikkatle basarak salona girdim.

Dairenin devasa bir salonu vardı. Belli ki iki daire birleştirilmiş, sokağa hâkim olmakla kalmayıp, Beyoğlu'nun çatılarının üstünden denize ulaşan bir salon elde edilmişti. Evin eşyalarını tarif etmeye kalkışmak gibi sıkıcı bir şey yapmayacağım. Ama şu kadarını söyleyeyim, bir antikacı bu eşyaları görse Madam Argiro'ya bir servet teklif eder, hatta satın almayı başaramadığı takdirde bu yaşlı kadını zehirlemeyi bile aklından geçirirdi.

Gerçi eşyalardaki mükemmeliyeti görmem epeyce zaman aldı. Çünkü tarife sığmayacak kadar yoğun bir işçilik taşıyan, el oyması muhteşem vitrin ve pencerenin önündeki iki gündelik koltuk dışında, bütün eşyalar beyaz çarşaflarla örtülmüştü. Madam Argiro da öyle yaşlı ve zayıftı ki, ilk anda kendimi morga girmiş gibi hissetmiştim. Salonun ortasında öylece dikiliyordum, Madam Argiro beyaz çarşafları topladıkça, her ayrıntısı bana şaşkınlık ve haz veren bir tablo parça parça açılıyordu.

Beni pencerenin önündeki koltuklardan birine oturttu. Sonra kararmış gümüş bir tepside çay ve paskalya çöreği, incecik limon dilimleri, limon çatalı getirdi. Çay tabakları ve kaşıkları telkâri gümüştendi. Her bir eşyanın taşıdığı zaman izi ve yüksek zevk evi benzersiz kılıyor, yine aynı unsurlar, aynı evi kalabalık bir şehrin içinde yapayalnız bırakıyordu. Oturduk, havadan sudan konuşmaya başladık.

Paskalya çöreği mahlepli ve sakızlıymış. Ta Kurtuluş'tan alıyormuş. Kaçkar Pastanesi'nin sahipleri, Laz oldukları halde çok güzel paskalya çöreği yapıyorlarmış. Eskiden bir Rum varmış, Dimitri. Genç kızlığında hep ondan alırmış paskalya çöreğini, suböreğini, pandispanyayı, hatta Dimitri Museviler için hamursuz da satarmış. Ama Dimitri ölünce dükkânı eczane olmuş.

— Zor olmuyor mu madam dedim, buradan kalkıp ta Kurtuluş'a gitmek?

Kurtuluşluymuş. Her pazar Aya Lefter mezarlığına gider, dönüşte paskalya çöreği alırmış. Ama artık her pazar gidemiyormuş, yol değilmiş onu yoran, apartmanın merdivenlerini çıkamıyormuş.

Yaşlanmaktan söz etti. Şimdiden. Yalnızlıktan. Sonra dikkatle bana baktı:

— Tanıyorsunuz Doktor Manuk Bey'i?

— Hayır madam, tanımıyorum, dedim. Hiç görmedim. Kıymetli kitapları varmış, onları satıyormuş diye duydum.

— Talebesinizdir?

— Evet madam, kitaba biraz meraklıyım da.

— Ooo, doktor Manuk Bey de çok meraklıydı. Çok kitabı vardı, ama görmedim hiç okurken. Sekiz numarada otururdu. Vardı bir kedisi, çok arsızdı, damdan girer mutfağıma, çalar balık, et, ne varsa. Doktor Manuk Bey dahiliyeciydi. Ama hiç hastası kalmamıştı. Bir Madam Vartanuş gelirdi ikide bir, şuram ağrıyor Manuk, buram ağrıyor Manuk, âşıktı adama bana sorarsan. Aksiydi Manuk Bey, bir bağırırdı hastalarına, kaçar gider adam, bir daha gelir sana öyle bağırırsan? Gelmez. Çok konuşurdu, hiç susmaz, anlatır anlatır, şöyle olmuş, böyle olmuş, oğlu

onu demiş, gelini bunu demiş... Demesinler de ne yapsınlar? Üç gün duramaz evlerinde, gider kavga çıkarır döner. Bana da gelirdi çok, Madam Argiro çayınızı içmeye geldim, Madam Argiro size boza getirdim...

Bir el işareti yaptı, sanki onu anlatmaya değmez gibi. Doktor Manuk hakkında iyi şeyler anlatmıyor, ondan sitayişle söz etmiyordu. Belli ki pek sevmemişti ihtiyarı, ama onu da çıkarırsa hayatından, yakın döneme dair anlatacak şeyleri epeyce azalıyordu.

Yaşlıların yalnızlıklarıyla ne tuhaf bir ilişkileri olduğunu düşündüm. Yalnızlıklarına hem delicesine bağlıydılar, en yakınlarına bile tahammül edemiyorlardı hem de şiddetle korkup kurtulmak istiyorlardı. Yalnızlık avuçlarında bir kor parçası gibi duruyordu, ne kimseye vermeye kıyabiliyorlar, ne yanmaktan kurtulabiliyorlardı.

Gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Arada bir, bir parça aralanıyor, Beyoğlu'nun kararmış çatılarının ardındaki denizin üstüne incecik gümüşi çizgiler halinde ışık düşüyordu. Madam Argiro'ya dikkatimi vermek için bu çekici manzaradan uzaklaşmak isteyerek, tam karşımdaki duvara baktım. Duvarda eski zaman yakışıklısı bir adamın, büyütülmüş, siyah-beyaz bir fotoğrafı vardı. Fötr şapkalı, ince uzun parmaklarının arasında incecik bir sigara tüten, bacak bacak üstüne atmış, çok yakışıklı, kırk yaşlarında bir adam.

Madam Argiro fotoğrafa baktığımı fark etti.

— Resme bakıyorsunuz, dedi.

— Çok güzel bir resim dedim. Beyefendi çok yakışıklıymış. Kocanız mı?

— Kocamdır, Mösyö Kalef.

— Hayatta mı?

— Yok. Çoook oldu öleli. Elli yaşındaydı, Amerika'ya gidecektik, seyahate, gidemedik.

Bu "gidemedik..." uzun ve yorucu bir hikâyenin son kelimesiydi anlaşılan. Hayatın çağlayan suyunun durulduğu, hatta artık yenilenemediği için ağırlaştığı bir zamanın başlangıcı. Oysa anlattıklarına bakılırsa, bütün mücadele "Yeni Dünya"ya yapılacak seyahat ile başlayacak olan "yeni hayat" için verilmiş, ama yeni hayatın kapıları açıldığı anda ölüm tekrar kapatmıştı.

— Madam, dedim, adınız Argiro mu? Ne hoş bir isim.

— Argiro. Beyoğlu'nda Şapkacı Arlet derlerdi bana, gençken. Çok eskiden.

— Sakıncası yoksa, anlatır mısınız?

— Elbet anlatırım, ne anlatmayayım? Ah çocuk, yapacak iş var? İşte bu pencere, hep otur dur önünde. Gökyüzüne bak, yağmur yağacak, güneş açacak. Hepsi bu. Bir çay daha içersin?

Kısa bir ara. Pencereden baktım, bu şehir gerçekten çok güzel.

Çaylarla geldi, koltuğa oturdu. Uzun bir hikâye anlatmaya hazırlandı:

— Yıl 1920. Doğmuşum. Kurtuluş'ta. Babam İmrozluydu, beş yaşında gelmiş Kurtuluş'a. Beyoğlu'nda meyhanesi vardı, kocaman. Dolup taşardı. Ama fakirdik biz. Babam elinde hiç para tutamazdı. İçkisi var, kumarı var. Hatırlarım; paskalyada, Noel'de benim mama, ağlardı hep beş kuruş yok, yakacak odun yok, çocukların üstü başı yok.. Babam da ağlardı, ama akıllanmazdı hiç. Yine paraları kumara

yatırmış. Babam çok yakışıklı bir adamdı. Annemle birbirlerine âşık olmuşlar. Evlenmek istemişler. Büyükbabam demiş olmaz. Oğlan serseri bir meyhane çırağı. İşi yok, gücü yok. Seni geçindiremez. Yok ille de aşk! diye tutturmuş mamam. Büyükbabam der olmaz, mamam der olur, en nihayet mamam babama kaçmış, evlenmişler, büyükbabam gözüm görmesin sizi demiş. Harp zamanı. İngilizler dolu sokaklarda. Babam baştan çok çalışmış, kendi meyhanesini açmış. Ama sonra dadanmış yine kumara. Mamam ben doğunca pişman olmuş babamla evlendiğine. Anlatırdı, aşk laftır derdi. Üç günde biter, bitince kalırsın ellerin çamaşır leğeninde.

Pişman olmuş, ama büyükbabam inat adam. Mamam kapısını çalarmış, açtırmazmış büyükbabam kapıyı. Büyük Tatavla yangınında büyükbabam öldü. Komşularını kurtarıyormuş bir bir. Son girdiği evden çıkamamış, çatı çökmüş üstüne. Bizim ev de yanmış. Tayam, dayımla göçtü Atina'ya. Annem kaldı annesiz babasız, bir ben, bir de yanında hayırsız koca. Dokuz yaşında idim hatırlarım, bizim mahalle olmuştu bir cehennem. Çatır çatır yıkılıyordu direkleri, çatıları evlerin, çığlıklar, feryatlar...

İlkokulu bitirdim, doğru Beyoğlu'na çalışmaya gönderdiler beni. O vakit babam ciğerlerinden hastalandı, yattı sanatoryumda. Mamam işletemez meyhaneyi, ben de başladım çalışmaya. Oradan oraya, oradan oraya. Sonra bir şapkacıya girdim. On yedi yaşındayım. O zaman Beyoğlu'nda şapkacı dükkânı çok. Kadınlar hep şapkalı, ayıptır şapkasız sokağa çıkmak. Şimdi kimsenin başında yok şapka. Mösyö Kalef'i on yedi yaşımda tanıdım.

Çalıştığım dükkânın tam karşısında büyük bir mağaza vardı. Mefruşat satarlar idi. Perdelik ku-

maşlar, döşemelik kumaşlar. İstanbul'un en zenginleri gelir giderler. Kalef'in babasıyla amcası bu dükkânın sahibi idi. Büyük bir Yahudi aile. Meşhurlar, zenginler çok. Kalef de çok yakışıklı. Dükkânın önüne çıkar, bana bakar da bakar. Ben utanırım, bakamam, benim madama derim madam ben içerde çalışayım, olmaz der, sen güzelsin, ellerin de güzel, müşterilere sen hizmet edeceksin tezgâhta. Şapkaları sen vereceksin. Ama bakar durur Kalef bana, ben de bakarım kaçamak, anlarım bir şeyler, ama olmaz derim. Onlar hem Yahudi hem çok zengin. O zamanlar İstiklal caddesinde arabalar işlerdi. Kalef'in annesi, teyzesi, yengeleri gelirler lüks arabalarla, inerler sırtlarında kürkler. Benim dükkânın şapkalarına bakmazlar bile, Paris'ten, Roma'dan alırlar. Sabahları işe giderim sırtımda mantom, mamam tersyüz etmiş, kenardan kenardan yürürüm Kalef'e rast gelmeyeyim diye. Ama takip eder beni Kalef.

Sonra bir de baktım yan yana yürüyoruz, derken sinemaya gitmişiz. Korkarım da bir yandan, oynuyor benimle? Ama olan oldu, âşık olduk. Bana evlenelim dedi, olur dedim. Dedim, ama evde kıyamet koptu. Mamam saçını başını yoldu, ezerler seni, hizmetçileri olursun, zaten almazlar. Babam ölürüm, seni bir Yahudi'ye vermem dedi, eve kapattı. Ama aşka söz geçer? Kaçarım evden Kalef'le buluşuruz, ağlaşırız. Onun evde de kıyamet kopmuş. Maması bayılmış, hastaneye kaldırmışlar, bir Ortodoks kızla evlenemezsin demiş babası. Kalef evleneceğim deyince, miras yok sana demişler, git evlen beş parasız.

Kalef'in biraz parası vardı, onunla evlendik.

Ben on sekiz yaşındayım, Kalef yirmi iki. Tarlabaşı'nda bir ev tuttuk, elimizdeki para bitecek. Ben hamileyim, Kalef'in işi yok, oturuyoruz evde. Kalef dedi sen neyden anlarsın? Şapkadan. Ben de ticaretten anlarım. O zaman açalım bir şapkacı dükkânı. Olur, ama İstanbul'da şapkacı çok. Tutmadı dükkân, ne yapacağız? Hem Kalef'in ailesi yaşatmaz bizi. Kalef dedi Ankara'ya gidelim. Orası asri bir şehir oluyor, çok memurlar var, kadınlar... Şapka lazım. Dedim tamam. Kaldırdık evi, gittik Ankara'ya, yerleştik. Dükkânımızı açtık, benim madamın şapkalarını satıyorum, ucuz, memur hanımlar için ideal. Sonra fötr satıyoruz yüksek memurlara. Çok tuttu dükkânımız.

Biz bir senede zengin olduk, oğlum doğdu Ankara'da. Kalef dedi Musevi olacak. Olsun dedim. David koyduk adını. Sünnet yaptık güzel bir otelde. Oğlum doğdu, benim babam bizi affetti, ama çocuğa diyor Stelyo. Kalef kızıyor. Ben evde Kalef yokken Stelyo diyorum, o gelince David. Çocuk bana soruyor ben David'im yoksa, Stelyo? Derdimiz bu olsun. Her şey çok güzel.

Lakin varlık vergisi var dediler, vereceksiniz malları devlete. İtiraz yok. Bizim güzelim dükkân gitti vergiye. Hiçbir şey kalmadı elde avuçta. Ben diyorum Kalef'e üzme kendini, genciz, gene çalışırız, kazanırız, göndermediler ya seni Aşkale'ye. Ankara'da artık durulmaz. Döndük İstanbul'a. Lakin ev bark yok. Babamlarda kalıyoruz. Babamın durumu biraz daha iyi. Ona vergi düşük gelmiş, ortağı Türk. Meyhane çalışıyor.

Kurtuluş'ta babamın evinde oturuyoruz. İki katlı bir Rum evi, taş. Alt katta soba yanıyor, üst kat buz. David küçük, öksürür, korkarım. Ağlarım. Ben

ağlayınca mamam kızıyor, dedim sana evlenme, bak istemediler seni. Kalef sıkıntılı hep. İş yok, güç yok. Babam David'e Stelyo dedi diye suratını asıyor. Gece, asma suratını diyorum, bak başımızı soktuk bir dam altına, onların sayesinde.

Mösyö Hayim bizi kabul etmedi. Kalef'in babası. Haber gönderdi kaç defa Kalef barışmak için, torunun da var artık, hem adı David. Mösyö Hayim diyormuş ki, o David olamaz, annesi Ortodoks. Bunlar çok kötü şeyler. Ortodoks, Musevi, Müslüman, hepsinin Allahı bir değil? Kalef'in canına tak etti bir gün, haber gönderdi yine babasına. Dedi ya beni evlat olarak tanıyıp seversin, yahut da ver benim miras hakkımı, büyükbabamdan kalan. Yoksa ben mahkemeye gideceğim, hepsine ortak olacağım. Mösyö Hayim korktu o zaman. Epeyce bir para verdi, al da git demiş, sen artık bu aileden değilsin. Sebep? Senin hanım Ortodoks.

Kalef babasından aldı parayı, dedi Argiro, ne iş yapalım? Ne yapacağız? Şapkacılık. Bellidir işimiz. Varlık vergisinden birçok şapkacı kapanmış İstanbul'da. Ben yine bir şapkacı açtım Beyoğlu'nda. Adını Arlet koyduk. Şapkacı Arlet. Paris'ten model getiriyorum, atölyede aynısını yaptırıyorum. Benim dükkân çok tuttu. Kalef dedi bir gün Argiro sen bu dükkânı idare ediyorsun, ben de mefruşat mağazası açacağım, babama inat. Olur dedim. O da açtı bir dükkân, tam Mösyö Hayim'in karşısında. Mösyö Hayim bu sefer takdir etti çok Kalef'i, çalıştı kazandı diye. Familyası oturmuş konuşmuş, aferin Kalef'e demişler. Artık affedelim. Bir pazar çağırdılar, gittik. Barıştık, ama hiç sevmediler beni, hep hissettim. Olsun. Benim için David mühim, David'i çok sevdiler,

torunları, tabii sevecekler. Hoş benim mamam babam da Kalef'i sevmediler. Doğruya doğru.

Biz hep çalıştık. Çok çalıştık. David'i bakıcıya bırakırdım, sabah çıkardım evden, gece karanlık olur, İstiklal Caddesi'nde bir Kalef bir ben, en son kapatırız dükkânları. Eve yürürken ayaklarım sızlar. Sonra bu daireyi aldık. 1950. Yıktık bütün duvarları, yeniden yaptık hepsini. Kalef her şeyi ısmarladı Avrupa'ya, en iyi ustalara. Tam kırk yıl oldu, ben bu evdeyim, çıkmam.

Her şey iyi, her şey güzel. Babam David'e Stelyo demekten vazgeçti. David isyan etti bir gün. Dedi benim adım David, siz deyince olmuyorum Stelyo. Benim mama ile baba arasında durmadan kavga. Babam yaşlı adam, yine de hiç rahat durmaz. Küfeyle getirirler eve, böyle meyhanecilik olur? Meyhaneci adam içmez, bakar içenlere, uyanık olacak, dikkatli olacak, ama babam hepsinden çok içer, bir de gidip kumar oynar. Ama şarabı çok meşhurdu. Kırmızı, beyaz, roze... Zaten şarabını satmasa idi lüks lokantalara çoktan batacak. İmroz'da idi imalathanesi. Şaraplara bakmaya gidiyorum der, gider İmroz'a, günlerce gelmez. Mamam kalır bende, ağlar da ağlar. Bu adam bıraktı beni tek başıma, belki de İmroz'da dostu vardır. Kalef adam gönderir İmroz'a, öğreniriz babam yerleşmiş kuzeninin evine, bütün gün içiyor, söylüyor, oynuyor, babamı zorla getirtir, fıçılarla şarabı da getirtir, indirtir mahzene, mamam gider evine, yine başlarlar kavgaya, bu sefer babam gelir Kalef'e, ne getirttin beni oradan, alıp başımı gideceğim İmroz'a, dönmeyeceğim buraya, bıktım bu kadının dırdırından, mamama der ikide bir gitsene sen kardeşinin yanına, Atina'ya, mamam ağlar, bana gelir, baban beni istemiyor, git Atina'da kardeşinin

yanında otur diyor, ben derim baba niye böyle yapıyorsun, o der söyle de sussun o zaman, karışmasın rakıma şarabıma.

Hayat böyle gidiyor. David'in mektebi, piyano hocası, Kalef'in üstü başı, evin işi, mamamın dırdırı, babamın meseleleri, en çok da şarabı, kıymetli şarabı. Ama yine de güzel. Biz kulüplere gidiyoruz, yazın Büyükada'ya gidiyoruz, mesuduz.

Bir sabah İstanbul'da kıyamet koptu. 6 Eylül 1955. İstiklal caddesi harp meydanı olmuş. Görsen dersin mahşer budur. Benim mağazanın camları yerde, içerde bir tek şapka kalmamış. Kırk yaşlarında bir adam, benim kadın şapkalarından birini sanmış fötr, takmış başına, gidiyor. Kalef'in perdeliklerin topları yerlerde yuvarlanmış, her taraf cam kırığı. Yürüdüm, babama bakayım diye, buz kesti elim ayağım, babam meyhanenin önünde, kırık bir fıçının üstüne oturmuş ağlıyor. Sokaktan kan gibi şarap akıyor, babamın fıçılarının hepsini delmişler. Elinden tuttum, bizim eve götürdüm. Ağlıyor koca adam. Gidiyoruz buradan dedi. Hemen. Yarın. Atina'ya.

O hafta gittiler. Annemle ikisi, kol kola gemiye bindiler. Yanlarında bir büyük bavul. Annem hiç konuşmuyor. Babam durup durup arkasına bakıyor, İstanbul'a. Yerleştiler Atina'ya. Bir iki ay sonra biz de gittik baktık, ne yapıyorlar. Babam orada da bir meyhane açtı, ama keyifsiz. Hiç konuşmuyor, susuyor. Mamam dedi bana, keşke her şey eskisi gibi olsaydı. Küfeyle gelirdi eve zil zurna sarhoş, ama sonra bir gönlümü alışı vardı ki... Belki de hep öyle gönlümü alsın diye dırdır ederdim çok. Simdi tatsız tuzsuz bir adam. Erkenden geliyor eve, uzo vereyim diyorum hayır diyor, rakı vereyim diyorum hayır diyor, şarap vereyim, hayır. Pilaki? I-ıh. Öylece oturu-

yor radyo başında. Erkenden yatıyor, kalıyorum sessiz evde bir başıma. Duyuyorum, ağlıyor rüyasında.

Babam küstü İstanbul'a, bir daha hiç gelmedi. Yedi sene sonra öldü. Mum gibi erimişti.

Bir zaman sonra Kalef dedi artık yoruldun, çalışma, evde otur. Ben dükkânlara bakarım. Ara sıra gelirsin. Olur dedim. Oturuyorum evde, eski arkadaşlarla gidiyoruz çay içmeye Hilton'a, Pera Palas'a. Hayat çok güzel. Kalef oğlumuzu yanına aldı, işleri büyüttü, yürüttü. Sonra David'i evlendirdik. Koca adam oldu, asık yüzlü, dediğim dedik, tıpkı Mösyö Hayim. Kalef'e derdim, sen de çalışma artık, yorulduk, bak, David ne güzel idare ediyor işleri. Olmaz derdi Kalef, bari bir saat geç git, şöyle karı koca sabah kahvemizi içelim karşılıklı, yok olmaz!

Bir akşam mecmualara bakıyoruz, dedi şu Amerika'yı bir gidip görsek... New York, Kaliforniya, Teksas... Açtım ağzımı yumdum gözümü. O sabah yalvarmıştım, ne olursun Kalef, bugün cumartesi, gitme işe, gezelim biraz. Yok olmaz deyip gitti. Kızgınım. Sen hiçbir yeri göremezsin dedim, aklın kalır işinde. Sen bir Büyükada bilirsin, bir Beyoğlu. Ordan oraya ordan oraya, o kadar. Ucunda para kazanmak yoksa hiçbir yere gitmezsin. Bak elli yaşına geldin, nereye gittin sırf gezelim diye? Sen Amerika'ya gideceksin? Dünyada inanmam! Ama artık zamanı geldi dedi. Bunca sene hep çalıştık, niçin? Bugünler geldiğinde gezmek için. David işi götürüyor, biz de artık biraz gezelim. Amerika'ya gidelim. Damarına basıyorum ki, inat etsin. Hiç ağzını yorma boşuna dedim. Beni heveslendireceksin, sonra iş güç var diyeceksin, gidemeyeceğiz. Pazartesi akşamı işten geldi, masanın üstüne iki uçak bileti koydu. Haftaya

gidiyoruz Amerika'ya. Bir ay kalacağız. Evvela New York! Ama gidemedik... Gitmemize bir gün vardı, kalp krizi geçirdi, hastaneye bile yetiştiremedik. Gömülürken içimden sözünü tutamadın Kalef, dedim.

Yavaş yavaş yalnız kaldım. Torunlar küçükken çok gelmek isterlerdi bana, her pazar ailece gelirlerdi, ama bakardım Flor'un gözü hep saatte, kalkalım mı artık David der. David oturuyoruz der, sonra Flor'un yüzü asılır, daha akşam olmadan giderler, torunlardan duyarım, akşama kulübe gidecekler. Ses etmem. Torunlar büyüyünce hiç gelmez oldular. David'in zoruyla uğrarlar arada bir, o kadar.

Sonra Beyoğlu bozuldu. Eski Beyoğlu değil. Sokaklar it kopuk doldu. O güzel kulüpler kapandı bir bir. İnsanlarda surat asık, erkeklerde tıraş yok, herkes birbirini kesecek gibi yürüyor. Apartmanda herkes gitti, bir ben kaldım, bir Doktor Manuk Bey. Bir Levanten vardı, Mösyö Franko, altmış yaşlarında, çok neşeli bir adam. Renkli renkli şeyler giyerdi, bileğinde altın zincir, boynunda altın zincir. Saçları peruk. Doktor Manuk'un karşı dairesinde oturur idi, bıyıklı bıyıklı, pis, genç adamlar gelirlerdi evine.

Bir pazar sabahı, altı yedi sene evvel, gideceğim Kurtuluş'a, Aya Lefter mezarlığına. Soracaksın kimin var orada yatıyor da, ziyaret ediyorsun? Maman, baban Atina'da ölmüş, kocan başka mezarlıkta. Kimsem yok, bir büyükbabam var, orda yatar, tanımam bilmem, ama var çok arkadaşım, Marika, Kati, Sofiya... Fakirdik hepimiz, ama gülüşürdük çok Sofiyaların evinde, pencereden bakardık, bizim oğlanlar gül atarlardı bize, kavga yapardık, sana attı, bana attı... Mezarlığa gittim, mezarlarda hep benim koyduğum çiçekler. Kimse gelmemiş ziyaretlerine. Kim gele-

cek? Hepsi öldü hastanelerde tek başlarına. Çocukları gittiler Atina'ya, Paris'e, Amerika'ya. Hepsini doldurdum, çiçek koydum, ağladım. Mezarlıkta yatan yaşlı kadına para verdim. Yine paskalya çöreği aldım Kaçkar Pastanesi'nden, Kurtuluş Son Durak'tan bindim otobüse, geldim eve. David duysa kızacak yine, anne ne diye biniyorsun otobüse, paran yok? Bin taksiye. Lakin ben severim otobüsü. Eve geldim, bir baktım merdivenlerde kan. Anlamadım hiçbir şey. Mösyö Franko'nun dairesine geldim, kapı altından sızıyor. Hemen Doktor Manuk'un kapısını çaldım. Açtı bizimki saç baş darmadağın. Telefona bakan son kız da kaçmış. Bana onu anlatıyor. Dedim Doktor Manuk Bey, bırakınız şimdi telefoncu kızı, bakınız Mösyö Franko'nun dairesinden kan sızıyor. Manuk baktı, bayıldı! Sen doktorsun adam! Ben bayılacağım sen değil! Doktor Manuk Bey, Doktor Manuk Bey! Tokatladım kendine geldi. Hemen içeri koştuk, birer bardak su içtik, polisi aradık.

Polis geldi, kilidi açtı, lakin açılmaz kapı, arkasında bir şey var. İttiler zorla, bir baktılar ki Mösyö Franko olmuş delik deşik, kapının önünde yatıyor. Tam kırk beş yerinden saplamışlar bıçağı da zorla ölmüş. Altın zincirleri yok, evdeki parasını da çalmışlar. Duvarlara kanlı ellerini sürmüş hep, telefon teli kopmuş. Korkunç bir manzara!

Doktor Manuk büsbütün delirdi. Gitti oğlunun gelininin evine. Ben de kalamam tek başıma koca apartmanda, David zaten bırakmıyor. Tamam dedi anne, bitti, artık Nişantaş'ta oturacaksın, bizimle. Bizim ev kocaman. Hayır dedim oturmam. Çok kavga yaptık. Flor karışmıyor, öyle dinliyor bizi, ama içinden diyor David'e bırak gitsin!

Dedim David'e bana bak! Ben artık ihtiyarım,

ama sen yönetemezsin beni. Bağlayacaksın beni buraya? Hayır! Gideceğim evime. Demir kapı yaptıracağım, kimseye açmayacağım. Oğlum sanki David değil Mösyö Hayim! Hayır dedi, evet dedim. Kaptım çantamı, kapıya gittim. Bağırdı arkamdan, çıkarsan bu kapıdan tanımam seni bir daha anne diye. Dedim canın isterse! Bindim bir taksiye, doğru evime. Doktor Manuk beni pencereden görmüş, bir iniş indi merdivenlerden sevincinden ölecek adam. Madam iyi ki geldiniz dedi. Yoksa delireceğim akşamları. O da benim gibi, kalamamış oğlunun gelininin evinde, dönüp gelmiş.

Hep yazıhane oldu bizim katlar. Gece oldu mu bir Doktor Manuk, bir de ben varız. Doktor Manuk ertesi gün bir demirci getirdi, bu demir kapıyı yaptırdım. Birkaç gün sonra David geldi. Baktım mazgaldan, dedim tanımıyorum seni! Git! Anne lütfen diyor, dedim açmayacağım kapıyı sana. O gün gitti, sonra gene geldi, barıştık. Oturduk içerde kahve içiyoruz böyle, sizin oturduğunuz yerde oturuyor. Kapı çok çirkin olmuş dedi. Hırslandım. Dedim sen yaptırsaydın o zaman güzelini!

İnsan ihtiyar oldu diye aklı başından gidiyor? Hayır. Gitmiyor. Ben de biliyorum kapı çirkindir, ama sağlamdır. Burası benim hakiki evimdir. Hiçbir yere gitmem. Diyorlar Nişantaş daha nezihtir, temizdir. Olsun, bana ne?

Beyoğlu'nda ışıklar yandı, erken indi akşam. Madam Argiro abajurları yaktı. Sonra ortadan kayboldu. Az sonra başında abartılı bir şapka, elinde siyaha boyanmış cam üzerine altın yaldızla Şapkacı Arlet yazılmış, zincirli dükkân tabelasıyla geldi. Koltuğuna oturdu, tabelaya uzun uzun baktı.

— David'i nasıl affedeyim, dedi. Dükkânı kapattı, bana sormadı. Demedi mama istediğini al. Bir gün dükkâna uğrayayım dedim. Bir kız vardı tezgâhtar, Gülsüm, pek severdim onu, iyi kızdı. Bazen giderdim, kahve yapardı bana gizli, David kızıyormuş dükkânda bir şey yiyip içince. Madam sizin zamanınızda yaşamak isterdim derdi Gülsüm, şapkaları takar çıkarır... Gittim, dükkânı öyle görünce öleceğim zannettim, dükkânı boşaltmışlar. Gülsüm ağlıyor. Elinde işte bu şapka. Ne varsa dükkânda benim, işe yararları sattırmış David, yaramazları yığdırmış kapı önünde. Başını okşadım, Gülsüm senindir o şapka dedim. Yok Madam dedi, size hatıra kalsın. Giydim. Bir damla yaş akmadı gözümden. Gülsüm başka yerde iş bulmuş. Gitti. İşçiler dükkânı süpürdüler, kapı önünde duruyordu bu tabela. Şapkacı Arlet. Yolda herkes bana bakar, başında tuhaf şapka, elinde bir tabela, acayip bir ihtiyar kadın. Aldım getirdim eve tabelayı. David bilmez hâlâ bendedir. Ben ölünce bulacak? Zannetmem. Adamlarını gönderecek evime, toplayın eşyayı, fiyat biçin, şunu şunu bana getirin, gerisini satın diyecek...

Siyah üzerine altın yaldızla Şapkacı Arlet yazılmış zincirli bir cam parçası: bütün bir hayat. Madam Argiro'nun hayatının özeti olan bir nesnesi var.

Doktor Manuk hastalanmış, çok direnmiş doktora gitmemek için, "doktor milletini bilirim, bir boktan anlamazlar!" diyormuş, ama sonunda ağırlaşınca çocukları hastaneye kaldırmışlar. Madam Argiro ziyaretine gitmiş, Doktor Manuk kendinde değilmiş, birkaç gün sonra ölmüş.

Kitapları varmış sahiden, çokmuş da. Ama o efsanevi kitaplığın sahibi Doktor Manuk Bey o Doktor Manuk Bey miydi, öğrenemedim. Araştırmaya, efsanevi Doktor Manuk Bey'i bulmaya kalkışmadım. Neden arayayım ki, gerçek doktor Manuk Bey bana daha mı iyi bir hikâye anlatacaktı?

*Bu hikâyenin gerçeği *Sokak* dergisinin tarihini hatırlamadığım bir sayısında yayımlandı. Yıl yanılmıyorsam 1989'du. Madam Arlet'le tanışmam bir tesadüftür, bana ayrıntılarının birçoğunu kendimce tamamladığım hikâyesini anlattı, beni gerçekten çok iyi ağırladı. Çok yalnızdı, fırsat buldukça ona gelmemi istedi, ne yazık ki hiç gidemedim. Epeyce yaşlıydı, aradan on yedi yıl geçmiş. Bazen yaşayıp yaşamadığını merak etmiyor değilim. Ama bir şey beni engelliyor, gidip arayamıyorum.

**Bkz: "Narlı Bahçe"

"Gitme Dur..." Aylin Işık

Bir zamanlar benim için haddinden fazla büyük, haddinden fazla tuhaf bir sitede oturuyordum. Geç saatlere kadar çalışıyor, işten çıkınca tuhaf bir yarılma, daha doğrusu şaşırtıcı bir bitişme oluşturan, hafif meyilli, genişçe bir asfalttan geçerek sola dönüyor ve sitede bulunan daireme gidiyordum. Yirmi katlı apartmanlar ve dört katlı dubleks evlerden oluşan, geniş otoparkları, geniş bakımlı bahçeleri, çocuk parkları ve gayet heterojen nüfus yapısıyla; çoğunlukla çalışıp kazanan ve daha çok çalışıp daha çok kazanmayı hedeflemiş insanların yaşam alanıydı yolun sol tarafında bulunan site.

Yolun sağ tarafı ise daha da yeraltına inip daha çok ve pervasızca kazanmak isteyenlerle; varolmak, ayakta kalabilmek için biraz daha karanlığa yürümesi gereken, kökleri bozkırlarda kalmış, güvencesiz ve yarınsız insanların bulanık yaşam alanıydı. Semt iki, üç, hatta dört, beş katlı, tümüyle kaçak, sıvasız ve boyasız kondumsu binalardan, tuhaf atölyelerden, pis bakkal dükkânları, karanlık birahaneler, arada bir rastlanan müzikholler, ondülinle kaplı barakalar, dikenli teller, çukurlar, çıplak ayaklı çocuklar, güdük kavak ağaçları, sakat köpekler, kapı önle-

rine yığılmış inşaat malzemeleri, içi su dolu variller, çöpler ve sonsuz bir çamurdan oluşuyor; bu büyük zıtlığı cadde bile denemeyecek, basit bir asfalt bitiştiriyordu.

Gece olunca iki ayrı ışık seli, düzen ile karmaşayı işaret ediyordu. Bu iki bölgenin ışıkları gözle görülür bir şekilde birbirinden ayrılıyor ve gecenin en koyu karanlığında bile ruhuyla, işleyişiyle, yapısıyla birbirinden farklı iki yaşam alanını en az gündüz kadar ele veriyordu. Yolun sol tarafındaki sitenin gazeteci, televizyoncu, pilot, hostes, doktor, hemşire, küçük tüccar, esnaf, Rus fahişe, travesti, badigard, memur, öğrenci vb. olan insanları floresana pek yüz vermedikleri için; hepsi aynı boyda yapılmış, düzgün pencerelerden sarı ışıklar sızıyor, sitenin bahçelerine ve otoparklarına düzenli aralıklarla yerleştirilmiş sokak lambalarının turuncu göbekli beyaz ışıkları bu sarı ışıkları hareliyordu. Yolun sol tarafının ışıklarında kolaylıkla okunabilen geometrik bir düzen vardı.

Oysa sağ tarafta beyaz ışık egemendi. Farklı boyutlardaki pencerelerin çok büyük çoğunluğundan daha ucuz olan beyaz floresan ışığı sızıyor, sokak lambaları belli bir düzen içinde olmadığı için herhangi bir geometri belirmiyor, farklı şiddetlerde dışarı taşan iç karartıcı beyaz ışıklar bölgenin bunalımlı ruhunu açığa vuruyordu.

Bu iki farklı bölgeyi bitiştiren asfalttan, geceleri arabayla dönerken yolun aşağılarında bir yerde, sağ tarafta, neon ışıklarıyla yazılmış dev bir tabelayı okumaya alışmıştım. Kırmızı, mavi, sarı ve yeşil neon ışıklarıyla yazılmış bu dev tabelada okuduklarım, yolun sağ tarafına hâkim olan genel karmaşanın bir

parçası olduğundan olsa gerek, zihnimi pek meşgul etmiyordu. Benim için o tabelayı gördükten sonra elli metre daha gitmek ve sola dönmek gerekiyordu. Bir süre sonra tabelayı ezberlemiş olduğumu fark ettim. Ama beni şaşırtan bu olmadı. Beni şaşırtan böyle bir tabelanın, böylesine bulanık bir varoşta işaret edip çağırdığı mekânın adını bir gün ansızın fark edişim oldu. Binanın önündeki tabelaya kırmızı neonla "Aydın Taverna" yazılmıştı. Aydın Taverna'nın tüm harfleri büyüktü, altında yine hatırı sayılır boyutlarda "Nafiz Çiçek", "Oryantal Cansel" gibi adlar okunuyordu.

Ne olduğu belirsiz bu mekânın taverna olarak tanımlanmış olması beni şiddetle çekti. Bir gece Aydın Taverna'ya gittim. Elbette yalnız başıma değil. Böylesine tanımı güç bir mekâna yalnız gidecek kadar cesur değildim.

Binanın tepesinde demir filizleri öylece bırakılmıştı, belli ki yakında üçüncü katın inşaatına başlanacaktı. Caddeye bakan dış duvarları tuğlayla örülmemiş, boylu boyunca alüminyum doğramayla kapatılmıştı, alt tarafı sarı buzlu cam olan pencereler kirli bir beyazlıktaki perdelerle örtülüydü. Geceleri geç saatlerde, dışarıdan bakıldığında içeride bir renk cümbüşü, bir ışık seli görülüyordu. Telefon ettim, mekânı görmek ve yazmak istediğimizi tavernanın sahibine ilettim. Bizi misafir etmekten şeref duyacaklardı, yalnız taverna gece on ikiye doğru açılıyordu, ona göre gelmeliydik.

Saat on ikiye beş kala dışı kabaca sıvanmış, boyanmamış, pervazlarında birikmiş sıva parçaları öylece bırakılmış binaya girdik. Merdivenlerden taverna katına çıkarken bizi dev bir ışıklı levha karşıladı.

Yaklaşık bir metreye seksen santim büyüklüğünde beyaz tabela keskin bir floresan ışığıyla aydınlatılmıştı ve tavernaya eğlenmeye gelenleri daha kapıda, kalın kırmızı harfler, kesin bir dille uyarıyordu:

"BURADA SİYASET YAPMAK KESİNLİKLE YASAKTIR!"

Ünlem!

Masamız ayırtılmıştı, oturtulduk. Cılız kolonlarla ayakta duran geniş salonun farklı bölgelerinin farklı amaçlara hizmet edecek şekilde aydınlatıldığını bir süre sonra anladık. Bu mekânda ışık çok akıllıca kullanılıyordu.

Salona gösterişli bir ucuzluk egemendi. Masaların örtüleri bordo renkli, naylon kumaştan yapılmıştı, azılı sarhoşların tablalarından düşmüş sigaralar yüzünden delik deşikti. Her masada en adisinden plastik çiçekler ve mahalle kahvelerinde rastlanan türden teneke kül tablaları vardı. Şıkırtılı avizeler ve aplikler sahte bir gösterişi alabildiğine körüklüyordu. Salondaki her ayrıntı, bu mekânda sözü geçen tek şeyin buralarda çabucak el değiştiren kirli bir para olduğuna işaret ediyordu.

Masalar loştu, oturanların yüzleri seçilmiyordu. Buna karşılık "pist" hem yerden hem tavandan parlak ve renkli ışıklarla aydınlatılmıştı. Şu malum küre, kırık aynalarla kaplı olan ve sürekli dönen, döndükçe ışık parçalarını yerlere, duvarlara, insanların yüzlerine savuran aynalı küre yerini almıştı.

Üstüne bir beden büyük, çizgili, kısa kollu gömlek giymiş, kavruk bir piyanist şantör mütemadiyen org çalıyor ve galiba "parmağında yüzükler, kolunda bilezikler" türküsü henüz boş olan salonun dev hoparlörlerinden acayip bir ses olarak yankılanıyordu.

Az sonra bordo ceketli ve bordo papyonlu garson gelip mönü kartlarını verdi, ne içeceğimizi sordu. Eh, rakı içecektik, ama yemek yemeyi düşünmüyorduk. Yine de gecenin bu saatinde bize önerilen yemekler ne olabilir diye mönü kartına baktık. Çok şaşırdık. Kartta Güneydoğu'nun muhteşem mutfağının bildik yemekleri yerine, böfstrogonoftan şnitsele kadar dünyanın bütün ünlü yemeklerinin adları vardı ve tamamı yanlış yazılmıştı. Yiyecek halimiz olmadığı halde "Şiniksel" istedik, cevabımızı aldık: Kalmamış.

Rakılarımızla birlikte masaya, kebapçılarda bulunan metal kayık tabakların en büyüğü geldi. Hani kalabalık masalarda şöyle ortaya karışık kebap istendiğinde masaya gelen, devasa kayık tabaklardan. İçinde en az bir kilo kabuklu şamfıstığı vardı. Demek ki burada loş masalarda rakı içiliyor, yanında şamfıstığı yeniyor, sonra gidip kusuluyordu.

Saat bire doğru mekân tümüyle dolmuştu. Kavruk şantör anlaşılmaz şeyler çalmaya devam ederken, dikkatimizi pistin yanında düzgün bir şekilde aydınlatılmış masa çekti. Bu masada, koyu saçları röfleyle sarartılmış, genellikle blucin ve dekolte sayılabilecek bluzlar giymiş yirmili yaşlarında yedi sekiz kadın oturuyordu. Yüzleri gayet bariz seçiliyordu. Fazla takı takmışlar, fazla makyaj yapmışlardı, bezgin görünüyorlardı. Masalarında hiç erkek yoktu. Kadınlar ara sıra loş masalarda oturan bıyıklı, terli erkeklere bir göz atıyorlar, sonra kendi aralarında sohbete devam ediyorlardı. Bu arada tavernanın sahibi Mehmet Bey masamıza gelmiş ve bize bildik "yükseliş" hikâyesini anlatmaya başlamıştı.

Birden piste beyaz, çiçekli; dev bir top düştü. "Şimdi bana kaybolan yıllarımı verseler..." olduğunu tahmin ettiğimiz şarkıyı söylüyordu.

Geleli çok olmadığı halde salonun ağır havası, korkunç müzik, rakı ve sigaradan yarı sarhoş bir haldeydik. Bize top gibi görünen şeyin belden aşağısı açık bir şemsiye gibi kabarık, askıları yapma çiçeklerle süslü, beyaz bir elbise giymiş, çok kısa, çok şişman, geçkin bir kadın olduğunu fark ettik. Kadın o masadan bu masaya gidiyor, arada pistte dönüyor ve kabarık eteklerini daha açarak tombul bacaklarını gösteriyordu. Şarkının hüzünlü yerlerinde boynunu bükerek sesine eda katıyor; elbisesinin askılarını koluna düşürüyor; ağır bıyıklı, terli adamların enselerine kırmızı ojeli, kısa parmaklarıyla dokunuyor; kucaklarına oturmak, sırnaşmak arzusuyla sarıldığı halde, adamlar onun sarkmış yanaklarını dostça öpüyorlar, kadına bir abla, belki de bir mama saygısı gösteriyorlardı.

Mehmet Bey sahnede şarkısını fazla duyarak okuyan bu kadın Aylin Işık'ın eskiden ilkokul öğretmeni olduğunu söyledi. Yaşı geçkin sıra kızı Aylin Işık programını bitirip, sunta levhalarla çevrelenerek soyunma odası süsü verilmiş, uyduruk bir aynayla bir iki askı çengelinden başka bir şey bulunmayan bölmeye gittiğinde, ben de onu izledim. Bu ilkokul öğretmeniyle konuşmak istiyordum, o da anlatmaya dünden teşneydi. Ama assolistten hemen önce çıktığı halde kendisiyle değil, bir sıra kızıyla konuşmayı tercih ettiğim için korkunç bozulan, gümüş rengi pullarla kaplı elbisesi önden göbeğine, arkadan bel altına kadar açık olan, ama bu cömert ötesi dekolteden görünen azgelişmiş vücudu iç acıtan, taş çatlasın yirmi yaşında bir şarkıcı kız, söyleşimizi sa-

bote etmek için elinden geleni yapınca Aylin Işık'la masada konuşmaya karar verdik.

Aylin Işık'ın hikâyesinin ne kadarı doğruydu bilmiyorum, ama güzel yazılmıştı, en azından ince ayrıntılı. Daha önce de güzel yazılmaya gayret edilmiş, ama fazla abartılı kaçmış bir hikâye dinlemiştim, Karaköy genelevinde çalışan, ne tesadüftür ki çok şişman bir kadından. Taksim'deki Cennet Bahçesi kapanmamıştı daha, bir akasya gölgesinde oturmuştuk, kadın oğlunun konservatuvarda keman, kızının da güzel sanatlarda resim bölümünde okuduklarını söylemişti. Gerçeğin ne olduğu beni pek ilgilendirmemişti. Kendine yazdığı hayat ve var olduklarından bile kuşku duyduğum çocuklarına hayali meslekler olarak sanat dallarını seçmiş olması ilgimi çekmişti.

Aylin Işık Ankara'da ilkokul öğretmenliği yaparken kocasının ve büyük oğlunun trafik kazasında öldüğünü anlattı. Kocasının serseri bir arkadaşı varmış, o ısrar etmiş "gel arabayla dolaşalım" diye. İçinde kötü bir his varmış, "gitme" demiş, ama kocası dinlememiş. Akşam saatinde kocasının ve oğlunun ölüm haberi gelmiş. Kazadan sonra küçük oğlunu alarak kocasının ailesinin yanına Erzincan'a gitmiş, ama yanlarında barınamamış. Çok baskı yapıyormuş kocasının ailesi, kapı dışarı çıkarttırmıyorlarmış, halbuki o hayat dolu bir kadınmış.

Ankara'da kiraya verdiği kooperatif evini satıp İstanbul'a gelmiş. Küçük bir daire almış, Bağcılar'da, vergi dairesinin üst katında. İş aramış, ama bulamamış. Bir gün mahalle kuaföründe saçlarını boyatırken çok içlenmiş, Sezen Aksu'dan bir şarkı patlatmış. "Gitme dur yalan söyledim..." Saç yaptı-

ran kadınlardan biri "müthiş bir sesin var" demiş, "gel seni patronumla tanıştırayım."

Doğrusu öğretmenlik mesleği sayılmazsa, hikâyesi pek de orijinal değildi, ama gerçeğe sık sık yaklaşan zengin ayrıntıları vardı. Kaset yapmak için yanıp tutuşmalar, Unkapanı'nın yolunu aşındırmalar, Hakkı isimli bir sevgili yüzünden çekilen çileler, hayatta bir türlü tutunamamak, hep haksızlığa uğramış olmak, vesaire.

İstanbul'da yaşadığı birçok maceradan sonra âşık olduğu, "Yenibosna Çınçın Gazinosu'nda on ikibir sanatçısı" olan Hakkı evli olduğunu söylememiş Aylin Işık'a, birlikte yaşamaya başlamışlar. Hakkı'nın isteğiyle nesi var nesi yoksa satıp Çanakkale'de bir gazino kiralamış, bütün parasını ve geleceğini bu gazinoya yatırmış. Ama şehrin ileri gelenlerinden biri, sosyal demokrat nitelikli partilerden birine mensup bir milletvekili takmış Aylin Işık'a. Gazinoyu kendi yakınlarına işlettirmek istiyormuş. Rahat huzur vermemiş, polis her gün baskın yapmış, yine de bir şey çıkmamış. Tam gazino tutulmaya başlamışken Hakkı'nın karısı çıkmış gelmiş, iki sevgiliyi cürmü meşhut halinde yakalatmış, ikisi de zinadan doğru hapse. Aylin Işık Çanakkale kadın hapishanesinde bir ay yatmış, çıktığında ne gazino kalmış, ne Hakkı. Hakkı'nın karısına döndüğü yetmezmiş gibi, bir de kaset çıkarmış Unkapanı'ndan.

Acı yeşil kadife eşofmanıyla gelmiş, masaya oturmuştu Aylin Işık, terli bir Muazzez Ersoy edasıyla garsondan viski istemişti. Mehmet Bey'in bu küstahlık yüzünden sinirlendiğini fark ettim, sanırım biz misafirlerin yüzü suyu hürmetine sesini çıkarmadı, ilk viskisi geldi kadının. Mehmet Bey'in

on beş yaşındaki sağır dilsiz oğlu masamıza geldiğinde kadın hikâyesinin sonuna gelmişti, geçmişin hikâyesi bitmişti, artık geleceğe dair bir şeyler anlatmak istiyor, ama patron fırsat vermiyor, her sözünü aşağılayıcı, iğneleyici cümlelerle kesiyordu.

Kavruk şantör ve sıradaki şarkıcı oynak şarkılara geçtiğinde, aydınlık masanın sırrı da aydınlandı. O masada gizli bir konsomasyon faaliyeti yürütülüyordu. Loş masalarda oturan adamlar aydınlık masada oturan saçları röfleli kadınları rahatça görebiliyorlardı. Muhtemelen idari bir mesele aşılamamıştı ya da böylesi daha ucuza geliyordu, bu yüzden açıkça konsomasyon yapılmıyor olmalıydı. Polis baskın yapsa kadınların konsomatris olduklarını ispat edecek herhangi bir işaret yoktu, bir tavernaya kadın kadına eğlenmeye gelmiş, sıradan insanlar gibiydiler. Ama dikkatle bakıldığında, saçlarındaki özenilmiş çiğ sarının, koyu renk kaşları, koyu renk gözleri olan bu kadınları bayağılaştırmakla beraber, bir parça da mahzun ve acıklı kıldığı görülüyordu.

Aylin Işık'tan çok daha genç, ama göğüs kafesleri içe çökük, sırtları pürüzlü, sesleri çatlak, ağır dekolte ve ağır yırtmaçlı, çok parlak elbiseler giymiş çok genç kadınlar sözleri asla anlaşılamayan şarkılar söylerlerken, gizli konsomasyon masasından kalkan kadınlar pistte dans ediyorlar ve loş masalarda oturup rakı içerek bu kadınları kesmiş olan adamlar da önlenemez bir dans tutkusuyla piste çıkıyorlar ve beklenen eşleşme yaşandıktan sonra, şarkıcılar birden sulu sepken romantik şarkılara geçiyorlar ve pistin ışıkları böyle anlarda yavaşça azaltılıyordu. Röfleli kadınlar bu terli ve karanlık adamların kucaklarında kaybolmuş gibi görünüyorlardı.

Sıradaki şarkıcılar değişiyor, pistteki manzara değişmiyordu.

Asfalt yolun sağ tarafında kalan bu bulanık dünyanın, ışıkları düzensiz âlemin, karanlık bir geçmişten gelen ve kayıp bir geleceğe giden arazinin assolisti Nafiz Çiçek sabaha doğru sahneye çıktığında, ucuz köpüklü şaraplar ardı ardına patladı, alkış kıyamet koptu. Kavruk piyanist şantör çıldırmış gibi org çalıyor, Nafiz Çiçek'e bir de kemancıyla darbukacı eşlik ediyordu. Önce günün şarkılarından bir demet sundu Nafiz Çiçek, mikrofonu titretiyor, kablosunu yerlerde şaklatıyordu.

Patron bize ikide bir Nafiz Çiçek'i gösterip "tıpkı Mahzun Kırmızıgül, di mi?" diye soruyor, Nafiz Çiçek de her fırsatta mikrofondan bu âlemin en ağır patronu Mehmet Bey'e sevgilerini saygılarını sunuyor, karşılıklı kadehler kaldırılıyor, Mehmet Bey şarkıcının şerefine şampanya niyetine bir köpüklü şarap daha patlattırıyordu. Nafiz Çiçek kasetine okumaktan şeref duyduğu, sözlerini patron Mehmet Bey'in yazmış olduğu "Yaban gülü" adlı şarkıyı anons edip okumaya geçtiğinde, şampanya uzaktan patlamakla kalmadı, Nafiz Çiçek'in başından dökülen gül yapraklarına karıştı.

Tıpkı Mahzun Kırmızıgül olan Nafiz Çiçek'i pistteki spotlar pırıl pırıl aydınlatırken, Aylin Işık'ın istediği ikinci viski bir türlü gelmiyor, garsonlar yanımızdan her geçtiğinde Aylin Işık viski arzusunu tekrarlıyor fakat garsonlar duymamış gibi yapıyorlar, onlar böyle yaptıkça Aylin Işık'ın üstündeki Muazzez Ersoy edası eriyordu.

Terli, bıyıklı adamların bazıları saçları röfleli kadınlarla ortadan kayboluyor, ortamda uğultu dur-

muyor, başlar dönüyor, garsonlar masalara mütemadiyen rakı, şamfıstığı ve yanardöner meyve tabağı taşıyorlardı. Yanardöner, alevli meyvenin insana hayretten dilini yutturacak kadar büyük ve görkemli bir ritüeli vardı. Bu ritüel her masanın gücüne göre tekrarlanırken, orada da ağır bir hiyerarşi görülüyordu. Parayı bastıran on katlı, bol mumlu hatta maytaplı meyve tabağı söylüyor, gücü yetmeyenlere müessese iki katlı mütevazı birer tabak gönderiyordu. Meyveler yenmiyor, mumlar akıyor, rakı su gibi içiliyordu.

Beni bu tuhaf hallerin yanı sıra Aylin Işık'ın uydurulmuş hikâyesi meşgul etti. Bir de vaktiyle bir kurban bayramında Güneydoğu'dan İstanbul'a yüz kadar manda getiren ve hiçbirini satamayıp yok pahasına kasaplara vererek sefil olduğu için dönemeyen, bu yüzden İstanbul'un gece hayatına ister istemez giren patronun sağır dilsiz oğluna gösterdiği inanılmaz ihtimam ve sevgi. Durup durup koca çocuğun başını okşuyor, oğlunun ne kadar akıllı ve sevecen olduğunu anlatıyordu.

O gece çok şamfıstığı yedik ve mümkün olduğunca az içtik. Aydın Taverna'dan çıktığımızda şehir çoktan aydınlanmış, sıradan bir asfaltın ikiye ayırdığı sağ ve sol taraf gün ışığında farklı duruşlarıyla belirmeye başlamıştı.

Aradan epey zaman geçti. Bir gün gazetede bir haber okudum. Aydın Taverna'da çıkan, sebebi bilinmeyen bir çatışmada üç kişi ölmüş, patron Mehmet Bey yaralanmıştı. Ölen şahısları Mehmet Bey'in vurduğu iddia ediliyordu. Bu mekânda namus değilse de aşk cinayeti yaşanabilirdi, ama bir aşk cina-

yetinde üç kişinin ölmesi pek mantıklı değildi, üstelik sağır dilsiz oğluna en büyük aşk ihtimamını gösteren patron Mehmet Bey bir aşk cinayetine taraf olamazdı. Sonra aklıma o beyaz ışıklı levha geldi. Birileri bütün uyarılara rağmen, burada siyaset yapmıştı demek.

*Aylin Işık bu metinde anlatılan tavernada o kadar önemsenmiyordu ki, adı neonlara bile yazılmamıştı. Belki bir tanıdığım vardır da yardımcı olurum, böylece onun da Unkapanı'ndan bir kaseti çıkar umuduyla beni sık sık telefonla arardı. Ona "Ben Unkapanı'ndakileri hiç tanımam" dediysem de inandıramazdım. En son aradığında başının dertte olduğunu, "Arena" programından yardım istediğini, ama Tuncay Özkan'ın telefonlarına çıkmadığını söyledi. Belki ben Arenacıların onunla ilgilenmelerini sağlayabilirmişim, onları tanıdığımdan eminmiş. "Sorun nedir?" diye sordum. Evini satıp Mahmutbey'de Beyaz Saray Gazinosu'na ortak olmuş, ama adamlar parasının üstüne yatmışlar, onu gazinoya bile sokmuyorlarmış. "Elimden bir şey gelmez" dedim, bir daha beni aramadı. Bana olan inancını ve güvenini kaybetmişti.
Hayalet Gemi'nin "Işık" sayısında ilk hali yayımlanan bu metnin kaynaklandığı kısa "gerçek" 1994'te *Yeni Yüzyıl* gazetesinde yayımlandı. Anlattığım öğretmenin sahne soyadının Işık olması tümüyle bir tesadüftür.

Bir Aktris - Artık Değil*

Annesiyle babası ayrılmasalardı, Efsun'un hayatında kendisinin bile şaşıracağı kadar tuhaf bir dönem olmayacaktı.

Belki olurdu, belki babası damarına basmaya devam eder, Efsun da inat olsun diye yapacağını yapardı, ama yine de o tuhaf dönem böylesine keskin yaşanmaz, bir şeyler geleceğin getireceklerine engel olabilirdi.

Efsun'u bu "başka türlü" hayata iten şey bir tür öç alma duygusu oldu. "Eh baba!" dedi içinden, "bir gün öyle bir şey yapacağım ki sana, öfkeden çıldıracaksın."

İki ayrı evde iki odası, iki yatağı, iki dolabı olmasa; genç kızla kız çocuğu arasında olduğu yaşlarda hayata küsüp başını yastığına gömerek ağladığında annesi saçlarını okşasaydı eğer; babasının onu çok sevdiği okulundan alıp bir kız lisesine vermesine bile katlanabilirdi. Ama annesi kendi havasındaydı. Babası da "artık genç kızsın," demişti, "seni bir yığın zibidi, serseri herifle aynı okulda okutmam!"

Köklü ve varlıklı bir aileden gelen, tutucu, ahlakçı bir adamdı babası. Geniş çevresinde "mühim

şahıs" olarak tanınıyor, modası geçmiş ahlaki normlarla tanımladığı aile şerefini kızının ruh sağlığından daha önemli buluyordu. Varsa yoksa şerefi, haysiyeti, muhiti, sosyal sınıfıydı. Aklından en sık geçen soru "Elâlem ne der?" kızına en sık söylediği cümle de "Sen beni elâleme rezil mi edeceksin?" idi.

Kızının geleceğini de planlamıştı. Efsun kız lisesini bitirince İsviçre'ye gidecek, orada bir tür "leydi mektebi"nde okuyacak, dönünce aile adına yaraşır bir hanımefendi olarak babasının seçtiği uyuz, sümsük, hımbıl bir herifle evlenecek, Moda'da oturdukları apartmanın alt katında, yine babasına ait, deniz gören, geniş bir dairede oturacak, hizmetçilerin arasında sıkıntıdan patlayacak, libidoları kilolarına denk, doyumsuz kadınlarla konken oynayacak, çay partilerine gidip onu bunu çekiştirecek, kocası gibi sümsük çocuklar doğuracaktı.

Efsun hayatını oluşturan her şeyden nefret ediyordu. Kız lisesinden, babasının mühim şahıslığından, annesinin sinir bozucu, mutsuz konken arkadaşlarından, evde kalmış halasından, her iki evdeki odalarından, her iki evin de yaşama tarzından. Hafta içi babasında, babasından bin kat daha sıkıcı halasıyla birlikte; hafta sonu annesinde, annesinin ikinci kocasından olma iki erkek kardeşiyle birlikte yaşıyordu. Her iki evde de sıkıntıdan patlıyordu.

Bir akşam okul dönüşü babasıyla tartıştılar. Daha doğrusu incir çekirdeğini doldurmayacak bir konu yüzünden babası bütün gece ona bağırdı; etüt öğretmeni kılıklı, sıkıcı, kız kurusu halası durmadan başını öne doğru sallayıp babasını onayladı. Efsun da susup dinledi, içi öfkeyle doldu. Bir plan yaptı, gerçekleştirmek için Cihan Abla'ya gitmeye karar verdi.

Cihan Abla Efsun'un annesinin uzak bir akrabasının kızıydı. Sık sık görüşmelerini gerektirecek bir yakınlıkları yoktu, ama öyle hayat dolu bir kadındı ki, hem annesi hem Efsun onunla vakit geçirmekten çok hoşlanırlardı. Buna karşılık babası Cihan Abla'yı "hafifmeşrep" bulduğu için görüşmelerini istememiş, bu nedenle annesiyle sık sık kavga etmişti. Hatta bir keresinde kadının evine ayak basmasını istemediğini fazlasıyla açık bir şekilde belli etmiş, annesi çok fena arada kalmış, istenmediğini anlayan Cihan Abla da babasının ve halasının olmadığı saatlerde, gizlice gelir olmuştu. Annesiyle babası ayrıldıktan sonra, yıllar önce yani, Cihan Abla'nın ayağı evden tümüyle kesildi.

Oysa Efsun için başka bir dünyaya açılan kapıydı Abla. Gizlice telefonlaşıyorlar, bazen öğle tatillerinde Cihan Abla okula gelip Efsun'u alıyor, yemeğe çıkarıyordu. Renkli bir kadındı; uzun, taşlı bir ağızlıkla sigara içer, babasının görmeye tahammül edemediği minilikte etekler giyer, onlara geldiği nadir zamanlarda kız kurusu halasının kurdeleli beyaz bluzu ve önden gizli plili lacivert eteğiyle dalga geçerdi.

Babasına kızıp Cihan Abla'ya gitmesinin bir sebebi vardı. Bir süre onda kalacaktı.

Birkaç hafta önce babasının namus yuvası zannettiği, ama aslında kızların birçoğunun kırmadık fındık bırakmadığı kız lisesinde, eve sokulması zinhar yasak olan magazin dergilerinden birini kızların elinde görmüş, bir güzellik yarışmasının düzenlendiğini okumuş ve okuldan kaçıp kayıt yaptırmıştı. Nihayet on sekiz yaşına girmiş, reşit de olmuştu. Artık babasını çileden çıkarabilirdi. Aksi takdirde Ef-

sun'a İsviçre'nin yolu görünecekti. Yarışmaya hazırlanmak için Beyoğlu'nda bir kuaföre gittiğinde, babası hâlâ İsviçre'de gönlüne göre bir okul arıyor, araştırmalarının sonuçlarını kızıyla değil, evde kalmış ablasıyla paylaşıyordu.

Efsun babasının taş kafalı şoförünü "Şuradan bir kitap alacağım, beş dakikada gelirim," diyerek atlattı, izini kaybettirdi. Vapura bindiği gibi Karaköy'e geçti, oradan Tünel'le Beyoğlu'na çıktı. Doğrudan Cihan ablasına gitmedi. Sonuçta Cihan abla da aklı selim sahibi bir kadındı, babasının muhtemel öfkesini haklı bulabilir, Efsun'u yarışmaya girmekten vazgeçirmekle kalmayıp eve dönmeye de ikna edebilirdi. Bu nedenle önce kuaföre, sonra yarışmanın yapılacağı Fitaş Sineması'na gitmeyi düşünmüştü. Her şey olup bittikten sonra Cihan Abla'ya gidecek, "Bir süre sende kalabilir miyim?" diyecekti. O arada olan olmuş, inşallah dereceye girerse güzellik yarışmasının bütün fotoğrafları gazete idarehanelerine gitmiş olacağı için Cihan Abla mecburen "E kal bari!" diyecekti.

Kuaförlere, terzilere, provalara şunlara bunlara fazlasıyla alışıktı Efsun. Ama yedi sülalesini tanıyan kuaförlere, terzilere, mağazalara hep babasının kızı olarak gittiği için, oralarda herhangi bir tedirginlik duymadığı gibi, bu mühim şahsın kızına yalakalık yapmakta yarışan, çevresinde dört dönen çalışanları canlarından bezdirmek ister, kapris üstüne kapris yapardı. Onlar da kızıp babasına şikâyet edecekleri yerde, karşısında daha da ezilip büzülürler, her kaprisini sineye çekerlerdi. Hatta Efsun bazen bundan tuhaf bir zevk aldıklarını bile düşünür, daha beter sinirlenirdi.

Ama babasının evinde yasak bölge olan Beyoğ-

lu'nun ünlü bir kuaförüne gittiğinde çok tedirgindi. Sanki anlı şanlı, koca İstanbul'da tanınan bilmem kim beyin kızı değil, bütün geleceğini bir yarışmaya bağlamış, kenar mahalleli, ezik, yoksul bir artist adayıydı. Kuaför Efsun'un kim olduğunu bilmediği için ona öncelik tanımıyor, hatırlı müşterilerden Efsun'a bir türlü sıra gelmiyordu.

Nihayet sıra geldi, Efsun da güzellik yarışmasına katılacağını ağzından kaçırmış bulunduğu için kuaför heyecandan titreyen genç kıza yarı alaylı bir şekilde takıldı durdu. Saçları yapıldığında Efsun kendini tanıyamadı. Bu anjelik topuzla on yaş daha büyük gösteriyordu. Çok kadınsıydı. Bir yandan kendini beğeniyor, bir yandan da içi bir türlü rahat etmiyordu. Saçlarına bakarken yeni bir hayatın başladığına ve artık saçlarının, duruşunun, halinin, tavrının her şeyinin yeni bir biçimi olması gerektiğine inandı, kuaförden çıktı. Çıkarken kuaför arkasından "Yarın gazetede resminizi görürüz değil mi küçükhanım!" diye kinayeli bir şekilde sesleniyordu.

Dışarıda korkunç bir yağmur yağıyordu. Efsun'un saçları iki dakikada bozulduğu gibi, meraklı manikürcü kızın ucuz malzemeyle yaptığı makyaj da aktı. Efsun bir vitrin camında kendini görünce ağlamaya başladı. Bu halde yarışmaya katiyen katılamazdı, ama yarışmanın başlamasına birkaç saat kalmıştı. Gardırobunda gösterişlisi bulunmadığı için gayet sade olan elbisesi buruşmuş, ayakkabıları çamurlanmış, kısacası derbeder bir hal almıştı. Doğruca Cihan Abla'nın evine gitti.

Neyse ki Cihan Abla evdeydi. Üzerinde şık, ipek bir sabahlık vardı, içinde bir şey yoktu. Önce bir kahve yaptı, Efsun'u oturttu.

— Anlat bakalım, dedi. Okul saatinde, bu halde, burada ne işin var?

Efsun iki gözü iki çeşme ağladı. Eve asla dönmeyecekti, eğer bir süre onda kalamazsa bir otele gidip yatacağını söyledi. Orada da başına kimbilir ne gelirdi artık. Cihan Abla uzun ağızlığıyla sigara içerek Efsun'u dinledi. Arada bir öne doğru eğildiğinde dolgun göğüsleri uçlarına kadar görünüyor, Efsun kadını şiddetle güzel buluyordu. Cihan Abla ikna oldu, daha doğrusu Efsun'a engel olamayacağını anladı.

— Çıkar üstündekileri, dedi. Sana şöyle doğru dürüst bir şeyler bulalım.

Efsun'un zaten bozulmuş olan anjelik topuzunu tümden bozdu, saçlarını yıkadı, sonra o gür saçları ütü tahtasının üzerine serip ütüyle bir güzel ütüledi. Efsun su gibi akan uzun saçlarına bakınca inanamadı.

— Ama böyle çok sade değil mi? diye sordu. Hiç değilse bir iki lüle yapsaydık...

— Gayet güzel, dedi Cihan Abla. Müsabakaya giren bütün kızların saçları lüle olacak, sen farklı ol, hemen dikkati çek.

Sonra Efsun'a yaşını gösteren şahane bir makyaj yaptı. Sade, ama hınzır bir çekiciliği olan bir elbise giydirdi, kızı yanına kattığı gibi Fitaş Sinemasının yolunu tuttu.

Aylardır gazeteden ilan edilen yarışma için sinema salonu düzenlenmiş, sahneye bir de podyum eklenmişti. Kızlar arkada kulis niyetine hazırlanmış bir bölümdeydiler. Efsun Cihan Ablasına sarıldı, kadın genç kızın kuş gibi titrediğini hissetti.

— Hadi bakalım, dedi. Git, birinci ol gel.

Her birinin saçı ayrı bir biçimde yapılmış, gözlerine eye-liner çekilmiş, şuh bakışlı, dudakları alabil-

diğine boyanmış, son moda giysiler içinde kırıtan bir yığın kızı görünce Efsun'un morali bozuldu. Onların yanında hiç şansının olmadığını düşünüyordu. Sonra babasının yüzünü hatırladı, ikide bir "... o kadar!" diyerek parmağını sallayışı, ruhunu karartan evler, çiroz gibi ince ve kuru halasının bir yanlışını yakalayıp babasına ispiyonlamak için hazır bekleyen baykuş gözleri. Sonra kızları bir daha süzdü, hepsi ucuzdu, hepsi bayağıydı, yakından bakıldığında öyle ahım şahım sayılmazlardı. Şansı vardı.

Sırası gelip podyuma çıktığında biraz heyecanlı olsa da, gayet başarılıydı, kendine güveni tamdı. Ama jüri karar vermek üzere çekildiğinde, tırnaklarını dibine kadar yedi bitirdi. Çevresine bakınıyor, ikide bir Cihan Abla'nın koluna yapışıyor, "bunlar beni seçmeyecek, hadi gidelim," diye tutturuyordu. Bir dereceye girse yetecekti, sempati mempati güzeli seçilmeye bile razıydı. Yeter ki gazetede "müsabakaya katılan güzel namzetleri" başlıklı toplu fotoğraf içinde nokta kadar yayımlanmakla kalmasın, resmi babasının hemen göreceği kadar büyük çıksın, böylece mühim şahıs çılgına dönsün, ortalığı kırsın geçirsin, öfkeden kendini yesin. Ama vakit uzadıkça umutsuzluğa kapılıyor, ertesi günkü gazetelerde pul kadar bile yer almayacağını ve babasının sadece "dün gece neredeydin?" tantanası yapacağını düşünerek ağlamaklı oluyordu.

Oysa yanılıyordu. Podyuma çıktığında dönemin meşhur sinema prodüktörlerinden biri Efsun'u sade güzelliği içinde görmüş, hemen mimlemiş, Efsun'un etki altında kalmadıklarını zannettiği jüri üyelerine talimat vermişti: "Bu kızı ilk üçe sokmayın, sinema güzeli seçin!"

Sonuçlar açıklanırken Efsun'un tırnakları kanamaya başlamıştı, parmak uçları biber gibi yanıyordu. İlk üçe giremediğini öğrenince hemen gitmeye kalktı. Ama Cihan Abla kaçın kurasıydı, uzaktan ahbabı olan prodüktörün dikkatle Efsun'a baktığını fark etmişti. Prodüktör mimlediği kızı Cihan'ın yanında görünce başıyla anlamlı bir selam vermiş ve Cihan Abla durumu hemen anlamıştı.

— Otur yerine! dedi, seni sinema güzeli seçecekler.

Dediği çıktı. Efsun sinema güzeli seçildi. Öyle çok alkışlandı ki, birinci olan kızın sinirleri bozuldu, hırsından ağladı, herkes sevinçten sandı. Efsun birkaç saat sonra Hilton Oteli'nin barında mahut prodüktörle üç film için anlaşma imzalarken buldu kendini, mutluluktan sarhoş olmuştu, olup bitenlere inanamıyordu. Buna rağmen kendine mukayyet olmuş, öpüşmem, sevişmem gibi klasik şartları kontrata koydurmuştu. Gerçi prodüktör "Sen şu anlaşmayı hele bir imzala, gerisi kolay" diye düşünüyordu, ama Cihan ablanın aklından da "Kızı sahipsiz sanma, en ufak bir yanlışın olursa yakarım çıranı. O kimin kızı biliyor musun sen?" cümlesi geçiyordu. Ah prodüktör onun kimin kızı olduğunu bilseydi, hiç sinema güzeli seçtirir miydi? Çekler yazıldı, verildi, alındı. Tokalaşıldı, hayırlı olsunlar söylendi.

Akşamın ileri saatlerinde prodüktör Efsun'u ve Cihan'ı Hilton Oteli'nin yemek salonunda şampanya ile ağırlarken, Efsun'un babası evinin cam cilalı parke döşeli devasa salonunda bir aşağı bir yukarı gidip geliyor; elleri önünde, başı yerde, mum gibi dikilen şoförünü kızının oyununa geldiği için tokatlıyor, parkeler gıcırdadıkça sinirleri bozulan ve bu si-

nir bozukluğunu ağlayarak örtmeye çalışan ablasına "Parmak kadar çocuğa sahip çıkamadın!" diye bağırıyordu. Abla da Efsun'un neresinin parmak kadar çocuk olduğunu kendine soruyor, "kız geçen hafta reşit oldu, haberin yok!" diye içinden söyleniyordu.

O gece İstanbul polisi her köşede Efsun'u aradı. Baba bazen yumuşuyor, kızının fidye için kaçırıldığına kendini inandırarak telefon başına oturuyor ve çalsın diye bekliyordu. Ama kör olası telefon çalmıyor, çalmıyor, çalmıyor; buruşuk, kirli bir mendille kapatıldığını hayal ettiği, karanlık bir adamın elindeki ahizeden gelecek boğuk ses "Kızın elimizde!" demiyordu.

Cihan Abla Efsun'u hafif çakırkeyif prodüktöre yem etmeden eve götürmüş, uzun uzun nasihat etmişti. Madem artist olmaya kararlıydı, etrafındaki insanlara dikkat edeceğine söz verecekti. Burası kurtlar sofrasıydı. İnsanı iki dakikada ham diye yutarlardı da Efsun'un haberi bile olmazdı. Hele erkekler öyle tehlikeliydi ki, sorma gitsin. Dikkatli olacak, o heriflerin güzel sözlerine asla kanmayacaktı. Erkek milleti hep yalan söylerdi. Hep deli gibi âşıktılar. Hep ölene kadar onu seveceklerdi. Bunlara asla inanmamalıydı. Etrafındakilerin kimin kızı olduğunu bilmelerinde de fayda vardı. O iş kolaydı. Küçük bir fısıltı kulaktan kulağa yayılır, hemencecik duyulurdu nasıl olsa. Böylece en alttakinden en üsttekine kadar bütün adamlar ayaklarını denk alırlardı. Kontrat imzalanmış, avans alınmıştı, bu saatten sonra prodüktör nasıl olsa vazgeçemez, ama haline tavrına dikkat ederdi. Geç saatlere kadar bu nasihatleri dinleyen Efsun, babasının öfkeden kıpkırmızı olmuş yüzünü hayal ederek huzur içinde uyudu.

Efsun uyurken babası sabaha kadar telefonun

başında oturdu. İstanbul polis müdürünü gece boyunca en az on beş defa azarladı, Şark'a sürdüreceğine yemin etti. Gecenin geç saatlerinde neredeyse valiyi bile rahatsız edecekti. Sabah olup gazeteler geldiğinde bir genç kız cesedi haberi bulma korkusu içinde hızla sayfaları çevirmesine fırsat kalmadı, başından aşağı kaynar sular döküldü.

Keşke Efsun'un çiğnenmiş cesedinin haberi olaydı da, o iğrenç fotoğrafları olmayaydı. Keşke kendi kör olaydı da, hem de en baş sayfaya konmuş bu haberi görmeyeydi. Evlat diye bu kızı büyüteceğine, bağrına taş basaydı keşke, ah! Ne yapmıştı? Nerde yanlış yapmıştı da bu hallere düşmüştü?

O sırada Efsun'un, babasından kat kat önemli bir şahsiyet olduğu halde son derece mütevazı davranan, büyük bir devlet kurumunda en üst düzeyde görevli amcası telefon etti. Gazeteyi görünce "Vallahi bravo Efsun'a," demişti, "aferin, aklına koymuş demek sinema sanatçısı olmayı!" O daha cesur, modern bir adamdı, kardeşini tebrik etmek için aramıştı. Ama o sırada baba, yarı baygın bir halde kanepeye uzandığı, göğsüne bağrına durmadan kolonya döktüğü ve aile yadigârı, kabzası sedef kakmalı silahın çalışıp çalışmayacağını, çalışmıyorsa çalışanını nereden temin edebileceğini düşünmekle meşgul olduğu için, telefona hala çıktı.

Yeğeninin başarısıyla iftihar eden amca, kardeşinin eline silah alıp yer yarılmış içine girmiş olsa bile kızını bulmaya ve öldürmeye kararlı olduğunu bilmiyordu. Daha tebrik etmeye fırsat bulamadan, kız kurusu hala sazı eline aldı, içini dökmeye başladı. Efsun bilmem kaç göbektir üstüne tek bir leke sürülmemiş aile şerefini bir çırpıda lekelemiş, bunca yıldır gözbebekleri gibi koruduklarını haysiyetleri-

ni yerle bir etmiş, kimin kızı olduğunu unutup kenar mahalleli hafif kızlar, hatta affedersiniz sürtükler gibi basit, adi bir yarışmaya girmişti. Bu muydu ona verilen emeklerin karşılığı? Bu muydu el bebek gül bebek büyütülmenin mükâfatı? Kime çekmişti bu kız? Tamam annesi şöyleydi böyleydi, ama Allah için bu taraklarda bezi yoktu. Efsun nasıl yapmıştı bunu? Hadi aile adlarına ehemmiyet vermemiş, ama yavrusu için yüreği titreyen babasını da mı hiç düşünmemişti? Amcanın göğsünü dolduran iftihar hissinden haberdar olmayan hala, bu derin teessüflerini telefonda bir bir sıralayınca, amca ipleri eline almasının zamanın geldiğini anladı. Arabasına atladığı gibi kardeşinin evine vardı, onu geri kafalılıkla, tutuculukla, daha ileri giderek aptallıkla, çocuk yetiştirmekten anlamamakla suçladı.

— Saçmalama! dedi. Ne var bunda? Kızın sanatçı olacak, daha ne istiyorsun?

Baba birkaç gün sonra sakinleşti, duruldu, ama bu durumu kabulleniş sadece Efsun'u öldürme kararını bertaraf ediyordu. Avukatıyla görüşüp Efsun'u evlatlıktan reddetmesini de ağabeyi güç bela önledi. Baba gözünü karartmış, gazetelere gönderilmek üzere "benim Efsun adında bir kızım yoktur!" diye ilan bile hazırlatmıştı. Ağabeyi asıl böyle bir şey yapması halinde aile adını ne hale getireceğini hatırlatınca vazgeçti, kâğıdı buruşturup attı.

Sakinleşti sakinleşmesine, ama evde Efsun'un sözünün edilmesini yasakladı. Kız kurusu hala zaten pek etmiyordu da, Efsun'u seven hizmetçilerden biri kahvaltı sofrasını hazırlarken eskaza "Küçük hanım çilek reçelini de pek sever," diyecek olsa deliriyor, boyun damarları patlayacak gibi şişiyor, hala kurde-

leli beyaz bluzu ve kazık gibi kolalı, lacivert plili eteğiyle, elinde bir ilaç şişesi, "Ağabeyciğim! Sakin olun ağabeyciğim!" diyerek peşinden koşturuyordu.

Zamanla bu koşuşturmalar da azaldı. Hizmetçiler bile Efsun'un sözünü etmez oldu. Ancak Efsun'un konuşulmayan varlığı evde kendini hissettirmeye devam ediyordu. Babanın Efsun hakkında çıkan haberleri gizli gizli takip etmeyi ihmal etmediğini fark eden halanın aklı adamakıllı karışmıştı. Tamam artistlik kötü bir şeydi, ama bu kadar kötü bir şeyse neden sinema dünyasında Alev diye tanınan Efsun için gazetelerde çok iyi şeyler yazıyordu? Aklı karışınca, bir gün önden gizli plili lacivert eteğini giyecekken "Bu da ne böyle Allahaşkına?" diyerek fırlattıysa da, biraz sonra kendine geldi. Aklı karışmakta çok geç kalmıştı.

Efsun aldığı avansla hemen bir ev tuttu, gönlüne göre dayadı, döşedi. Cihan Ablasına birlikte oturmayı teklif ettiyse de kadın kabul etmedi. Efsun'un aklı başında bir kız olduğunu, yalnız yaşamayı pekâlâ becerebileceğini söyledi. Efsun'un babasıyla duvar gibi küs annesi kızının bu yeni haline pek sevinmiş gibi değildi. Daha doğrusu pek aldırmıyordu. İki oğluyla ve birincisinden pek de farklı çıkmamış olan ikinci kocasıyla uğraşmak zorundaydı, ancak arada bir görüşebiliyorlardı. Efsun yine yalnızdı.

Çok para kazanıyor, çok harcıyordu. Kendine şık bir araba, mücevher, kürk "ıvır zıvır" almıştı, durmaksızın alıyordu. Kontrolden çıktığı tek nokta buydu. Zengin olmasına rağmen "ihtiyaç" ilkesini alışveriş listesinin başına koyan babasından bir tür öç almaydı bu da.

Deli gibi alışveriş yapmak sayılmazsa, çok ölçü-

lü, hatta sıkıcı bir hayat yaşıyordu. Herkesle çok mesafeliydi. O kadar mesafeliydi ki, "aysberg" diye adı çıkmıştı. Yakışıklı genç erkekler kasıntı, kibirli ve soğuk buldukları için ondan uzak duruyorlar, tecrübeliler kimin kızı olduğunu bildikleri için, "Neme lazım, başımı niye derde sokayım?" diye düşünerek hiç yaklaşmıyorlardı. Sinema âlemindeki kadınlarla arası daha da kötüydü. Güzel olmakla kalmayıp kendini bir de ağırdan sattığı için ondan hiç hazzetmiyorlardı. Oysa Efsun'un bütün kasıntılığı, "aysberg"liği korkudandı. Ya bu erkekler bana bir şeyler yaparlarsa korkusundan.

Moda'da deniz gören, uçsuz bucaksız lüks bir dairede doğmuş büyümüş, deniz kulübünden, seçkin insanların devam ettiği seçkin mekânlardan geçmiş, en iyi lokantalarda yemek yemiş, en iyi mağazalardan alışveriş yapmış olan Efsun, şimdi kendi parasını kazanmak için çok çalışıyor, film setlerinde ya donuyor, ya sıcaktan geberiyor, kapısı kırık, leş gibi kokan helalara giriyor, kostüm diye ter lekeleriyle dolu elbiseler giyiyor, köylerde çekilen filmlerde yer yataklarında yatıyor, yıkanamıyor; böyle anlarda kendine "Ben düşmüş bir prensesim," diyordu, "kendi isteğiyle düşmüş bir prenses."

Kabul ettiği filmlerden biri Anadolu'da bir kasabada çekilecekti. İki ay kasabanın tek otelinde kalacaklar ve Efsun bazı sahnelerde ata binecekti. İkinci sınıf oyuncuları çatlatacak kadar pahalı ve şık arabasıyla o kasaba yollarına düşmeyi göze alamadığı için il merkezine uçakla gitti, oradan da prodüktör şoför gönderip özel arabasıyla Efsun'u otele getirtti. Adına otel diyorlarsa da otel motel değildi kaldıkları yer, düpedüz bir handı. Ama filmciler gelecek di-

ye biraz çekidüzen verilmiş, sağı solu toplanmıştı. Odalarda banyo-tuvalet yoktu, ortak banyo kullanılıyordu, kapılar camlıydı, doğru dürüst kilitlenmiyordu.

Efsun kalacakları otele burun kıvırdı, hiç beğenmedi. Ama asıl şoku akşam yemeğine indiğinde yaşadı. Ekipte kendinden başka kadın yoktu. Ne oyuncu, ne asistan! Ekipten vazgeçti, otel çalışanları arasında da kadın yoktu. Çevresi bir erkek ordusuyla sarılmıştı. Üstelik filmin erkek oyuncuları çapkın diye adları çıkmış, ellerinden kadın kurtulmayan adamlardı. Ödü koptu.

Olabilecek en kasıntı halini, en asık, en nemrut suratını takındı. Sabah kalkıyor, soğuk bir günaydın faslından sonra, ekipten uzak bir masada tek başına kahvaltısını ediyor, sonra ekiple birlikte, içlerinden birinin eli eline değecek korkusuyla sete gidiyor, akşam olup otele döndüklerinde yemeğini odasında yiyor, kapısını kilitleyip, arkasına sandalye mandalye ne bulursa dayayıp yatıyordu. Gerekmedikçe hiçbiriyle tek kelime konuşmuyordu.

Ekibin de onunla ilgilendiği yoktu zaten. Öyle biri yokmuş gibi davranıyorlardı. Bu kasıntı zengin kızının canı cehennemeydi. Paraya ihtiyacı olmadığı halde bu işi yaptığı için de ayrıca kızgındılar. "Amaan! Ne hali varsa görsün," diyorlardı aralarında, "kendi bileceği şey, gidip zıbarsın erkenden, tavuk gibi." Akşam rakı masalarını kuruyorlar, anlatıp gülüyorlar, şarkılar söylüyorlar, çok eğleniyorlardı. Efsun onların eğlenceli kahkahalarını duyuyor, çok eğlendiklerini gördükçe "Ah, aralarında ben de olsam!" diye aklından geçiriyor, sonra Cihan Abla'nın söylediklerini hatırlıyordu: "Erkeklere güvenmeyeceksin! Bu âlem kurtlar sofrasıdır, seni bir da-

kikada yutarlar, anlayamazsın bile... Sonra bir de bakarsın ki kucaktan kucağa geçmişsin!" Pikeyi başına çekip uyumaya çalışıyordu.

İlk atlı sahne çekilecekti. At biraz huysuz bir şeye benziyordu. Gerçi Efsun babası gibi Atlıspor Kulübü'ne üye olduğu için at binmek gibi bir sorunu yoktu, atları severdi de. Ama setteki atı kulüptekiler gibi eğitimli sanıyordu. Şu erkek ordusuna nasıl ata binilirmiş bir göstereyim diye cakayla ata yaklaştı, sağrısına dokunmasıyla karnına tekmeyi yemesi bir oldu, bayıldı.

Ayılıp gözlerini açtığında Türk sinemasının hepsi kara bıyıklı meşhur çapkınlarının ona doğru eğilmiş olduklarını görünce, korkudan bir daha bayıldı.

Tekrar ayıldığında bir hastane odasındaydı ve kara bıyıklı dört erkek başında bekliyorlardı. Odaya elinde kocaman bir enjektörle yaşlıca, iri bir hemşire girdi, kadının kırlaşmış bıyıkları vardı.

— Kabanızı açın bakalım Alev Hanım, iğne yapıcaz! dedi üstten bir sesle.

Ünlü bir aktrisin kendisine muhtaç olması kadını sevinçten delirtmişti. Efsun "Yaptırmam!" diye tutturdu. Bağırıyor, çırpınıyor, iğne yaptırmak istemiyor; o dördü de bıyıklı erkekler topluluğu "Ama hiç acımıycak Alev, bak istersen önce bize yapsın! Hadi hemşiranım bize yap! Bize yap!" diyorlar, yaşlarına başlarına bakmadan bağrışıyorlar, hemşireyi kendilerine de iğne yapması için çekiştiriyorlardı.

Efsun bu manzarayı çok tuhaf buldu, ama hemen unuttu. Sonunda hemşirenin sert tutumu ve doktorun kararlı tavrı karşısında iğne olmayı kabul etti. Dört erkek de odadan çıktı. İğneden sonra dok-

tor Efsun'un otele dönebileceğini söyledi. Efsun yine nemrut suratıyla minibüste bir köşeye büzülüp oturdu. Başrolü oynayan meşhur çapkının elinde doktorun verdiği reçete vardı. Prodüktör İstanbul'daki işleri nedeniyle aralarında değildi. Olayı duyunca telefon ederek Efsun'a geçmiş olsun demişti. Efsun kendisini bu adamların eline bırakmasının hesabını ondan bilahare sormayı düşünüyordu.

Yolda ilk rastladıkları eczanenin önünde durdular. Fakat garip bir şey oldu, minibüsteki dört erkek de indi. Efsun çok huylandı. Ne yapmak istiyorlardı? Niyetleri neydi? İki kutu ilaç için niye hepsi birden inmişti? Az sonra dördü birden geldi, minibüse bindiler. İlaçları almışlardı. Ancak dördü birden dikkatle Efsun'a bakmaya başladı. Efsun korktu. Tam bağırmaya hazırlanıyordu ki, başrolü oynayan aktör Efsun'a bir paket uzattı.

— Bunu sana aldık, dedi.

Efsun biraz şaşkın, biraz korkak bir tavırla paketi açtı. İçinden sırtına basılınca gıdaklayan oyuncak bir tavuk çıktı. Ucuz plastikten, basit bir şeydi, ama çok sevimliydi.

— Aslında ağlayan bebek alacaktık, ama bulamadık, dedi öteki.

— Sen çocuksun, dedi bir diğeri. Yaşın kocaman olmuş, ama hâlâ çocuksun, çocuklara da oyuncak yaraşır.

— Bizden korkma, sana bir şey yapacak değiliz, dedi beriki.

— Aslında kimseye bir şey yaptığımız yok ya, dedi başrol oyuncusu. Ama adımız çıkmış bir kere.

Öyle yumuşak gülümsüyorlar ve öyle güven veren bakışlarla bakıyorlardı ki, Efsun çok utandı. Ağlamaya başladı.

— Çocuk işte... dedi içlerinden biri, vara yoğa ağlıyor.

Sonra gülüşerek, kahkahalar atarak yola koyuldular. Biri Efsun'un saçlarını karıştırdı tıpkı bir çocuğun saçlarını karıştırır gibi,

— Şapşal! dedi. Sana saldırıcaz mı sandın?

O gece yemek masasında Efsun da vardı, hepsine abi diyordu. Onlar da küçük kız kardeşleriymiş gibi davranıyorlardı. Hatta Efsun ilacını içmemekte diretince,

— Kulağını çekerim ha! dedi en yaşlı olanı. Çabuk iç bakayım ilacını!

Bu olaydan bir yıl sonra sinema krize girdi. Seks filmlerinden başka film çekilmez oldu. Birçok oyuncu işsiz kaldı. Artık yüzler gülmüyor, setten sete koşulmuyordu. Efsun da diğer ünlü oyuncular gibi işsizdi, evinde oturuyor, kara kara geleceği düşünüyordu. Yeğeninin başarılı filmleriyle gurur duyan amcası bir gün "Seni babanla barıştırayım, ister misin?" diye sordu. Efsun hemen cevap vermedi. Biraz düşündü, kendine karşı dürüst oldu. Bütün bu macerayı bir inat uğruna yaşamıştı. Başarmıştı, ama hiç mutlu olmamıştı. Bu âleme ait değildi. Her şeye rağmen babasını özlediğini hissedince şaşırdı, ağlamaklı oldu.

Ertesi gün telefonu çaldı. Arayan babasıydı. "Eve dönmek istiyor musun?" diye sordu kızına. Ama "iyi kız" olacaktı, o şartla. Efsun kabul etti.

Kabataş iskelesinde babasını beklerken yanındaki valizlerden birinin içi adının geçtiği gazete kupürleriyle, sinema afişleriyle, üzerinde fotoğrafı olan kartpostallarla tıklım tıklım doluydu. Babasının Ada'daki köşküne gitmek üzere motora bindiler.

Efsun motorun ucuna oturdu, içi gazete kupürleriyle dolu olan valizi açtı. Babası tek kelime etmemişti, böyle bir şey istememişti, ama Efsun bütün o kupürleri, afişleri, fotoğrafları, dört yıla sığmış olan anıların bütün belgelerini ağır ağır yırtarak denize attı.

Motor iskeleye yanaşırken, hiç ısınamadığı bu âlemde aldığı büyük ödülün anısına verilen plaketi de suya bıraktı. O dört yılı böylece Marmara Denizi'ne gömdü.

---

*Bu hikâyenin esinlendiği yazı 1996'da *Yeni Yüzyıl* gazetesinin *CafePazar* ekinde yayımlandı. Bir aktrisin hayatı hikâyeye dönüşürken değişti, yanına yeni hikâye kişileri katıldı. Gerçek hayattaki hikâyenin sonu şöyleydi: "Efsun" bir aşk evliliği yaptı, çocuk sahibi oldu, babasının istediği gibi mazbut bir biçimde yaşamaya başladı. Hayat bu ya Perran Kutman'la altlı-üstlü komşu oldular. Eski aktris, Perran Kutman'la dostluk yaptıkça ve ondan set hikâyeleri dinledikçe, sinemaya ve geçmişine nankörlük ettiğini düşünmeye başladı. Gerçek hayatta hikâye bu kadarla da kalmadı. Annesinin ikinci kocasından olan erkek kardeşleri büyüdüler, küçük olanı daha 18 yaşındayken sinemacı olmak için İtalya'ya gitti. Büyük erkek kardeşi de çalışmak için televizyon dünyasını seçti. Aradan zaman geçti, İtalya'da yaşayan küçük erkek kardeş ünlü bir yönetmen oldu, birçok film yönetti. Büyük erkek kardeş bir televizyon kanalında yapımcıydı ve bir dizi filmin başrolünü ablasına teklif etti. Hayat tuhaf bir şekilde, ona kamera karşısında bir yer hazırlamıştı ve yine sunuyordu. Kabul etti, babasından saklanmadan, kendini yalnız ve çaresiz hissetmeden bu dizide oynadı. Oynadığı diziyi babası hiç kaçırmıyor, kız kurusu halasıyla yan yana oturup izliyordu.

**Efsun'un atlan tekme yediği filmdeki kara bıyıklı dört erkek oyuncu Fikret Hakan, Tanju Gürsu, Erkut Taçkın, Erol Taş.

"Bir Kara Derin Kuyu"*

"Bir *Sevda Masalı*'nda oynuyordu. Çekimler sırasında hastanede yattığı haberi geldi. Ameliyat olmuş. Peritonit bağırsak iltihabı galiba. Hemen gittim. Kötüydü. Komadaydı. 'Nasılsın Nil?' dedim. Elini şöyle bir kaldırdı, 'Uçuyorum...' dedi."

Öldüğünde 22 yaşındaymış. Ömrünü, en güzel kısmı bir göz kırpışı kadar kısa olan bir rüya gibi yaşamış Nil Göncü. Ruhu öğüten, karartan, pürüzlü bir hayatın içinden gelip beyazperdede iki filmlik saltanat, ne kadar da kısa. Hikâyesi birçoklarınınkine benzese de aslında acıklı bir fark var. Her ne kadar "her ölüm genç ölüm" ise de, onunki pek fazla genç bir ölüm olmuş ve bir iz bırakmış ardında. Belli belirsiz, dikkatle bakanların görebildiği, gümüşsü, hem güzel, hem acıklı bir iz.

Hikâye şöyle başlıyor: Altmışlı yılların sonlarında, Necip Sarıcı Yeşilçam'ın içinde, gözü yapımcılıkta olan genç bir adam. Nil'in ölmeden az önce "uçuyorum" dediği kişi... Sektörde epeyce para kazanmış. Yeşilçam o yıllarda birçokları için garip bir bağımlılık. Bir giren bir daha çıkamıyor. Necip Sarıcı da sektörden kazandığı ile bir film yapmak istiyormuş. Sağdan soldan senaryolar geliyormuş, ama Ne-

cip Sarıcı değişik bir film peşindeymiş. Metin Erksan da gazetede bir haber okumuş o sırada. Tutkulu, marazi bir ruha sahip âşığı tarafından sürekli taciz edilen bir köylü kızın hikâyesi. Bu marazi tutku Metin Erksan'ı etkilemiş, bir senaryo yazmış. Necip Sarıcı da bu filme yapımcı olarak para yatırmaya karar vermiş.

Başrol için ilk aday Türkân Şoray'mış. Ama onun, malum, kuralları var, öpüşmüyor, soyunmuyor, oysa bu film bu tür kuralları kaldıracak bir film değil. İkinci aday Sevda Ferdağ. Ama aksilikler yüzünden o da bir türlü olmamış.

Bir gün sinema yazarı Agâh Özgüç vahşi ve etkileyici bir güzelliği olan, çok genç bir kızı Necip Sarıcı'ya getirmiş. Eğitimsiz, Anadolu kökenli, barlarda çalışarak ailesine bakan bir kızmış bu. Bu filmin başrolünü kaldıracak bir niteliği yokmuş kızcağızın. Ama kısa bir sohbetten sonra kızın şaşılacak bir inadı ve kararlılığı olduğu görülmüş, iyi niyeti ve yeteneği dikkat çekmiş. Böylece Nil Göncü bir yanıyla müthiş pırıltılı, çekici; diğer yanıyla trajik bir sonla bitecek kısa rüyaya başlamış.

Metin Erksan başlangıçta Nil Göncü'ye şiddetle itiraz etse de, sonunda adı *Kuyu* olacak olan filmin başrol oyuncuları böylece belirlenmiş. Nil Göncü ve Hayati Hamzaoğlu.

Film Afyon Dinar'da çekilecekmiş. Metin Erksan'ın yöneteceği filmin kameramanı da Erksan'ın yeğeni, Mengü Yeğin. Necip Sarıcı aslında büyük bir risk alıyormuş. Devir ünlü oyuncuların devri. Hayati Hamzaoğlu'nun ilk başrolü bu, Nil Göncü ilk kez görülecek bir yüz. Metin Erksan'ın titizliği de biliniyor. Çekildiği dönem açısından bakıldığında *Kuyu* aslında sıradışı bir film. Çok para harcanmış. Klasik

Yeşilçam prodüktörleri cimriliği örneklerine bu filmde rastlanmamış. O sıralarda herhangi bir film için üç bin ile üç bin beş yüz metre arasında film harcanırken, *Kuyu* için altı bin metre film çatır çatır harcanmış. Türk sinemasında set fotoğrafının ilk kez çekildiği bir film bu aynı zamanda. Hikâye de alışılmış kalıpların dışında. Marazi bir tutkuyu açmaya çalışan, karton aşklardan uzak bir hikâye.

Necip Sarıcı almış riski. Ekip Dinar'a gitmiş ve filmin çekimine başlanmış.

Ama çok kısa bir süre sonra Metin Erksan Necip Sarıcı'ya haber göndermiş: "Bana derhal Sevda Ferdağ'ı bulsun, göndersin." Sarıcı işlerin ters gittiğini anlayarak hemen Dinar'a ulaşmış ve durumu toparlamaya çalışmış. Film bir türlü yürümüyor, Metin Erksan öz yeğeni olan kameramanla kavgalı, ekibin morali bozuk. Necip Bey durumu olabildiğince yoluna koymuş ve sette bulunmasının daha doğru olacağını anlamış. Bu süre boyunca da filmin çekimine tanık olmuş.

"Sinema tarihinde bir film boyunca çekilebilecek en büyük çileyi çekmiş olan tek oyuncu Nil Göncü'dür," diyor. "Film için her şeye katlandı, ama ağzını açıp da tek kelime şikâyet etmedi."

Bu talihsiz vahşi kız bir boğulma sahnesi için altı saat aralıksız suda kalmış. Menderes Irmağı'na girdiğinde bütün vücuduna sülükler yapışmış. Yeteneğinden duyulan kuşku yüzünden birçok sahne defalarca çekilmiş. Bu filmin ilk deneyimi olması sık sık kendisine hatırlatılmış. Çok çile çekmiş, ama gıkı çıkmamış. Üstelik sevecen bir anne gibi; morali bozuk, canı sıkkın ekibe moral vermeye, onları canlandırmaya çalışmış ve başarılı da olmuş.

Derken film bitmiş, ama üç ayda bitmesi planla-

nırken altı ayda. Son iki buçuk ayı İstanbul'da, Tarabya'da çekilmiş. Üstelik çok uzunmuş. Kısaltılması gerekiyormuş.

1969 yılı. Necip Bey yapımcı olarak Adana Altın Koza Film Festivali'ne katılmaya karar vermiş. Festivalin ciddi bir jürisi var. Sami Şekeroğlu, Kemal Tahir, Orhon Murat Arıburnu ve başkaları... Ancak aynı festivale çok iddialı filmler de katılıyormuş. Yılmaz Güney *Seyit Han'la* katılıyormuş mesela.

Festival için ekip olarak Adana'ya gitmişler. Adana'da kurulu, o zamanların büyük tekstil imparatorluklarından biri olan Güney Sanayi'nin sahibi Ahmet Sapmaz, festivali destekleyen bir "büyük burjuva", çok hoş bir adam. Nil Göncü'ye ilk görüşte âşık olmuş. Necip Bey'in tanıklığına göre, mesafeli, hoş bir aşk yaşanmış aralarında.

Film sinema işletmecileri tarafından ilgiyle karşılanmasa da, Altın Koza sırasında, sinema çevresinden büyük ilgi görmüş. Metin Erksan'ın filmlerinde sık karşılaşılan bir durum bu. *Sevmek Zamanı* vizyona girememiş mesela, *Suçlular Aramızda* da sinema işletmecilerinin hiç ilgi göstermediği bir film olmuş. Ama her şeye rağmen Metin Erksan da, Nil Göncü de, Necip Sarıcı da *Kuyu*'nun başarılı olacağından kuşku duymuyorlarmış. Ama bir duyum almışlar ki, en iyi kadın oyuncu ödülü Fatma Girik'e verilecek. Nil Göncü'nün henüz haberi yok. O akşam ödüller dağıtılacak. Necip Bey bu dayanıklı, güzel, çileli kızın yıkılmasından korkmuş. Ahmet Sapmaz'a rica etmiş, "bir özel ödül koysanız ve onu da Nil Göncü'ye verseniz..." Ahmet Sapmaz derhal bir "Güney Sanayi Özel Ödülü" koymuş ve alelacele İstanbul'a gümüş bir gondol ısmarlamış.

Ödüller dağıtılmış. *Kuyu* filmi en iyi film, en iyi

yönetmen ödüllerini almış. En iyi senaryo Safa Önal'ın *Menekşe Gözler*'i, en iyi kadın oyuncu da, *Menekşe Gözler*'de başrol oynayan Fatma Girik. Metin Erksan en iyi senaryo ödülünü alamadığı için çok kızgınmış. Güney Sanayi Özel Ödülü Nil Göncü'ye verilmiş, Ahmet Sapmaz tarafından. Nil Göncü dev sayılabilecek gümüş gondolu alınca çok mutlu olmuş.

O zamana kadar kimsenin dikkatini çekmeyen bu film bir anda ilgi görmüş. Kimileri yerden yere vurmuş, kimileri çok beğenmiş ve övmüş. İstanbul'da görkemli bir gala yapılmış film için. İzmir'de bir işletmeci filmi vizyona sokmuş. İzmirli işletmecinin cesareti üzerine İstanbul'da 28 sinemada birden vizyona girmiş film. Ama çok kısa süre vizyonda kalmış.

Nil Göncü ekiple birlikte İstanbul'a dönünce, bambaşka bir hayatın ortasında bulmuş kendini. Artık eziyet, çile, karanlık yok. Film teklifleri, röportaj istekleri, âşıklar, beğeni ve ilginin oluşturduğu yumuşak, görkemli bir hayat var. Ama bunu yaşayacak kadar zamanı olmamış. Külkedisinin altın arabasının balkabağına dönüşmesi gibi, ikinci filminde oynarken hastalık onu yatağa düşürmüş, çok geçmeden de ölmüş. "Uçuyorum..." dediği gibi.

Bu kadar kısa bir ömre sığacak olandan çok daha fazla şey yaşamış. Gelinlikle toprağa verilmiş, kabre yönetmen Yılmaz Duru koymuş bu genç ve çileli vücudu.

Kuyu'yu seyretmiş olanlar, Metin Erksan'ın zorlu sinema dilini sevenler Nil Göncü'yü unutmadılar. Kalın kaşlarının altından bakan vahşi gözleri, belki de genç yaşta çok şey yaşamışlıktan gelen, garip, açıklanamaz bir duygunun hareketlerine yansıması-

nı, onu farklı kılmasını, yüzündeki duruluğu, masumiyeti, "bir teneffüs daha yaşasaydı" birçok sinema tutkununun farkında olacağı oyunculuk yeteneğini gördüler. O sanki tüm varlığını bu filmle birlikte bir *kuyu*'ya atmıştı. Ya batmak ya çıkmak için. Ne yazık ki battı. "Bir teneffüs daha yaşasaydı," çıkacaktı.

*Bu yazı *Sanat Dünyamız* dergisinde yayımlandı. Eğer bir hikâye olarak yazılsaydı, güç-tutku aşk cinsellik nefret iktidar gibi duyguların en "aşmış" halleri, çok etkileyici bir hikâyeye işaret edebilirdi. Ama bu haller birer söylentiden ibaretti. Hiç kuşkusuz 'gerçek'ten türemiş söylentiler. Kahramanlar hikâyede kaldıkları sürece yargılanmıyorlar, gerçeğin zemini ile hikâyenin zeminini hem örtüşturen hem ayrıştıran bir ikilem bu. Metnin adı tırnak içinde, çünkü Nezihe Meriç'ten ödünç aldım

Nur Hanım'ın Piyanoları*

Nur Hanım'da bir müzik yeteneği olduğunu kim, nasıl anlamış bilinmiyor. Bilinen, daha beş yaşındayken piyanonun başına geçtiği. Doğduğu evde piyano yoktu. Tuşlara ilk kez babasının görev yaptığı, köy enstitülerinin kapatılmasından sonra öğretmen okuluna dönüştürülmüş küçük bir okulun piyanosunda bastı. Çocuktu, ne yaptığını bilmiyordu, ama İstanbul'un burnunun dibindeki bu kasabanın müzik öğretmeni oyun oynatır gibi Nur'a yol gösteriyordu. Birkaç yıl çaldı bu piyanoyu. Kasabada akşam olurken, tuşlardan yükselen tınılar, otlaklardan dönen ineklerin çan seslerine karışırdı.

Babasının tayini Güneydoğu'nun en ucunda bulunan şehre çıktığında, Nur dokuz yaşındaydı. Artık notaları okuyabiliyor, kendince resital verdiği bile oluyordu. Güneydoğu'ya tren yolculuğu üç gün üç gece sürdü. Nur piyano çalmaya sadece üç gün ara verdi. Annesi trenle getirdikleri ev eşyasını lojmanlarına yerleştirirken, Nur, bu okulun piyanosunu da bulmuş, başına geçmişti bile. En sevdiği piyano bu olmuştu. Saatlerce başından kalkmadığı olurdu.

Taşınmalarından dört yıl sonra babası öldü. Aile geldiği şehre geri dönmek zorunda kaldı. Nur Ha-

nım lise çağındaydı, babasının mesleğini seçti, okumak için küçük bir Karadeniz şehrinde bulunan öğretmen okuluna gitti. Burada da bir piyano çıktı karşısına. Üstelik öğretmenleri müzikle çok ilgiliydiler. Onların da desteğiyle piyanoyu epeyce ilerletti, yeteneği iyice parladı. Derken okul bitti. Nur Hanım yüksek okula devam etmek istemedi, ilkokul öğretmeni oldu.

Bir batı şehrinde göreve başladı. Öğretmenlik yapacağı okula gittiği ilk gün, var olduğundan hiç kuşku duymadığı piyanoyu aradı. Bulamayınca "Nerede?" diye müdüre sordu, herkes güldü. Güneydoğu'nun en ucundaki şehre göre epeyce büyük olan bu batı şehrindeki okulda piyano olmadığı gibi, piyanoyu kimsenin umursadığı da yoktu.

Evlendi, çocukları oldu, piyano aşkını tümüyle unuttu. Ülkenin dört bir yanında bulunan, tuşlarına bastığı piyanolar ne haldedir, bir çalan var mıdır, yoksa bodrumlarda çürümeye mi terk edilmiştir, usulsüzce satılmış mıdır, elden çıkarılmış mıdır, kırılıp yakılmış mıdır, hiç merak etmedi. Sadece, her uygar insanın bir müzik aleti çalması gerektiğine gönülden inanan, cumhuriyet kuşağı mensubu annesi merak ediyordu bu piyanolara ne olduğunu.

Bir gün akrabaları misafirliğe geldiler Nur Hanım'a. Yeğenleri, kuzenleri, onların çocukları... Sekiz on kişi vardı evde. Laf lafı açtı, kuzenlerinden birinin lise son öğrencisi oğlu, "Nur teyze, sen piyano çalarmışsın eskiden, öyle mi?" dedi. Nur Hanım çaldığı piyanoları hatırladı yıllar sonra. "Çalardım," dedi. Ülkenin dört bir yanında çaldığı piyanoları anlattı. Annesi de Nur Hanım'da misafirdi o gün, kızına piyano çalmayı bıraktığı, yüksek öğretmen okuluna gidip müzik öğretmeni olmadığı için hep kızardı.

"Şimdi böyle içli içli anlatırsın işte," diye sitem etti.

Liseli genç, o sırada ulaşabilecekleri tek müzik aletinin basit ve kötü bir mandolin olmasına hayıflandı. "O zaman bize mandolin çal," diye tutturdu. O yıllarda hemen her okulda müzik derslerinde mandolin çalınırdı, Nur Hanım'ın çocuklarının da çalmayı beceremedikleri, fazla da üstünde durmadıkları bir mandolinleri vardı.

Nur Hanım mandolini aldı eline. Çalmaya başladı. "Mandolin çal;" diye tutturan liseli gencin zihninde Bach'tan Mahler'e, Chopin'den Beethoven'e klasik batı müziğinin tınıları geziniyordu. Bu büyük bestecilerden küçük bir ezgi beklerken, o sıralarda çok meşhur olan, Attila İlhan'ın bir şiirinden bestelenmiş, söylemesi de pek zor bir şarkıyı çaldı Nur hanım: Sultaniyegâh. "Başlar ay doğarken saltanatı sultaniyegâhın..."

Liseli genç çok şaşırdı. Başlayan saltanat "sultaniyegâh," olsaydı razıydı da, Nur Hanım dönemin pop şarkılarını, Yeşilçam filmlerine fon müziği olmuş tangoları, Türkçe söz yazılmış aranjmanları, dört telli mandolinden döktürmeye başlamıştı. Bu küçük konser bittiğinde Nur Hanım'ın piyano macerasını bilmeyen misafirler ondaki müzik yeteneğine hayran olmuşlardı.

Aradan yıllar geçti, Nur Hanım piyano hakkında düşünür, kendi tarihinde piyanonun tuttuğu yeri hatırlamaktan hoşlanır oldu. Piyanonun, "kaybolmuş ideal"in önemli bir simgesi olduğunun farkına vardı.

Medeniyet projesini içine alan ideal, eşitliği vaat etmişti: Ülkenin dört bir yanındaki okullarda parasız yatılı öğrenciler piyano çalabileceklerdi. Vaatler gerçekleşmedi, piyano 'seçkin'lerin malı oldu. Nur

Hanım kendi tarihi açısından çok kıymetli olduğunu çok geç anladığı piyanonun artık yeni bir ideal yaratamayacağını biliyor olmalıydı ki, kızına piyano çal diye ısrar etmedi hiç, hâlâ yeni bir cumhuriyet idealini arzulasa da. Piyano artık kaybolmuş ideali yeniden doğuracak bir hamlenin aracı olamazdı.

*Daha önce yayımlanmamış olan bu metinde adı geçen liseli genç, konservatuvara girdi, Klasik Türk Müziği bölümüne. Yenen hakkını geri alacağına inandığı "Sultaniyegâh"ın, tüm ağırlığını koruyacağı, ama abartısız bir yeniden yoruma muhtaç olduğunu düşünüyor ve bunun için çalışmak istiyordu. Hâlâ çalışıyor mu, "Sultaniyegâh" için ne yaptı, hiçbir fikrim yok.

To/Bedri - From/Joan*

Babamın ölümünün ardından, âdet olduğu üzere bütün eşyalarını dağıtmışlar. Çok küçüktüm, neyi vardı, kime verildi, bilmiyorum. Ancak ölümü kavradıktan, daha doğrusu annemin yokluğunu tahayyül edip ürpererek ne olduğunu hissettikten sonra, ondan kalan birkaç şeyin sırrını ve o günün ayrıntılarını merak ettim.

Annemin gardırobunun alt gözünde kahverengi deriden, eski, küçük bir bavul bulmuştum. İçindeki siyah deri evrak çantasında bir güneş gözlüğü, üstten basılan bir çakmak, beş-altı adet sigara paketi büyüklüğünde ajanda, babamın nüfus cüzdanı, bir yığın mektup, resimlerine baktığım bir yığın kartpostal vardı. Bavuldan bir de limon yeşili ile saman sarısı renklerinde, çizgili, kesilip teyellenmiş, ama dikilmeden bırakılmış bir elbise çıkmıştı. Babamın öldüğü gün annemin dikmekte olduğunu, uğursuzluğuna inandığı için bitirmediğini ve giymediğini çok sonra öğrendiğim bir elbise.

Annem beni bavulu ve evrak çantasını açmış, içindekileri sağa sola saçarken yakaladı. Babamın yokluğuna hâlâ alışamamıştı, bu yüzden saçtıklarımı görünce bir süre sessiz kaldı. Bavulun ve içinde-

kilerin babamdan kalanlar olduğunu söyledi. O sırada tam da başında taç, göğsünde mavi bir şerit, şeridin üstünde bir broş, broşun üstünde de kırmızı bir haç olan, açık renk gözlü, boynunda müthiş bir gerdanlık parlayan genç bir kadının kartpostalına bakıyordum." Annem dağıttıklarımı toplayıp yeniden bavula doldurdu. Hiç konuşmadı.

Aradan yıllar geçti, annem babamdan söz edebilir hale geldi. Ölümünü kabullenmişti. Babamın eşyaları evin muhtelif yerlerine dağıldı. Evrak çantası ve güneş gözlüğü nedense benim odamdaki dolaba kondu, çakmağını annem kullanmaya başladı. Mektuplar evrak çantasına konmuş, ama çanta sımsıkı kilitlenmişti. Babamın nüfus cüzdanı, ajandalar annemin çekmecesinde dururken, kartpostallar ise aile albümünün arasına karıştı.

Evin çoğu zaman olduğu gibi kalabalık ve neşeli olduğu bir gündü. Yenilip içiliyor, ortaya çıkmış albümler ve kutular içindeki aile fotoğrafları kimbilir kaçıncı kez elden ele dolaşıyordu. Artık okumayı öğrenmiştim, başında taç olan kadının resmi olan kartpostalın ön yüzünde Queen Elizabeth II., arka yüzünde ise "to/Bedri-from/Joan" yazdığını okudum. "Kim bu Joan?" diye sordum. Annemin ilk tepkisi "Ne? Joan mı?" oldu. Birden elimden kartpostalı kaptı, belirgin bir sinirlilik göstermişken duraksadı, gülmeye başladı, yüzü yumuşadı.

Yıl 1955-56 olmalı, çünkü ablam doğmuşmuş. Babam İngilizcesini ilerletmek için birkaç İngiliz'le mektuplaşıyormuş, mektup arkadaşlarının arasında Joan adlı bir İngiliz kızı da varmış. Akşamları annemle birlikte oturup mektup yazarlarmış. Annem şundan söz et, bundan söz et der, babam da annemin

önerilerini kaleme alırmış. Fakat en sık ve en uzun mektup yazan Joan'mış.

Başlangıçta zararsız mektuplarmış bunlar. Memleket hallerinden söz ediyorlar, birbirlerine ülkelerini övüyorlarmış. Bir süre sonra Joan kendinden fazla söz etmeye başlamış. Babasının soylu bir fabrikatör olduğunu, işletmeleri bulunduğunu, emrinde bilmem ne kadar işçi çalıştığını ve buna benzer şeyleri yazmaya başlamış. Annem de Joan'dan geri kalmamış, babama akıl vermiş, bunun üzerine babam da nehir boyunda çiftlikleri olduğunu, at yetiştirdiklerini, bölgenin patates ve şekerpancarı tarlalarının üçte birinin kendi ailesine ait olduğunu yazmış; evli ve bir çocuklu bir öğretmen olduğunu yazmamış.

Doğrusu annemle babam çok eğleniyorlarmış. Annem fotoğrafını da göndermiş olan bu çipil gözlü İngiliz kızını asla kendine rakip olarak görmediği için atıp tutmakta bir sakınca görmüyormuş. Babama ait, gerçekle hiç ilgisi olmayan bir hikâye uydurmuşlar ve mektuplar aracılığıyla yavaş yavaş örmüşler. Babam her mektuba gayet inandırıcı ayrıntılar ekliyormuş. Yeni doğan yedi taydan en güzeline Joan adını verdiği, nehir boyundaki kavakların kesilme vakti geldiği için bir süre işçilerin başında duracağı, yeni yaptırdığı çiftlik evine işçi alınacağı ve bu işin çok sıkıntı verici olduğu, bu sene fındık hasadının çok iyi gittiği yalanlarını her mektuba usul usul iliştirirken kendini yalan söylüyor gibi hissetmiyormuş.

Fakat bir gün Joan'dan bir telgraf gelmiş. Bu ilişkiyi daha ileri götürmeyi arzu ettiğini, bu nedenle babasının onunla tanışmak istediğini, üç gün son-

ra İstanbul'da olacaklarını, birlikte çok iyi vakit geçireceklerinden emin olduğunu bildiriyor ve kendilerini karşılamasını rica ediyormuş. Babamın eli ayağı tutuşmuş. O güne kadar, yazdığı yalanlara Joan'ın inanmış olabileceğine hiç ihtimal vermemiş. Çünkü kendisi de Joan'ın yazdıklarına hiç inanmamış. Soylu bir İngiliz'in kızının işi gücü yokmuş gibi, oturup da Türkiyeli birine mektup yazacağını hiç düşünmemiş. Bunun karşılıklı oynadıkları bir oyun olduğunu sanıyormuş.

Son bir yalan kaleme almış. Babasının ölüm döşeğinde olduğunu, ne yazık ki onları karşılamaya gelemeyeceğini, hatta bir süre yazışmasalar daha iyi olacağını bildiren bir telgraf çekmiş ve mektup arkadaşlıklarına son vermiş.

Annem için bir eğlence vesilesi olan Joan birden ciddi bir soruna dönüşmüş. Babamın mektuplarında Joan'a umut vermiş olduğunu, öyle olmasa, kızın bu telgrafı çekme cesaretini gösteremeyeceğini söylüyormuş. O gece evde yaşanan krizde Joan'ın bütün mektupları ve resimleri yok olmuş, –biri meşhur Thames nehrini gösteren- iki kartpostal nasılsa bu kıyımdan kurtulmuş. O telgraftan sonra gelen mektuplar okunmadan, hatta açılmadan annem tarafından yırtılıp atılmış. Annem bu nedenle Joan'ın adını duyunca başlangıçta tepki göstermiş. Ama üstünden yıllar geçtikten sonra babamın yokluğu bir taş kadar katılaşınca, Joan da tatlı bir anı olmuş.

Annemin aile tarafından bilinmeyen bu hikâyesi kahkahalar içinde dinlendi. Yengelerden biri Joan'ın yüzünü çok merak etti ve "keşke resmini yırtmasaydın, şimdi bakardık" dedi. Bir başka yenge babam için "Rahmetli, öyle yakışıklıydı ki..." di-

yerek Joan'a hak verdi. Beş dakika içinde Joan ve Kraliçe Elizabeth II. unutuldu gitti.

Bu hikâye, babam için olduğu kadar benim için de hâlâ muammadır. Joan gerçekten soylu bir İngiliz'in kızı olabilir miydi? Olmasa babama, ülkesine geleceğini bildiren telgrafı çekecek cesareti gösterebilir miydi?

Babasını babamla tanıştırmaya kalkacak kadar ileri gitmiş olan Joan romantik kartpostallar seçmek varken, neden kraliçesinin portresini göndermişti? Elimde tuttuğum kartpostal olmasa, arkasındaki "to/Bedri-from/Joan" yazısını okumasam, bunu uydurduğumu sanacağım. 1955'te 18-20 yaşında olduğunu varsaysam, şimdi 65-67 yaşında olmalı. Yaşıyor mu? Nerede?

Acaba telgrafına acı bir cevap veren o yalancı Türk'ü hatırlıyor mudur? O hayırsız Türk'ün, aslında hiçbir kötü niyeti olmadan, ulusal ve kişisel komplekslerine yenilerek, bir Batılı ile yazışabilmek için yalanlardan bir dünya oluşturduğunu ve her yalanın illa kötülük değil, bazen de bir kırıklık ve eziklik içerdiğini düşünüyor mudur? Güneşin batmadığı imparatorluğun soylu vatandaşı, kendini kraliçesinin fotoğrafıyla ifade eden çipil gözlü Joan, kendi soylu vatandaşları arasında bulamadığı aşkı, aslen Balkanlı olan sarışın ve mavi gözlü bir Ortadoğulu'nun gerçekte varolmayan egzotik arazisinde bulacağına sahiden inanmış olabilir mi?

Bilmiyorum, inanmıyorum. Belki de basit bir işçi kızdı, gri ve soluk hayatını renklendirmek için yalan söylüyordu. Bir ihtimal bu Ortadoğulu'nun zengin ve ahmak olduğuna inanmış olabilir. Bir ihti-

mal, kendi yoksul hayatını sınırlar ötesinde bir ülkede silbaştan yenilemek istemiş olabilir. Belki de hiç inanmamıştır, tıpkı babamın eğlendiği gibi, o da eğlenmiştir.

*2002 yılında *Hayalet Gemi* dergisinde yayımlanan bu metnin ana kişisi Joan hâlâ yaşıyorsa 69-71 yaşlarında olmalı.

**Kraliçe Elizabeth II.'nin söz konusu kartpostalı siyah-beyazdı. Ancak göğsündeki şerit mavi-kırmızıydı.

ŞEHİRDEN SESLER

Geveze Pazar*

Çok içmiş olabiliriz. Gece boyunca bu şehre yakışmayan şarkılar dinlediğimizi de inkâr edecek değilim. Öyle bir an geldi ki, hepimiz bir köşeye kıvrılıp içimize döndük. Galiba şarkıların ruhuna kaptırmıştık kendimizi, berbat Amerikan filmlerinin nispeten iyi şarkılarına.

Hava aydınlanırken uyandım, kulağımda hiçbir melodi kalmamıştı, tertemiz bir sessizlik içindeydim. Perdeyi açıp pencereden baktım. Kar yağmıştı. Şehir puslu gökyüzü altında çok güzel görünüyordu. Arkadaşım benden önce uyanmış, mutfakta çay yapıyordu.

— Boşver, gel çayımızı dışarıda içelim dedim.

Çaydanlığı öylece bıraktık, çıktık. Taze karlara basarak yürüyorduk. Ortalık çok sessiz görünüyordu. Sokakta kimseler yoktu. Gün ağardığı halde hayat başlamamıştı sanki.

— Kar tanelerinin denizde erimesini seyretmeyi seviyorum dedi arkadaşım, deniz kıyısında bir kahveye gidelim.

— Köprüden geçelim öyleyse, hem karda yürümüş oluruz biraz.

Kar bizi neşelendirmişti, önümüze biri çıksa da günaydın desek diyorduk. Safça bir mutluluk içinde gülümseyerek bakıyorduk çevremize. Kar mutluluğu bu. Yanımızdan bir taksi geçti, nerdeyse bize çarpacaktı.

— Gececi herhalde dedi arkadaşım, şoförün uykusuzluktan gözü dönmüş.

Pencerelerde hiç hareket yoktu, arabaların üstünü iki parmak kar kaplamıştı, onlar bile uyuyordu. Sanki şehir sabah olduğunun farkında değildi.

— Tamam günlerden pazar ama... dedi, yine de garip değil mi bu sessizlik sence?

Ben memnundum halimden.

— Bırak biraz böyle kalsın dedim, şehrin uyku ile uyanıklık arasında olduğu bu anı her zaman yakalamak mümkün değil.

Yokuş aşağı yürüyorduk, kar yumuşacıktı, paçalarımızda öbekleniyordu. Her attığımız adım karları havalandırıyordu.

— İyi ki çıkmışız dedim, çok güzel baksana?

Birden burnumuzun dibinde bir sepet belirdi. Başımızı kaldırdık, bir çift iri meme gördük, beyaz bir sabahlığı germiş memelerin sahibi kadın pencereye abanmış, bakkala sepet sarkıtıyordu, hiç konuşmadan. Bakkal üstüne usul usul kar yağan gazete balyalarından birinin ipini kesti, sepete iki ekmekle bir tomar gazete koydu. Kadın hiç konuşmadan sepeti yukarı çekti. Bakkala "Günaydın" dedik, ama hiç oralı olmadı. Bizi görmemiş gibiydi.

Bir poğaçacı geliyordu aşağıdan, arabasını zorlukla itiyordu.

— Poğaça alalım mı? dedi arkadaşım.

— Sahildekilerden alırız dedim, şimdi alırsak, gidene kadar soğur.

Poğaçacı yanımızdan geçerken arkadaşım "Günaydın," dedi karın sevinciyle, poğaçacı da cevap vermeyince, "Herkes tersinden kalkmış galiba," diye söylendi.

Köşeyi dönünce iki yaşlı kadın gördük, siyahlar giymişlerdi, başlarında kısa kenarlı eski zaman şapkalarından vardı, toz gibi kar birikmişti üstünde. Astragan kürk ceketlerinin içinde büzülmüş, yürüyorlardı. Biri diğerinden birkaç punto daha büyük iki virgül gibiydiler. Soylu ve acıklıydılar.

— Nihayet! dedim onları görünce, hayat başladı.

Kadınlar hiç konuşmadan geçip gittiler yanımızdan. Onlar da bizi görmemiş gibiydiler, gülümseyerek selam vermiştik oysa. Dükkânlar kapalıydı. Açık olan bir iki bakkalın önünden geçerken içeri baktık, biri gazete okuyordu, bir başkasında çırak ekmekleri camlı dolaba yerleştiriyordu. Kapıcı olduğunu sandığımız bir adam apartmanlardan birinin kapısından çıktı, sağa sola bakınıp büyükçe bir çöp torbasını usulca kaldırıma bırakıp tekrar içeri girdi. Bir iki kişi hızlı hızlı yürüyerek geçip gitti.

Durum arkadaşımı tedirgin etmişti.

— Bu sessizlik çok saçma! diyordu. Kimse konuşmuyor, yanımızdan geçen taksinin sesini duydun mu sen?

— Dikkat etmemişizdir, öyle alıştık ki araba gürültüsüne, artık duymuyoruz.

Arkadaşım ikna olmadı. "Çok tuhaf," diye mırıldanıyordu, "çok tuhaf."

Durgun bir su gibiydi hava, ama soğuk.

— Sağır olmadık merak etme dedim, bak, karda yürürken nasıl ses çıkarıyoruz.

Arkadaşım huylanmıştı bir kere, durmadan harap apartmanların pencerelerine bakıyor, bir hare-

ket görmeye çalışıyordu. Kolumdan tuttu sonunda.

— Dur dedi, şehri dinleyelim.

Birkaç dakika öylece dikildik, gözlerimizi yumduk, acaba şehrin seslerine çok alıştık da ondan mı bir şey duymuyorduk?

Çıt çıkmıyordu. Gökyüzüne baktık, martılar uçuyordu sessizce.

— Niye bağırmıyorlar?

— Çok yüksekten uçuyorlar da ondan.

— Tabii tabii, dedi alay ederek.

Ses çıkarabilecek bir şey aradık gözlerimizle; bir taşıt, bir pencere açılması, kedinin bir tenekeye çarpması, herhangi bir şey, bir ses çıkarsın yeter. Şehrin bu sessizliği gerçekten inanılır gibi değildi.

Bir adamın bize doğru geldiğini görünce,

— Şu adama bir şey soralım dedi.

— Ne soracağız?

— Ne bileyim? Bir adres mesela.

— Nerenin adresi?

— Bir sokağın.

— Hangi sokağın?

— Canım ne fark eder? dedi kızarak. Saat kaç diye soralım o zaman!

Biz manasızca tartışırken adam gözden kayboldu. Ben de biraz tedirgin olmuştum, ama bozuntuya vermiyordum.

— Bu sokak çok sessiz de ondan dedim. Daha çok erken ayrıca, şehir hâlâ uyuyor.

— Bu saatte mi? dedi, güneş doğalı saatler oldu. Hem bu şehir asla tümüyle uyumaz, uyuyamaz, bu şehirde daima uyanık olan bir şeyler vardır.

Haklıydı, bu şehrin tamamının uyuduğu tarih boyunca görülmemişti, görülmüşse bile biz duymamıştık.

— Galata Kulesi'nin eski ışıklarını hatırlıyor musun? dedim.

Gereksiz bir gerginlik içindeydik, konuyu dağıtmak istiyordum. Önünde sonunda şehrin seslerini duyacaktık, hele biraz daha zaman geçsin.

— Ne kadar eski? diye sordu. Hem ne demek Galata Kulesi'nin eski ışıkları?

— Şimdi kulenin siluetini belirleyen sarı ışıklı çizgilerden çok öncesini diyorum dedim. O zamanlar böyle ışıklı çizgiler yoktu, yanıp sönen lambalar vardı. Galata Kulesi'nin üstünde renkli ışıklar yanıp sönerdi.

Ters ters bana baktı.

— Üşüdüm dedi, hızlı yürüyelim.

Beni dinlemiyordu.

— Sakin ol biraz dedim, şimdi iskeleye geleceğiz, vapur düdük çalacak, sen de bir nefes alacaksın.

— Nasıl bu kadar rahat olabiliyorsun anlamıyorum dedi. Şehrin seslerini duymuyoruz, ama senin umurunda değil. Ya biz öldük ya şehir!

— Çünkü şehirde henüz ses yok dedim, bana kızacağına bu sessizliğin tadını çıkarsana?

Yerden bir avuç kar aldı, kartopu yaptı, bir çöp poşetine fırlattı. Pat diye dağıldı kartopu. Ama arkadaşıma yetmemişti kartopunun sesi. Bir pet şişe buldu çöpten, üstüne bastı, çıkan çıtır çıtır sese kulak verdi.

— Beni duyabildiğine göre sağır olmadın. İkimiz de sağır olmadık.

Ağlar gibi baktı yüzüme, yürüdü. Hızlanmıştı, birkaç adım koşarak ona yetiştim.

— Börek yiyelim mi? dedim, kıymalı kolböreği, sıcak sıcak.

— Koş dedi, bırak şimdi böreği.

— Niye koşuyoruz anlamadım ki?

Koşmaya başladık. Yokuş aşağı. Birden durdu yine.

— Karda hiç iz yok dedi, delireceğim.

— Dön arkana bak öyleyse dedim.

— Onlar bizim izlerimiz diye sızlandı, ikimizin izleri. Bizden başka canlı kalmadı mı bu şehirde?

İri memeli kadını, poğaçacıyı, bakkal çırağını, adres sormak istediği adamı hatırlattım, rahatlar gibi oldu bir an. O sırada bir kedi geçti.

— Bak dedim, al sana bir canlının ayak izleri.

Ama vapuru gördüğümüzde ben de en az onun kadar tedirgindim artık. Bacasından simsiyah bir duman çıkıyordu, yolcuların yerlerine yerleşmekte olduklarını görüyorduk, hatta ön güvertede birkaç adam sigara içiyordu. Vapur hareket etmek üzereydi, biz donmuş gibi bakarken kalktı, çımacılar halatları topluyorlardı, ama hiçbir şey duymuyorduk. Gözlerimizi kapatsak boşlukta olduğumuza yemin edebilirdik. Önümüzden bir belediye otobüsü geçti, lastiklerindeki kalın zincirin buzu kıran sesi duyulmuyordu. Pazar pazar işlerine giden tek tük insanlar geçiyordu önümüzden. Poğaça, simit, gazete vesaire satan dükkânlar, büfeler açılmıştı, ama derin bir sessizliğin içindeydi herkes. Simitler, poğaçalar alınıp veriliyor, paralar uzatılıp alınıyor, ağızlar açılıp kapanıyor, ama hiçbir şey duyulmuyordu, biz duymuyorduk.

On-on iki yaşlarında bir simitçi çocuk bize doğru yürüyordu, fermuarı bozuk montunu iki yerinden çengelliiğneyle tutturmuştu.

— Bize iki simit verir misin? dedim çocuğa, yolunu keserek.

Bir an durdu. Çevresine bakındı, sonra dudaklarının oynadığını gördüm, "Sıcak simiiit!" diye bağı-

rıyordu, ama bize değil. Yolun karşı tarafına geçti, bizi görmemişti, bizim varlığımızın farkında değildi. Arkadaşım ağlamak üzereydi.

— İkimiz birden sağır olmuş olabilir miyiz? dedi, böyle bir şey mümkün mü?

— Ben seni duyuyorum, sen de beni duyuyorsun dedim. Demek ki sağır olmadık.

— Emin misin? dedi. Ya birbirimizi duymadığımız halde anlıyorsak?

Kalakaldım.

— Bütün şehir bize karşı olamaz! dedi arkadaşım, hem bir şey yapmadık ki? Niye karşı olsunlar?

Bir kar kümesine tekme attı öfkeyle.

— Belki de biz yokuz dedi, yokuz! Ondan duymuyorlar bizi, görmüyorlar!

Dilim damağım kurumuştu, ceplerimin içinde ellerimi oynattım, botlarımın içinde ayak parmaklarımı hareket ettirdim, bedenimi hissediyordum. Çok saçma bir durum bu diyordum içimden. Çok saçma. Bir şey olacak ve her şey birden düzelecek. Belki de rüyadayızdır. Arkadaşımın dikkatle yoldan geçen arabalara baktığını gördüm. Birden anladım ne yapmak istediğini, tam kendini bir arabanın önüne atacaktı ki, kolundan yakaladım.

— Manyak mısın sen? dedim, kafayı mı yedin? Ölecektin nerdeyse!

— Belki de öldüm! dedi. Belki de öldük, farkında değiliz. Ancak araba bize çarparsa anlayabiliriz yaşadığımızı, yaşıyorsak tabii!

— Bir dur dedim, bir dur. Sakin ol. Ne oluyor, bir düşünelim.

— Düşünecek bir şey yok dedi, ölüp ölmediğimizi anlamanın başka yolu yok!

Nerdeyse arkadaşıma hak verecektim. Aklım

iyice karışmıştı. Ağzımdan buhar çıkıyordu.

— Ölmüş olsak ağzımızdan buhar çıkmaz dedim, üşümeyiz, karda ayak izlerimiz de kalmaz.

— Nerden biliyorsun? dedi. Kaç kere öldün daha önce?

Çocuk gibi ağlamaya başladı, hıçkıra hıçkıra. Burnu aktı.

— Mendilin var mı? dedi.

— Yok! dedim kızgınlıkla. Yanıma mendil almayı unutmuşum, özür dilerim!

Kavga ediyorduk, ne saçma. Koluna sildi burnunu.

— Nasıl olsa öldük dedi, bu montu tekrar giyecek değilim.

— Ne çabuk kabullendin ölümü?

— Ne yapayım? Kabul etmekten başka çare var mı?

Çevreme bakıyordum. Olanlar yetmezmiş gibi, bir gariplik daha olduğunu hissettim durumda, içine düştüğümüz sessizlikten başka, büyük bir eksiklik.

— Baksana? dedim. Hangi renkleri görüyorsun?

Durumumuza bir çare bulma ihtimalim varmış gibi hafifçe aydınlandı yüzü bir an, sonra daha beter karardı.

— Ne rengi?

— Renk, bildiğimiz renk, hangi renkleri görüyorsun?

— Renk menk görmüyorum, her şey grinin tonları.

Rahat bir nefes aldım.

— Çok aptalız dedim.

Hiçbir şey anlamamıştı. Ufukta bir yeri gösterdim.

— Burası ne sence?

— Bir çizgi dedi, bir hat sanki.

— Bak şu bina ortasından kesik, bir tarafı yok, boşluk, deniz de şurada bitiyor. Fotoğraf kenarı olabilir mi?

Boş boş bakıyordu yüzüme.

— Yürü dedim, eve dönüyoruz.

— Niye?

— Fotoğraftayız da ondan. Çıkalım içinden.

— Saçmalama dedi. Hareket ediyoruz, şehir de hareket ediyor, fotoğrafta olsak böyle olur mu?

— Bir yığın karenin içindeyiz dedim, hızla bakarsan hepsi hareket eder.

Durdu, düşündü bir süre.

— Evet, olabilir. Rahatlamıştı. Acayip korktum dedi. Neler geçti aklımdan. Öldük sandım. Oh! Rahat bir nefes aldım şimdi.

— Hadi dedim, eve gidelim artık.

— Niye ki?

— Fotoğraftan çıkacağız da ondan.

— Biraz daha kalalım, güzelmiş fotoğrafta olmak.

— Bana bu kadar gezinti yeter, ben dönüyorum.

— Aman ya dedi, hep böylesin, bir macera yaşatmazsın insana. N'olur biraz daha kalsak?

— Az önce ağlıyordun, ama dedim kızgınlıkla. Hem acıktım, üşüdüm, ellerim buz kesti. Kahvaltı edeceğim evde, sen istediğin kadar kal.

Bir teşekkür etmediği gibi, kalalım diye tutturduğu için bozulmuştum. Omuzlarımı kısıp yürümeye başladım. Arkamdan koştu, yetişti.

— Tamam tamam, dedi. Başka zaman gene gireriz.

Adımlarım yavaşlamıştı. Kolumu tuttu, dostça sıktı.

— Hayatımı kurtardın, dedi. Nerdeyse atıyordum kendimi arabanın altına, teşekkür ederim.

— Önemli değil dedim.

Bizim börekçinin önünden geçiyorduk.

— Fotoğrafta olmasaydık börek alırdık dedi, bu adamın böreği çok güzel oluyor.

— İstersen bir deneyelim dedim.

Alnı kırıştı, kararsız kaldı bir an.

— Boşver, dedi. Fotoğraftan bir çıkalım da. Sonra gelir alırız.

— Çıkamayız diye korkuyorsun değil mi?

— Ne korkacağım? Çıkamazsak kalırız.

— Çıkarız çıkarız, korkma. Ben çok girip çıktım.

— Niye söylemedin o zaman daha önce? Geberdim korkudan.

— Ne bileyim? Benim de aklıma gelmedi.

Yoldan geçenler bizi duyuyorlardı galiba, bir adamın ne bu çene sabah sabah der gibi bize baktığını gördüm.

*Bana, pek de yazmadığım türden bir metin olan bu öyküyü esinleyen, Kayhan Güven'in bir fotoğrafı oldu. Söz konusu fotoğraf ve metin artık yayımlanmayan *Picus* dergisinin Ekim 2005 tarihli sayısında yer aldı.

Hisli Bir Apartman Toplantısı*

Toplantı on altı numaradaymış. Ağırdan aldım. Kavgayla gürültüyle geçecekti nasılsa, niye acele edecektim ki? Kapıyı otuz beş kırk yaşlarında, güleç bir adam açtı; esmer, zayıf, saçları hafif kırlaşmış.

"İyi akşamlar, toplantı için gelmiştim," demeye kalmadan, kapıcı beni karşıladı.

"Abla hoş geldin, toplantı başladı" dedi, "geç içeri."

Salona girince şaşırdım, yemek masasının üstü tıklım tıklım doluydu. Fıstıklı cevizli baklavalar, elmalar, portakallar, muzlar, güllü, hindistancevizli lokumlar. Sanki apartman toplantısı değil, davet var içerde.

Dört senedir oturduğum halde, apartmanda pek tanıdığım yoktu. Bir Surpik Teyze'yle tanışıyordum, bir de Madam Blumberg'le. Diğerlerinin yüzlerini görmüşlüğüm, arada bir merhabalaşmışlığım vardı, adlarına da aşinaydım, ama hepsi o kadardı. Surpik Teyze'nin elektronik aletlerle sorunu var. Sık sık kapımı çalar, "Benim televizyon yine açılmıyor açar mısın, kumanda çalışmıyor bakar mısın?" diye. Surpik Teyze, kocası ve kızı Amerika'ya büyük kızlarını görmeye gittikleri için yoklardı toplantıda. Madam

Blumberg beni görünce gülümsedi, yanına oturmamı işaret etti. Çok hoş görünüyordu. Gri kaşe etek giymiş, pembe kaşmir kazak, gri hırka, ayağında yumuşak ev ayakkabıları. Mavi far sürmüştü gözlerine. Soylu bir şıklık içindeydi.

Madam Blumberg'le sokakta tanışmıştım. Kedileri besliyordu. "Kırk iki senedir sabah akşam bu hayvanları beslerim," demişti. Birlik Apartmanı'ndaki eve bakmaya gittiğimde sokaktaki onlarca kedi ve bir daire kapısının önünde, gazete kâğıdının üstünde duran akciğer yığını dikkatimi çekmişti. Madam Blumberg'le tanışınca anlamıştım bu kediciğer bolluğunun nedenini. Bir keresinde de hasta bir kediyi besleyebilmek için beline kadar bir arabanın altına girdiğini görmüştüm. Kışın üstünde şeffaf bir yağmurluk ve ev giysileri oluyordu. Onu hep öyle görmeye alışmıştım. Ama bir gün merdivenlerde karşılaştık. Çok şık ve makyajlıydı.

"Hayrola madam? Nereye böyle?" dedim.

"Hilton'a çay içmeye gidiyorum," dedi.

Müteveffa Bay Albert'in eşi Madam Sezer çok neşeli, çok tatlı bir kadındı, güldüğü zaman, ki hep gülüyordu, bir altın dişi ışıldıyordu ağzının içinde. "Gel gel, buraya otur," dedi yanını işaret ederek. Bir sandalye çektim, Sefarad Madam Sezer ile Aşkenaz Madam Blumberg'in arasına oturdum.

Toplantının hararetli bir yerindeydi apartman sakinleri. Yılın sadece birkaç ayını dairesinde geçiren, bitişik komşum Çanakkaleli emekli öğretmen amca, "Çatı meselesini hallettik," dedi bana, "hemen yaptırıyoruz." İkimiz de çatının akmasından mustariptik.

"Hocam ne zaman gidiyorsunuz memlekete?" dedi Birol Bey.

Öğretmen amca "Dördüncü ayın yirmi ikisinde," dedi, "o vakte kadar ne lazım geliyorsa yaptıralım."

"Ohoo!" dedi Birol Bey, "yapıldı bilin hocam."

Birol Bey, yönetici Yılmaz Bey'in yanında oturuyordu, kahkahası bol bir adamdı, kolları kısaydı, iyice neşeli bir hal veriyordu ona bu kollar, insan hareketlerinden gözünü alamıyordu..

Yönetici Yılmaz Bey mukaddesatçı bir adam, evinin antresinde üç hilalli bayrak asılı. *Zaman* gazetesi okuyor, daha doğrusu alıyor, okumuyor, apartman girişine bırakılan *Zaman* gazetesini genellikle ben okuyorum ayaküstü. Bazen *Agos* gazetesiyle *Zaman* gazetesi yan yana duruyor apartmanın girişinde, mektupların arasında. Büyük beyaz bir jipi var Yılmaz Bey'in, bir ara jipini park edebilmek için kaldırıma kilitli demir direkler koydurmuştu, ama belediye sokaktaki çift taraflı parkı teke indirince Yılmaz Bey işgal ettiği park yerini terk etmek zorunda kaldı. Mukaddesatçı Yılmaz Bey'in favorilerinin gayet biçimli oluşu dikkatimi çekti, berberin elinden çıkmış belli ki, çerçevesiz gözlüğü de pek şık. Ortama hâkim olma, konuşmanın akışını belirleme arzusu içinde olduğu belliydi, yönetici olmaktan duyduğu memnuniyet yüzünden okunuyor. Yılmaz Bey "Arga palgon" deyince, bu ağır Karadenizli beyin yumuşak sessiz harfleri sert, sert sessiz harfleri yumuşak söylediğinden kesinlikle emin oldum. Daha önce merdivenlerde karşılaşmıştık, konuşurken ısrarla "abartman kideri" ve "sübürke" demesi ilgimi çekmişti.

Madam Sezer ve Madam Blumberg bana kuvvetli bir dostluk gösteriyorlardı. Madam Sezer hatırımı sordu, bir elimi eline aldı. Öbür elim de Madam Blum-

berg'in kucağındaydı. İki yaşlı kadının sevgi çemberinin içinde, halimden memnun, oturuyordum.

Bana kapıyı açan güleç adam bir tepsi dolusu çay getirdi, bir örnek su bardaklarına konmuştu çaylar, büyük bir kâsede de kıtlama şekerler vardı.

Madam Blumberg güleç adama *"Thank you"* deyince şaşırdım.

Madam Sezer de "Her şey *very nice* oğlum, *thank you,"* dedi.

Allah Allah, n'oluyoruz?... On altı numaralı dairede oturan güleç adamın Vedat Bey'in kiracısı bir İranlı olduğunu öğrenmiş oldum böylece.

Çanakkaleli emekli öğretmen amca ile arada bir selamlaştığımız bayan Hermine'nin eşi bay Ara'nın arasında oturan, altmış yaşlarında, beyaz yüzlü adamı ilk kez görüyordum. Adam yerinden kalktı, Madam Blumberg'in yanına geldi, bıdır bıdır bıdır Fransızca bir şeyler söyledi. Madam Blumberg de bıdır bıdır bıdır Fransızca cevap verdi. Madam Blumberg'in çaprazında oturan ufak yüzlü, yaşlı kadını da ilk defa görüyordum, o da karıştı lafa, o da bıdır bıdır bıdır Fransızca konuştu. Beyaz yüzlü adam başını salladı, "Oui, *oui!*" dedi, yerine geçti.

Ara Bey, Birol Bey, Yılmaz Bey sigara içiyorlardı, ben de yaktım bir tane.

Madam Blumberg "Hangi sigaradan içiyorsunuz?" dedi. Gösterdim. "Ben de bundan içerdim gençliğimde" dedi, "bir tane alabilir miyim?"

"Tabii madam buyrun," dedim.

Madam Sezer "Sigara içmeyin çok kötü, çok kötü!" dedi.

Bizi misafir eden İranlı hiç oturmuyor, durmak-

sızın çay, meyve, baklava, lokum dolaştırıyordu. İranlı ikramda bulundukça "*Thank you, very nice!*" sözleri dolaşıyordu havada.

Vedat Bey Yılmaz Bey'e "Bir de bekâra ev verdim diye bana kızıyordun," dedi İranlıyı kastederek, "böyle iyi kiracıyı nerden bulacaktım?"

Yılmaz Bey utangaç gülümsedi. "Cog iyi insan" dedi, "küle küle otursun..."

Birkaç ay önce, bir doğu dilinde söylenen yanık bir şarkı duyduğumu hatırladım, apartman boşluğundan geliyordu ses, daha iyi duyabilmek için mutfakta taburede oturmuş, şarkıyı dinlemiştim, sözlerini anlamadığım halde, nerdeyse ağlayacaktım. Arapça sanmıştım, Farsçaymış. Bu güleç adam söylemişti demek. Sadık Hidâyet'in memleketlisi. Sadık Hidâyet'in kitabını hatırladım. *Üç Damla Kan*. Farsçası *Se Katre Hun*. Söylemekten çok hoşlandığım bir kitap adı. *Se Katre Hun*.

Ufak yüzlü yaşlı kadın bana bakıyordu, Madam Blumberg'e "Hanım kaç numarada oturuyor?" dedi beni kastederek.

Madam Blumberg "On sekiz," dedi, bizi tanıştırdı, "Şake Manukyan, yedi numara."

"Memnun oldum madam," dedim. Gülümsedik karşılıklı.

Kavga gürültü ile geçeceğini sandığım toplantı, aksine, neşeyle geçiyordu. Vedat Bey'in yanında oturan Kadir Bey'in adını da faturalardan biliyordum.

"Çatı meselesi tamam, artık dış cepheyi konuşalım" dedi Kadir Bey.

İki yüz elli lira toplayalım, yok, yüz lira toplayalım derken Madam Manukyan ciddileşti.

"Ben verememem o kadar para, çare bulacaksınız?"

Vedat Bey "Tabii madam, hallederiz," dedi.

Her fırsatta gülen Birol Bey, "Şake teyze sen Manukyan'ın akrabası mısın?" diye sordu.

"Nerdeeee!" dedi Şake teyze. "Keşke olsam... ağlardım o zaman bende para yok diye?"

Bir kahkaha koptu salonda. İranlı neden bu kadar eğlendiğimizi anlamaya çalışarak gülümsedi.

Madam Sezer beni dürttü, Şake Teyze ile Madam Blumberg'i işaret etti.

"Bunlar ikisi," dedi "seksen yaşındalar. Bak? Hiç gösteriyorlar mı?"

Madam Sezer'e baktım, "Siz?" dedim.

"Ben daha yetmiş beşim" dedi.

Birkaç hafta önce Madam Blumberg'le merdivenlerde karşılaşmıştım, yine çok şıktı. Hilton'a çay içmeye gittiğini sanmıştım, "Yeşilköy'e teyzemi görmeye gidiyorum," demişti. Madam Blumberg seksen yaşındaysa teyzesi kaç yaşındaydı kimbilir..

Apartmanın dış cephesi için iki şık olduğunu söyledi Vedat Bey.

"Ya BTB yaptıracağız ya da *siding*."

Bir fiyat tartışması başladı, herkes kafadan bir rakam atıyordu, şu kadar tutar bu kadar tutar. Dayanamadım, "Ben de fiyat öğrenebilirim," dedim, "Adapazarı'nda bizim ailenin oturduğu bir apartman var, yeni *siding* yapıldı."

Ne üstüme vazifeyse!

"Aman öğren ablacım," dedi Birol Bey, "bizim apartman kadar var mıdır cephesi?"

"Aşağı yukarı" dedim.

Konuya girmiştim, çıkmaya uğraşıyordum şimdi. Madam Sezer apartmanın dertleriyle hiç ilgili de-

ğildi, işimi gücümü soruyordu bana, çoluk çocuk var mı? Madam Blumberg dış cephe için aylık birkaç yüz liradan söz edildiğini duyunca "Hayır," dedi. "Bizim şirket *iflaz* etmeden evvel olurdu, ama şimdi olmaz. Her ay alıyorum dört yüz yirmi beş lira emekli maaşı. Yüz-iki yüz lira imkânsızdır, veremem."

Ne kadar toplayalım ne zaman yaptıralım konuşmaları yapılırken bıdır bıdır bıdır Fransızca konuşan beyaz yüzlü adam yanıma geldi, bir sandalye çekti, Madam Blumberg'le aramıza oturdu. Elini uzattı.

"Ben Salvator Almelek, on dört numara."

"Memnun oldum."

"Siz Adapazarlı mısınız?"

"Evet."

"Ey gidi Adapazarı! Hatıram çoktur orada," dedi. "Askerliğimi yaptım."

Bana Adapazarı'nı anlatmaya başladı Bay Almelek. "Biz üç ekalliyettik. Bir Rum, ben Musevi, bir de bir Ermeni. Çok iyi vakit geçirdik. Orduevinde. Her öğün üç kap yemek, on kuruşa. Oh. Mis. On iki kilo aldım. Annem tanıyamadı beni. Melek sinemasını bilirsin. Onun oğlu vardı, Fuat, delikanlı çocuktu, arkadaştık. Bitti askerlik, döneceğim. Fuat dedi olmaz. Nasıl olmaz yahu? E olmaz. Uğurlayacağız sizi. Nasıl? Eğleneceğiz. Üç gün üç gece. Eğlendik. O vakit bir gemi batmıştı körfezde, hatırlamazsınız. Annemler bekliyor ki ben İzmit'ten gemiye bineceğim, döneceğim, ama gelmiyorum. Merak ediyorlar. Diyorlar bizim oğlan da içindeydi muhakkak, öldü. Halbuki biz üç ekalliyet bir de sinemacı Fuat, keyifteyiz, ye babam ye!"

Salvator Amca askerlik anılarına ara verdi. "Sor bana," dedi "ne iş yapıyorsun?"

Duraksadım. Niye sorayım, hiç soramam böyle şeyleri.

Israr etti "Sor sor, hadi."

"Peki," dedim, bir mana veremeyerek. "Ne iş yapıyorsunuz?"

"Kız fabrikatörüyüm" dedi.

Ne? Nasıl bir apartman toplantısı bu böyle? Manukyanlar, kız fabrikatörleri.

"Üç kızım beş kız torunum var," dedi Salvator amca. "Kız fabrikatörüyüm ben."

Müthiş bir neşe ve dostluk vardı havada, apartmanın eski halinden konuşuluyordu.

Madam Sezer, "Biz" dedi, "bu apartmana geldiğimiz vakit, ben hayret içinde kaldım. Allahım dedim, bize nasıl nasip ettin burayı? Girişte kırmızı halılar vardı. Halıların pirinç tutamakları. Ama bela bir kapıcı vardı, giderken kırmızı halıyı çaldı."

"Pirinç tutamakları bile hurdacıya satmış haydut," diye söze karıştı Şake Teyze. Çok çekmişler eski kapıcıdan.

"Şimdi sokakta en kötü görünen apartman bizimki," dedi Vedat Bey. "Halbuki eskiden öyle miydi?"

Madam Sezer "Aaah!" dedi. "Eski günlerde nasıl güzeldi bu apartman. Sade dışı değil. İçi de güzeldi. İnsanları da. Boşuna değil adı Birlik. Birliktik hepimiz. Bir bayramlar olurdu. Herkes birbirine der iyi bayramlar, senin bayramın benim bayramım yok. Bir neşe, bir muhabbet..."

Tuhaf bir his kapladı ortalığı. Kelimenin tam anlamıyla his. Mukaddesatçı Yılmaz Bey'in bile gözleri yaşardı yaşaracak. Bu sevgi seli o sırada herkese baklava ikram etmekte olan İranlıya yöneldi. Daha harlı teşekkürler edildi, adamcağız bir anlam veremedi bu sevgi dolu gülümsemelere, fazlasıyla içten teşekkürlere.

Vedat Bey "Saat on ikiye geliyor," dedi. "İranlı dostumuz sağ olsun, evini açtı bize, ama daha fazla rahatsız etmeyelim. Her şeyi konuştuysak kalkalım."

Herkes kalktı, herkes kucaklaştı. Madam Sezer bana sarıldı, ben Şake Teyze'ye sarıldım, Şake Teyze Birol Bey'e elini öptürdü, Yılmaz Bey Salvator Amca'yla kucaklaştı, Salvator Amca İranlıya İngilizce yaptığı uzun bir konuşmayla teşekkür etti, Ara beyle Kadir Bey birbirlerine "Görüşelim," dediler, Öğretmen amca Madam Blumberg'e "Bir ihtiyacınız olursa, çekinmeyin," dedi.

Aşırı olan bir şey vardı bu hallerde, aşırı bir sevgi, ama zararlı değil. Karşılıklı ve gizli bir özür taşıyordu sanki bütün bu kucaklaşmalar, sözler. Bir şeyler oldu vaktiyle, olmuştur, unutalım gitsin özrü. Söze dönüşmüyordu zihindeki sesler, hararetli sarılmalarla sevgi dolu gülümsemelerle kalın bir his tabakası oluşturuyordu.

O gece bütün apartman sakinleri huzurla uyudu.

---

*Bu metin bir anı. Her bir satırı yaşandı. Öyle şaşırtıcı, etkileyici ve "hisli" bir geceydi ki, yazmadan edemedim. *Radikal 2*'de yayımlandı. Yazıda sözü geçen yaşlı ve tatlı komşularımın *Radikal* gazetesi okuyacaklarına ihtimal vermemiştim, ama gene de yazarken bazılarının adlarını değiştirdim. Yazı yayımlandıktan birkaç hafta sonra merdivenlerde Madam Blumberg'le karşılaştım. Yazıyı okuduklarını ve çok sevindiklerini söyledi. Yazıyı okumuş olmalarına çok şaşırdım, sevindikleri için mutlu oldum. Madam Sezer'le karşılaştık sonra, yine kırmızı rujunu sürmüştü, yaşama sevinci doluydu. "Kaymağım" diye hitap etti bana. Çok hoşuma gitti. Galiba ben de hepsini fazla "hisli" bir şekilde seviyorum.

Koku*

Doğrusu benim dikkatimi sadece, perdelerin fazla kirli oluşu çekmişti. Evet, pencere pervazlarının da, camların da epeydir silinmediği belli oluyordu; ama oturduğu daire benim dairemin tam karşısına denk geldiği ve kirli tül perdeler pencerenin iki yanına toplanmış olduğu için, kısa bir süre için de olsa yaşlı kadını rahatlıkla takip etmiş ve iddia edildiği gibi apartmanda dayanılmaz bir kokuya neden olacak şekilde "çöp" biriktirdiğine tanık olmamıştım.

Konuyla daha yakından ilgilenmem, eve taşındığımın ertesi günü bakkalda konuşulanlara kulak misafiri olmamla başladı. Elli yaşlarında bir adam ile kırk yaşlarında bir kadın, oturdukları apartmandaki bir daireden gelen kötü kokudan şikâyet ediyorlar, söz konusu dairenin bir çöp-ev olma ihtimalinden bahsediyorlardı. O sıralarda büyük şehirlerde bir "çöp-ev operasyonu" modası vardı; televizyonda birkaç günde bir, bir çöp-eve belediye tarafından baskın yapıldığına dair haberler yayınlanıyor, kameralar çöp-evden çıkarılan yığınla poşeti gösteriyor, içerden kaç ton çöp çıkarıldığı ve bu tonlarca çöpün eve nasıl sığdığı ciddi ciddi tartışılıyordu.

Bu görüntülerden etkilenmiyor değildim. Önce-

leri çöp-evlerden çıkarılan eski giysilere, eski mutfak ve ev eşyalarına, yıpranmış bavullara, yığınla gazeteye bakıyor ve "çöp nedir?" diye soruyordum kendime. Eski giysilere veya harap durumdaki ev eşyalarına, o eşyaların sahibiyle hiçbir ilişkisi olmayan birtakım insanların ne hakla çöp muamelesi yaptıklarını öfkelenerek düşünüyordum.

Eşyanın; herkesin, özellikle belediye görevlilerinin ve komşuların onaylayacağı bir anlamı ve işlevi mi olmalıydı? Eskimiş'ten hoşlanmayan komşuların nazarında geçmişimizin işaretleri çöp mü sayılmalıydı? Ya da geçmişi bize işaret eden her türlü "çöp"ü yok etmek veya ettirmek bir vatandaşlık görevi miydi? Kim ne hakla kullanılamayacak kadar eskimiş bir çantayı ya da artık okunmayacak bir yığın gazeteyi çöplüğe gönderebiliyordu? Hangi yasa hangi sınırları ihlal ederek buna izin veriyordu?

Başlangıçta sadece öfkeli sorular üretiyordum. Ama televizyonda hemen her gün yeni bir çöp-ev haberiyle karşılaşıp aynı soruları tekrar eder olunca, zihnimdeki direnç tabakası zayıflamaya, öfkem kaybolmaya başladı ve kendi eski eşyalarımı çöp gibi görür oldum. Bu duygu daha da ileri gitti, eski-yeni eşyalarımın beni boğduğu düşüncesine kapıldım. İnsanın aslında çok az eşyaya ihtiyaç duyduğu gerçeği, hayatımı zenginleştiren ve varlıklarıyla bana güven veren şeylere de kötü gözle bakmama neden olduğu sırada, bu hastalıklı duygunun farkına vardım. Her şey çöp değildi, ama evdeki her şeyin içinde kuşkusuz çöp de vardı.

Yeni bir eve taşınmam gerekiyordu, bu taşınma sırasında sağlıklı bir eleme yapma fikri böyle doğdu. Çünkü her taşınma, arkada yığınla gerçek çöp bırakır ve bırakılan çöpler sadece hayatın artıkları değil,

ruhtan da atılan safradır.

Taşınmam, eşyalarımın kendi gözümde "çöpleşme"sini önlemişken, ertesi gün, yeni ve üstelik ekrandan değil, canlı olarak karşımda cereyan edecek bir çöp-ev meselesiyle karşılaştım. Bakkaldan evime dönüp henüz yerli yerini bulmamış eşyalarıma tedirgin ve karışık duygularla dokunduktan sonra, bakkaldakilerin nereden söz ettiklerini anlayabilmek için pencereden apartmanlara baktım. Hangi evden söz ettiklerini anlamam hiç zor olmadı. İki yana toplanmış, neredeyse tütün rengini almış tül perdeler bana muhtemel çöp-evi işaret etmişti.

Bakkaldaki bu konuşmaya tanık oluşum ile trajik final arasındaki süre yaklaşık bir aydır. Bu bir ay, fırsat buldukça yaşlı kadını dikkatle takip ettiğim halde, hakkında ayrıntılı bir fikir sahibi olmamı sağlayamamıştı. Üstelik o sıralardaki tespitlerime göre hiçbir olağanüstülük taşımayan bu görüntülerde çöple ilişkilendirilebilecek bir kanıta da rastlayamadığım için tuhaf bir suçluluk ve rahatsızlık hissediyordum.

Başlangıçta fırsat buldukça, sonraları düzenli olarak gözlediğim, perdelerini hiç kapatmayan, eski tip uzun kollu elbiseler giyen bu yaşlı kadın yetmiş yaşlarındaydı, sağlıklı görünüyordu. Sabah sekiz civarında evine baktığımda onu çoktan kalkmış buluyordum. Geceleri en geç onda yatıyordu. Yatmadan önce ince bir gecelikle gelip oturma odasının ışığını kapatıyordu. Evine gelen giden yoktu. Bütün gün televizyon seyrediyordu. Fakat tuhaf bir şekilde, akşamın bir vaktinde, insanın sese ve görüntüye en çok ihtiyaç duyduğu saatlerde çat diye televizyonu kapatıyor, on beş-yirmi dakika ortadan kaybolduktan sonra gelip televizyonu yeniden açıyordu.

Yaşlı kadın hakkındaki gözlemlerimin sonuçları bundan ibaretti. Bunların hiçbirini çöple ilişkilendiremediğim için, bir süre sonra, yanlış bir evi gözetlemekte olduğumu düşündüm. Ama bakkal ısrar etti: "Tam sizin karşınıza denk geliyor, iyi bakın." Konuyu unutmaya ve bu klostrofobik sokakta oturanların -özellikle emeklilerin- içlerindeki sıkıntıyı birbirlerini deşerek gidermeye çalıştıklarını, çeşitli bahaneler yaratarak birbirlerini ihbar ettiklerini düşünmeye karar vermiştim.

O üzücü finalin yaşandığı saatlerde evde değildim. Baskının tek bir saniyesine bile tanık olmadım. Bunun iyi mi kötü mü olduğuna hâlâ karar verebilmiş değilim. Ama çok sarsıldığım kesin. Çöpe dair düşünce silsilem tümüyle yön değiştirdi. Çöp dendiğinde artık tümüyle başka şeyler anlıyorum.

Akşama doğru evime geldiğimde yaşlı kadının oturduğu apartmanın kapısında bir ambulans gördüm. Bakkalı hiç gözüm tutmadığı için, olup bitenleri apartmanın altındaki kadın kuaförünün çırağından öğrendim. Çünkü o, diğerlerinden farklı gözlerle bakıyordu ambulansa konan cesede. Diğerlerinin gözlerinde dehşet-heyecan-merak-ilgi-coşku vardı, merhamet-pişmanlık-üzüntü yoktu. Oysa çırağın gözlerinde tam tanımlayamadığım insani bir duygu okudum. Olup bitenlerin içindeki insani acıyı anlamıştı diyemem, ama galiba hissetmişti.

Olay şöyle olmuş: Taşındığımın ertesi günü konuşmasına kulak misafiri olduğum tıraşlı, beyaz saçlarını arkaya taramış, göbeği gömlek düğmelerini zorlayan, koltuğunun altında bordo bir portföy taşıyan, bilgiç edalı, otoriter tavırlı, terli, gözlüklü, elli yaşlarındaki sinir adam; özellikle apartman boşluğuna bakan odalara dolan tuhaf ve ağır kokuya artık

apartman sakinlerinin tahammül edemeyecekleri kararını alınca, yönetici sıfatıyla duruma el koymaya karar vermiş. Bir gece yanına bir apartman sakinini de alarak yaşlı kadının kapısını çalmış. Kadın kapıyı hafifçe aralamış. Yönetici çöp konusunda yaşlı kadını uyarmış, eğer ertesi gün evindeki çöpü dışarı atmazsa belediyeye haber vereceklerini söylemiş. Birkaç gün sonra da dediğini yapmış, Belediyeyi kadının evinin çöp-ev olduğu konusunda ikna etmiş. Belediye memurları ve yönetici zorla yaşlı kadının evine girmişler.

Evde çöp yokmuş. Apartman boşluğuna dolan ve boşluktan dalga dalga karanlık odalara yayılan pis kokunun nedeni, yaşlı kadının yıllardır biriktirdiği kâğıt paralarmış. Apartman boşluğuna bakan karanlık odada en az elli yıldır harcanmayıp biriktirilmiş, buruş buruş, kirli, lekeli, yazılı, tükürüklü, mikroplu, karışık değerlerde destelenmiş, destelenip yan yana sıralanmış bir, beş, on liralar, yirmi, elli, yüz, iki yüz elli, beş yüz, bin, beş bin, on bin, yirmi bin, elli bin, yüz bin, iki yüz elli bin, beş yüz bin liralar, çok az miktarda da bir milyon, beş milyon, on milyon yirmi milyon liralar bulmuşlar.

Ellili yıllarda yapılmış bu eski apartmana ilk taşınan sakinlerden olan yaşlı kadın, yıllardır herkesten sakladığı paralarına hoyratça uzanan elleri görünce kalp krizi geçirmiş, oracıkta ölmüş. Oysa belediye memurları, yönetici, komşular bu tuhaf, birbirinden farklı boyutlarda ve maddi değeri bir bakışta ölçülemeyen para yığınlarını görünce, gülmekten öleceklermiş neredeyse. Paralar, çok büyük kısmı yıllar önce tedavülden kalkmış, hiçbir şey alamayacak kadar değerini kaybetmiş, artık sadece bir sergileme, biriktirme ve tarihe işaret etme değeri ta-

şıyan kâğıt parçalarından başka bir şey değilmiş.

Yönetici önce çok gülmüş, sonra yaşlı kadına -biraz da eğlenmek için- "bunlar çoktan tedavülden kalktı, çiklet bile alamazsın," demiş. Kadıncağızın cevap vermediğini görüp dürtünce, öldüğünü anlamış. Belediye memurları sorumluluktan korkup suçu yöneticinin üstüne atmışlar, komşular şahit yazılmak istememişler.

Ben geldiğimde yaşlı kadının cesedi ambulansa konmuştu. Sokakta oturanların hepsi pencerelere çıkmışlardı. O gece yaşlı kadının çıplak bir ampulle aydınlanan oturma odası karanlıktı. Uzun süre öyle kaldı. Sonra başka birileri taşındı, ışıklarını yaktıkları anda perdelerini çeken birileri.

Aradan epeyce zaman geçti. Şimdi, oturduğum sokakta birçok kişiyi tanıyorum; sokağın neredeyse en eski sakini olan yaşlı kadının ölümü, sokağın tarihinde, başkalarına göre en hayret verici, bana göre en acıklı olay olarak yerini aldı. Yaşlı kadının yıllardır görmediği, ama haftada bir dükkânındaki çocukla kendisine ekmek, sebze, şeker, tuz filan gönderdiğini sonradan öğrendiğimiz oğlu ve Almanya'da yaşayan kızı olay gazetelere ve televizyona yansıyınca rahatsız olup yönetici hakkında, haneye tecavüzden tutun, ölüme sebebiyet vermeye kadar bir dizi suçtan dava açtılar. Yöneticinin avukatı ise paranın çok pis koktuğuna dair bilirkişi raporu istenmesini talep etti mahkemeden.

Avukatın hakkı var. Para çabuk kirlenir, kötü kokar.

---

*Bu hikâyeye tanık olmadım, tedavülden kalkmış kâğıt paraları biriktiren kadını tanımadım, ama hikâyesinin ana hatlarını bakkaldan alışveriş yaparken kendi aralarında konuşan iki kişiden dinledim. Yaşlı kadının çocuklarının açtığı dava devam ediyordu, bakkaldakiler yöneticiyi temize çıkarmak için çırpınıyorlardı. Hem çöple, hem parayla bir sorunları vardı.

İki Kedi*

Feridun Aksın'a

Feridun Bey bir gün kapısının önünde bir kedi yavrusu bulmuş. Acı acı ağlayan, kemikleri çıkmış, minicik, sevimli bir şey. Öyle deli gibi hayvan sevenlerden, evinde beslemekten hoşlananlardan, cebinde her zaman kuru kedi maması bulunduranlardan değilmiş. Ama yardım dileyen gözlerle bakan bu yavru kediye acımış, önce kapının önüne süt koymuş, derken içine biraz bisküvi kırmış, tavuk artıklarını çöpe atmayıp kedinin önüne koyar olmuş. Sonra bir de bakmış ki, her gün düzenli olarak kediyi düşünüyor, ona süt almayı, yiyecek vermeyi unuttuğu zaman huzursuz oluyor, evinin kapılarını tümüyle açmış. Yavru kedi de seve seve eve yerleşmiş.

Kedi erkekmiş, hiç şımarık değilmiş, haddini bilirmiş. Yemek seçmez, yapma dediği şeyleri yapmazmış. Her akşam Feridun Bey izin verirse kucağına çıkıp oturur, kendini sevmesini, okşamasını bekler, ama Feridun Bey'i hiç sıkmazmış. Kedileri sevmeyenlerin sevmemek için gösterdikleri en büyük neden olan nankörlüğün izine bile rastlanmıyormuş bu kedide. Feridun Bey'le kedi birlikte yaşamaya

başlamışlar. Kedi hiçbir zorluk çıkarmıyor; Feridun Bey'den hayatında verdiği yerin daha fazlasını istemiyormuş.

Aradan bir yıl geçmiş, kedi evin haddini bilen bireyi olarak yaşamayı sürdürürken, Feridun Bey bir gün yine benzer bir ses duymuş kapının önünde. Yine bir yavru kedi, yine yardım dileyen gözler, yine acı acı ağlayış... Dayanamamış, bu def'a kapının önüne süt falan koymadan, doğrudan eve almış.

Evdeki erkek kedi yeni gelen bu misafire hiç sesini çıkarmamış, ona da yemek konmasını, onun için de kaloriferin önüne bir minder atılmasını, onun da sevilmesini anlayışla karşılamış. İkinci kedi dişiymiş, henüz yavruymuş, o da çok sevimli, çok güzelmiş. Sokaklarda ölmek üzereyken sığındığı bu evde hiç sorun çıkarmıyor, sevimliliğiyle kendini herkese sevdiriyormuş. Dişi kedi ile erkek kedi evde birlikte yaşamaya başlamışlar.

Aradan zaman geçmiş, dişi kedinin ne kadar farklı bir karaktere sahip olduğu ortaya çıkmış. Sahibinden daha çok şey istiyor, evin tek hâkimiymiş gibi davranıyormuş. Evde yasak bölge diye bir şey bırakmamış. Erkek kedinin uyduğu tüm kurallar dişi kedi tarafından ihlal edilmiş. Dişi kedi iktidarı eline geçirmek için elinden geleni yapıyor, erkek kediyle didişiyormuş. Erkek kedinin mamasını yiyor, suyunu deviriyor, her fırsatta hırlıyor, onu sahibinin kucağında otururken görürse birden üzerine atlıyormuş. Feridun Bey iki kedi arasındaki bu huzursuzluğun farkına varmışsa da, üzerinde durmamış. Kediler arası bir çekememezlik diye düşünüyormuş.

Dişi kedi sadece erkek kediye karşı saldırganmış, eve bir misafir geldiği zaman dünyanın en tatlı ve şirin kedisi kesiliveriyormuş, kendini sevdiriyor,

yabancıların yanında erkek kediye hiç saldırmıyormuş. Zamanla ortalıkta neşeli neşeli dolaşan, evin her köşesine güvenle "pati" basan, Feridun Bey'in kucağında devamlı oturan sadece dişi kedi olmuş.

Feridun Bey her sabah evden çıkıp işine gidiyor, iki kediyi evde baş başa bırakıyormuş. Bir gün eve geldiğinde dişi kedi onu her zamankinden daha fazla sevinçle karşılamış, paçalarına sürtünmüş, kucağına çıkmış oturmuş, türlü şirinlikler yapmış. Feridun Bey erkek kedinin yine bir koltuğun altına saklandığını sanmış, hiç oralı olmamış. Ama bir süre sonra evde olmadığını fark etmiş. Evin her köşesini aramış, erkek kedi ortada yokmuş. Çok üzülmüş, evde duramamış, dışarı çıkıp erkek kediyi aramış o gece, sokaklarda kedisini çağırmış, ama sesine gelen olmamış. Feridun Bey dişi kedinin o akşamki aşırı sevincinin nedenini anlamış. Erkek kediyi evden kaçırdığı için çok mutluymuş dişi kedi, Feridun Bey sabaha kadar gözünü kırpmazken, gecenin sessizliği ayak ucunda yatan dişi kedinin mırıltılarıyla bozuluyormuş.

Feridun Bey ertesi sabah işe gitmek üzere evden çıktığında erkek kedi pat diye önüne çıkmış. Gözlerinin içine bakıyormuş sevgiyle, Feridun bey kedisini bulduğu için çok sevinmiş, hemen kucağına alıp eve çıkarmak istemiş. Ama kedi kucağından atladığı gibi, oturduğu apartmanın bodrum katındaki boş dükkânın kırık camından içeri girmiş.

Feridun Bey kedisinin yerini öğrendiği için memnun, işine gitmiş. Akşam işten döndüğünde erkek kedi yine önüne çıkmış. Feridun Bey bu defa kediyi eve götürmeye kesin kararlı, kucağında sıkı sıkı tutmuş. Ama apartmandan içeri adım attığında kedi bağırmış, o güne kadar tek bir tırmık atmamış

olan erkek kedi, eve götürüleceğini anlayınca, kollarından kurtulmak için sahibini tırmalamış. Feridun Bey kediyi bırakmak zorunda kalmış. Zamanla gelir diye düşünüyormuş. Ne de olsa sokağa alışık değil, dönüp gelir bir gün. Kedi yine Feridun Bey'in gözünün içine sevgiyle bakmış, sonra yine aynı bodruma girmiş. Feridun Bey de çaresiz evine gitmiş. Dişi kedi evin tek hâkimi olarak mutlu bir edayla kendisini karşılamış.

Sonunda dişi kedinin kurduğu iktidara Feridun bey de teslim olmuş.

Bu yıllardır böyle sürüyormuş. Feridun Bey her sabah evden çıktığında erkek kedi karşısına çıkıyor, akşam kaçta dönerse dönsün, apartman duvarının üzerinde kendisini bekler buluyormuş. Önce biraz bakışıyorlarmış. Sonra Feridun Bey usulca okşuyormuş kedisini, sonra kedi duvarın üstünden atlayıp kırık camdan bodruma giriyormuş. Feridun Bey her gün kırık camın önüne yiyecek bırakıyormuş.

*Bu hikâyeyi bana Feridun Aksın anlatmıştı. Kedisiyle hâlâ her sabah ve akşam karşılaşmaktan ezik bir sevinç duyuyordu. Kedisinin sadakatine karşılık veremediğini düşünüyor, dişi kedinin evdeki hâkimiyetini kıramamış, erkek kedinin yaşama alanı kalmadığı için evi terk etmesine göz yummuş olduğu için kendini affedemiyor ve bu durumun içini acıttığını söylemekten çekinmiyordu. Kedici olmuştu, sokakta bir an görünüp kaybolan herhangi bir kediyi bile, rengine, özelliklerine varıncaya kadar görüyor, sokaklardaki tüm kedilerle göz göze gelmeyi başarıyordu.
Feridun Bey ben bu yazıyı yazdıktan sonra öldü. Sanırım kedileri de ölmüştür.

İKİ ÇOCUK

Nâzımsever Küçük Komünistin Hikâyesi[1]

Çocuktum, galiba ilkokul öğrencisiydim. Bir kış akşamıydı. Bilmiyorum hangi vesileyle, annem Nâzım Hikmet'le ilgili kendi küçük hikâyesini anlatmıştı bana:

İlkokulu bitirmek üzere olan bir kız çocuğu iken, bir sabah arkadaşlarıyla sınıfa girdiğinde, kara tahtaya beyaz tebeşirle iki dizenin ve bir adın yazılmış olduğunu görmüş.

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine.
Nâzım Hikmet

Nâzım Hikmet o zamanlar yasak, gizli, romantik, büyük, coşkulu, şair bir komünistmiş. Hâlâ olduğu gibi. Ama o yıllarda önce şair değil, önce komünistmiş okul ve tabii ülke için. Onu sevmek, dizelerini okumak, mektuplara yazmak, ezberlemek bir yana, adını anmak bile affedilmeyecek kadar büyük bir suçmuş, hele küçük kasabaların küçük okullarında. Buna rağmen elyazısıyla kaba kâğıtlara yazılmış şiirleri, içlerinde büyüyen ve henüz tanımlayamadıkları bir coşkuyu bastıramayan gençler

arasında elden ele dolaşır, kutsal emanet gibi en gizli köşelerde saklanırmış.

Öğrenciler bu yasak dizeleri ve o ürpertici adı okuyunca taş kesilmişler. Sınıfa bir sessizlik, hatta korku çökmüş, okulun bütün hocaları tahtanın başına toplanmışlar, bu güzelim iki dize daha fazla okunmasın diye tahtanın önünde etten duvar örmüşler. Annem bir okuyuşta ezberlemişmiş bu dizeleri, çünkü okuduğu anda, yaşadığı küçük kasabayı çevreleyen gür ormanı, o ormanda duyduğu huzuru ve kardeşlik duygusunu iliklerine kadar hissetmiş. "Ne güzel," diye düşünmüş, "bir orman gibi kardeşçesine..."

Ama sınıfın hali hiç de huzurlu ve kardeşçesine değilmiş. Öğretmenler yay gibi gerilmişler. Elle tutulur bir gerilim varmış havada. Ateş saçan bakışlar küçücük öğrencileri birer birer tarıyormuş. Öğretmenlerin hepsi çok kızgın, çok tedirgin ve bu suçu işleyeni cezalandırmaya kararlı görünüyorlarmış. Başöğretmen elindeki tahta cetveli düzenli aralıklarla avucuna vuruyor, öğrencileri, sırayla değil, ansızın, ondan ona bakarak gözden geçiriyormuş. Kırpışan bir göz mü arıyormuş, titreyen bir dudak mı, kimbilir...

Tahtayı silemiyorlarmış, çünkü Nâzım Hikmet'in adını ve dizelerini bütün o gözlüklü, çatık kaşlı, koyu giyimli, sert, buyurgan öğretmenlere başkaldırırcasına tahtaya yazmaya cüret eden on-on bir yaşlarındaki küçük komünistin kim olduğunu elyazısından bulacak ve cezalandıracaklarmış.

Annem kim olduğunu tahmin ediyormuş. Çünkü Nâzım Hikmet'in adını okulda bir tek ondan işitmiş. Arkadaşı bu büyük şairden söz ettiğinde "Ama o komünist!" diyormuş annem, aslında komünizmin

ne olduğu hakkında en ufak bir fikri yokmuş. Arkadaşı cevap vermiyor, gözlerini kısarak, başını komünizm korkunç bir şey değil dercesine sallayarak bakıyormuş. Annem yıllar sonra fark etmiş ki, arkadaşının o kısık bakışlarında, o başını hafiften öfkeli sallayışında bir küçümseme var, annem Nâzım Hikmet'in büyüklüğünü idrak edemediği için.

Bütün öğrenciler yerlerinde sessizce oturmuş, önlerine bakarlarken, öğretmenler aralarında fısıldaşmışlar. Annem arkadaşının adını fısıltıların arasında duyduğunda olacaklardan çok korkmuş. Yasak bir adı ve çok güzel, ama yasak olan iki dizeyi tahtaya yazan arkadaşının başına gelecekleri düşünüyormuş. Gizlice sınıftakileri gözden geçirmiş. Arkadaşı aralarında yokmuş.

"Suçlu"yu bulup cezalandıramamışlar. O "Nâzımsever küçük komünist" annemlerin yaşadığı kasabayı çoktan terk etmiş. Okula bir daha dönmemiş. Suçlunun kim olduğuna kanaat getirilince tahta silinmiş, sabah saatlerini "zehirlemiş" olan o ismin öğrencilerin zihninden derhal silinmesi için emir verilmiş, bir başkası böyle bir şey yapacak olursa çok ağır cezalar verileceği tekrar edilmiş, hayat kaldığı yerden devam etmiş.

Annem kasabaya yakın bir köyden, karda yağmurda, her sabah yürüyerek okula gelen o arkadaşının akıbetinin ne olduğunu hiç öğrenememiş. Biraz bu nedenle, biraz da o arkadaşın aşıladığı Nâzım Hikmet aşkıyla, Nâzım'ın tüm kitaplarını okumanın yanı sıra, yıllar boyunca gazetelerde çıkan Nâzım Hikmet'le ilgili haberleri takip etmiş. Acaba tutuklananların arasında o da var mıdır, küçücük yaşına bakmadan Nâzım'ın adını tahtaya yazarak kendi kaderini değiştiren o küçük oğlan çocuğu büyümüş

de, Nâzım'a yol arkadaşlığı yapmış mıdır diye her satırı okumuş.

Adına hiç rastlamamış.

Hep düşünmüşümdür, annem küçük bir kızken, Nâzım'ın adını kendisine fısıldayan o küçük komünisti seviyor muydu diye. Ona, "anne o arkadaş senin çocukluk aşkın mıydı?" diye soracak cesareti hiç bulamadım. Ama böyle olduğuna inanmak istiyorum. Nâzım Hikmet'in adına bu yakışıyor.

*Almanya'da bulunan Verlag Anadolu adlı yayınevinin yayımlamayı düşündüğü Nâzım Hikmet kitabı için Adnan Binyazar benden bir yazı yazmamı istediğinde, birden annemin bu küçük anısını hatırladım. Yazı, İmdat Ulusoy'un hazırladığı *Zu seinem 100. Geburtstag/Doğumunun 100. Yıldönümünde Nâzım Hikmet* adlı kitapta yayımlandı. Annemin ve Nâzım Hikmet'in anısına kaleme aldığım bu yazıyı şu cümleyle bitirmeyi istedim, ama uyduramadım bir türlü: Bir şair neden sevilir?

Çarli*

Olay Behçet Bey'in başına geldi. "Olay" demek pek doğru değil aslında, galiba kader demeli. Çok tatlı bir adamdı Behçet Bey, dost canlısıydı, neşeliydi. Etrafında her zaman onun bu büyük yaşama sevincinden sebeplenmeye çalışan arkadaşları olurdu. Öylesine hayata bağlı bir adamdı ki, ağır bir kalp krizi geçirip hastaneye yattığında "Oh be!" demişti karısına. "Şu hastalık da olmasa baş başa kalamayacaktık hanım!" Gün içinde içtikleri bir yana, her akşam bir ufak Yeni Rakı ile yarım paket Muratti sigarası içerdi. Muratti'nin hafif sigara olduğunu, rakının da kanı sulandırdığını iddia ederek kendini kandırıyordu.

Yıllar önce Almanya'ya gidip yerleşmiş, beş çocuğundan dördünü yanına almış, beşincisi Çarli doğduğu şehirde kalmıştı. Çarli'nin doğduğu şehirde kalmasının acıklı bir sebebi vardı, kemik hastasıydı, cam gibi inceydi kemikleri. Yıllar boyunca kolu-bacağı öyle sık kırılmıştı ki; süzülür gibi yürümeyi, bulunduğu ortamda varla yok arası hareket etmeyi ona vücudu öğretmişti. Oysa futbola çok meraklıydı, ilkokula giderken belediye otobüsünün kapısı çarptığı için kırılan kolu alçıdayken bile, kendi-

sine bakan halasından gizli arkadaşlarıyla futbol oynar, koşamadığı için kaleye geçerdi. Ya sağ, ya sol kolu (ya da bir bacağı) daima alçıdaydı, bu yüzden her iki eliyle de aynı güzellikte yazabilir, babası gibi Pollyanna'vari bir karakter olduğu için, kolunun alçıda olmasına üzülmek yerine, her iki eliyle de yazabilme marifetini göstererek, -yalnız bununla değil, tatlı dili ve canlılığıyla da- arkadaşlarının dostluğunu kazanırdı.

Behçet Bey daha iyi bir hayat için Almanya'ya gidip işlerini yoluna koyduktan sonra karısını ve çocuklarını yanına aldırmıştı. Ama o sırada beş yaşında olan Çarli'nin bacağı kırıktı. Kucakta bile taşınamıyordu. Doktorlar babasının Çarli'yi Almanya'ya götürmesine izin vermediler. Zaten götür deseler de götüremezdi. Kendisi de, karısı da çocuklarına iyi bir gelecek sağlamak için çalışıyorlardı, bütün gün işteydiler. Halının püskülüne takılıp düşünce bile kolu kırılan çocuğa orada bakacak kimseleri yoktu. Çarli'nin küçük halası ise evlenmemişti, Çarli'yi de çok severdi. Küçük hala Çarli'nin bir süre kendi yanında kalmasını istedi. Çocuk düzelince ailesinin yanına gidecek, kardeşleri ve anne babasıyla birlikte yaşayacaktı.

Ama bu "bir süre" hiç bitmedi. Çarli tam bacağı alçıdan çıkmışken tökezleyip düşüyor, bu defa kolu kırılıyordu. Kolu iyileşse bacağı tekrar kırılıyor, ağır ameliyatlarla kemiklerine platin takılıyor, dikişler atılıyor, alçıya alınıyor, bir türlü ailesinin yanına gidemiyordu.

Behçet Bey'in kardeşleri birbirlerine çok bağlıydılar. Yaz tatillerinde bir araya gelirler, büyük aile yemekleri yerler, kendi aralarında kumar oynarlar,

kazanan kumarda kazandığı parayı çocuklara dağıtırdı. Çok sık da kavga ederlerdi, ama kavgaların ve küslüklerin yarım saatten fazla sürdüğü görülmezdi. Eğlenceli, coşkulu, neşeli insanlardı.

Ailede birbirlerine isim takma huyu vardı. O yıllarda televizyonda "Çarli'nin Melekleri" adlı dizi film oynuyor, Behçet Bey'in oğlu da hep sırtından görünen Çarli'nin sesini çok güzel taklit ediyordu. Bu yüzden doğduğu şehirde kalan çocuğa Çarli demeye başlamışlardı. Çarli aşağı, Çarli yukarı... Çarli'nin ikiz kardeşleri konuşmayı daha yeni öğrendiklerinde birbirlerine –nedense– Ata-Pata isimlerini takmışlardı. Herkes gerçek isimlerini neredeyse unuttukları ikizleri Ata-Pata diye çağırır oldu. Ailede takılan isimler hep anlamlıydı. Çarli'ye bakan küçük hala kavgacı, sinirli biriydi, bu yüzden adı Asit'ti. Büyük hala zaman zaman suratsız olduğu için ona önceleri mahkeme surat, sonraları DGM Surat dediler. Spor-Toto'ya ve at yarışına düşkün küçük amcanın adı Toto, ailenin güzel, ama soğuk ve uzak, hafif de hülyalı gelinin adı Suellen idi. Şişman büyük yenge vaktiyle filmlerden öğrendiği bir ağızla herkese cicim demek yanlışlığını yapmış, adı Cicim kalmıştı. Küçük yenge Bulgar göçmeni olduğu için ailenin samimi büyükleri küçük yengeye Muhacir derlerdi. Çarli'nin bir kuzeninin adı, çok zayıf, ince uzun olduğu için Kılçık, bir başka kuzenin adı Apiko idi. Bu adı kimin taktığı ve ne demek olduğu bilinmiyordu. Bir başka kuzen Apiko'nun anlamını merak etti ve sözlüğe bakmayı akıl etti. Rumca kökenli bu sözcüğün, süslü, şık anlamına geldiği ailece öğrenildi. Böylece fazla süslü kuzene ne kadar isabetli bir isim takılmış olduğu anlaşıldı.

Asit Hala'yla Çarli günün yarısını kavga ederek

geçirirlerdi. Çarli huysuzdu, yemek seçerdi, halası da buna çok sinirlenirdi. Ağız dalaşı yaparlar, birbirlerine küserler, ama yarım saat içinde birbirlerine niye küstüklerini unuturlardı. Artık hala-yeğenden öte bir şeydiler. Tıpkı (artık) Behçet Bey'le Çarli'nin baba-oğul olmadıkları gibi.

Yıllar geçtikçe Behçet Bey oğlunu yanına almak konusunda çaba göstermez oldu. Artık ne Çarli ailesinin yanına gitmek için hevesleniyor ne de Behçet Bey doktorlarla konuşuyordu. Büyük ailenin bölündüğü küçük ailelerin bireyleri belirlenmiş, Çarli ile Asit Hala bir aile olmuşlardı.

Çarli otuz yaşına geldiğinde sağlığına kavuşmuştu, artık ikide bir kemikleri kırılmıyor, yatağa bağlı kalmıyordu. Yedi sekiz senedir giderek sert hareketler yaptığı halde hiçbir tarafı kırılmamıştı. Ama hayat, aile, her şey çok değişmişti. Aile büyüklerinin çoğu ölmüş, hayatta olanlar yaşlanmış, gençler evlenmiş, her biri bir yana dağılmış, çocuklar büyümüş, torunlar doğmuştu. Artık neşeli aile yemekleri nadiren yeniyor, aralarına yeni katılan ve çok az bir araya gelinen gelinlere, damatlara isim takılmıyordu. Çarli yirmi yaşını bile bir tarafı kırık bir halde yatakta geçirdiği için eğitimini tamamlayamamış, iş güç sahibi olamamıştı. Otuz yaşına geldiğinde amaçsız, mesleksiz, çok sayıda arkadaştan oluşan kalabalık bir grubun içinde aslında yalnız yaşayan genç bir adamdı. Diğer dört çocuğunu okutmuş, iş güç sahibi yapmış ve evlendirmiş olan Behçet Bey Çarli'yi hatırladıkça vicdan azabı duyuyor, onun için bir şeyler yapmak istiyordu. Aile apartmanındaki dairesini dayadı, döşedi, Çarli ile Asit Hala'yı yerleştirdi.

Bütün bunlar olur, büyük aile yavaş yavaş dağılırken, hâlâ Almanya'da yaşayan Behçet Bey iki kez kalp krizi geçirdi. Hastalığıyla dalga geçti, ama her iki kriz de çok ağırdı. Ağır disiplinli Alman doktorlar bir üçüncü krizden kurtulamayacağını söylüyorlardı. O doktorların bu uyarılarını, -aklı karyolasının altında gizlice tüten Muratti sigarasında- sahte bir ciddiyetle dinliyor, sigarayı ve içkiyi bırakacağına dair yeminler ediyordu.

Birinci krizin ardından bir süreliğine sözünü tutmuştu. Evinde dinleniyor, içki ve sigara içmedikçe sevinen karısıyla iyi geçiniyor, torunlarıyla şakalaşıyordu. Ama bu kararlılık fazla uzun sürmedi, birkaç ay sonra karısının tüm muhalefetine rağmen içkiye ve sigaraya kaldığı yerden aynen devam etti.

Bir sabah karısı torununa bakmak üzere kızına gitti. Akşamüstü döndüğünde Behçet Bey'i evde bulamadı. Behçet Bey'in spor gömleği, keten pantolonu, ayakkabıları, pasaportu, cüzdanı yoktu. Geri kalan her şey yerli yerindeydi. Mayosu, şapkası, oltası, valizi, son okuduğu kitap, tıraş makinesi, diş fırçası... Hatta hiç açılmamış bir karton sigara çamaşır çekmecesinin içine gizlenmişti. Karısı çok kızdı. Yine arkadaşlarıyla buluşup Bier Garten'e gittiğini, bir paket sigara ve dünya kadar bira içeceğini, zil zurna sarhoş olacağını düşündü. Behçet Bey gelince ağır konuşmaya karar verdi.

O sırada Çarli, babasından binlerce kilometre uzaktaki evinde müzik dinliyordu. Tam bir gece kuşuydu. Sabaha karşı yatar, öğlene doğru uyanır, ya evde saatlerce müzik dinler ya da arkadaşlarıyla buluşurdu. Çok sıcak bir yaz günüydü. Asit Hala bir üst katta, büyük halanın balkonundaydı, çay içiyorlardı.

Çarli müziği çok yüksek sesle dinlediği için önce kapının çalındığını duymadı. Sonra fark edip açtı. "Baba!" dedi sevinçle. Sarılmak üzere kollarını uzattı. Behçet Bey'in yüzünde bir gülümseme vardı. Bir ayağını eşikten içeri attı, diğeri dışarıda kaldı. Oğlunun kucağından yere yuvarlandı.

Akşam olduğunda karısı Behçet Bey'i iyiden iyiye merak etmişti. Tam sağa sola telefon etmeye hazırlanıyordu ki, ikizler geldi. Birbirlerine Ata-Pata demeyi çoktan bırakmışlardı, çoluk çocuk sahibiydiler. Yüzleri kireç gibiydi.

Behçet Bey ailesinden gizli bir uçak bileti almıştı - sadece gidiş. Havaalanına gitmeden önce ikizlerin işyerine uğramış, danışmaya çocuklarına verilmek üzere bir mektup bırakmıştı. Mektubunda Çarli'yi kardeşlerine emanet ediyor, malının mülkünün hukuken zaten yerini bulacağını belirtiyor, ama babasından kalan yüzüğü, saatini, kendince değerli bulduğu ufak tefek eşyasını çocuklarına bölüştürüyordu. Evinin eşiğinde öleceğinden öylesine emindi ki, yanına hiçbir şey almamıştı, para bile.

Bir ayağı kapının eşiğini belirleyen ince uzun mermer parçasının üstünde, diğeri hafifçe karnına çekili bir halde içerdeydi. Herkes yüzünde huzur gördü. Ama büyük hala bir ayağını eşikten içeri atamamış olmasına çok ağladı. "Bari yarım bardak su içseydi evinde, oğlunun elinden," dedi. Asit Hala eşikten atılmış yarım adımı çok anlamlı buldu.

---

*Gerçek kişiler ve gerçek bir "eşikte ölüm"ün kaynaklık ettiği bu metin, *Hayalet Gemi* dergisinin "Eşik" sayısında yayımlandı.

KİTAPLARDAN DOĞANLAR

Narlı Bahçe*

Narlı Bahçe'yi arıyordum.

Hangi coğrafyaya ait olduğunu bilebilsem yollara düşmeye hazırdım. Ama bir türlü hatırlayamıyordum: Batıda mıydı Narlı Bahçe, doğuda mı? Uzun yolların ucunda mıydı, burnumun dibinde mi? İçimde miydi, dışımda mı? Var mıydı, yok muydu?

Kuzeye ve güneye giden yolları büyük denizler kesiyor, rüyalarımda sürekli yer değiştiren Narlı Bahçe'nin yolu da bir görünüp bir kayboluyordu. Gözlerimi yumduğumda kendimi bazen Narlı Bahçe'nin önünde buluyordum, ama, tam içeri girip 'bahçede yine mevsim değişmiş' diyecekken uyanıyordum.

Kendimi rüyaların sonsuzluğuna bırakarak Narlı Bahçe'yi bulamayacağımı anlayınca, kütüphanelere dadandım. Bu soğuk ve loş mekânlarda tavanlara kadar uzanan rafları taramaya başladım, kalın bulutların arasından süzülen gün ışığıyla girdiğim kütüphanelerden çıktığımda, karanlık basmış, herkes evine çekilmiş oluyordu. Ümitsizliğe kapılıyordum, vazgeçecek oluyordum bu arayıştan, ama rüyamda karanlıkta uzanan, içinden anlaşılmaz uğultuların yükseldiği, arada bir, bir yıldızın ışığıyla ağaçlarının

dalları pırıldayan Narlı Bahçe'yi görünce heyecanla uyanıyor ve aramaya yeni baştan başlamaya karar veriyordum.

Kütüphanelerde birçok dost edindim. Bazılarıyla sabahları karşılaşırdık. Yosun tutmuş eski taşlara basarak, aramanın tadını çıkartmak için acele etmeden yürürken dostlarım sorarlardı:

"Hâlâ bulamadın mı?"

Ümitsizce başımı sallardım: "Yok. Narlı Bahçe yok..."

"Vardır," derlerdi, "aramaya devam et."

Ben sadece Narlı Bahçe'yi arıyordum, onlar her şeyi arıyorlardı. Birini buldukları anda buldukları şey onları başka bir şeye götürüyor, böylece yeni bir şey arar oluyorlar, buldukları dağ gibi birikiyordu. İmreniyordum onlara. Bir gün ben de Narlı Bahçe'yi bulacak, ardından başka bir şey aramaya başlayacak mıyım acaba? diye kendime soruyordum.

Bana yardımcı olmak istiyorlar, hatta benim için Narlı Bahçe'yi arıyorlardı tozlu raflarda. Birçok Narlı Bahçe buldular, ama hiçbiri benim aradığım değildi. "Bu mu?" diye sorduklarında utanıyordum bu da değil demeye. Onlara zahmet verdiğimi, kendi aradığım şeyle onları da meşgul ettiğimi düşündüğümü yüzümden anlıyorlardı. "Sakın ha!" diyorlardı, "sakın aradığın bu olmadığı halde, işte bu deme."

Narlı Bahçe'yi aramaktan vazgeçmeyeceğimi anlayınca beni de aralarına aldılar ya da kendiliğinden onlardan biri oldum. Onlardan biri olunca, her kapının ardında gizli veya açık bir kütüphane olması ihtimalini sevmeye başladım. Narlı Bahçe'yi sadece kütüphanelerde değil, sokaklarda, çarşılarda, kitap sergilerinde, ışıklı dükkânlarda, nemli bodrum-

larda, sözlerde de aramam gerektiğini öğrendim. Kitaplar, okurlar, yazarlar hakkında dostlarımın anlattıklarını ilgiyle dinlemeye başladım.

Bir gün yine uzun saatler geçirdiğimiz kütüphaneden çıkmıştık, birlikte çay içiyor, sohbet ediyorduk. Bahar başıydı, günler uzamıştı, gölgeler hâlâ soğuktu, ama güneş bedenimizi ısıtıyordu. Kütüphane arkadaşlarım Doktor Manuk diye birinden söz ediyorlardı. Doktor Manuk Türkçe, Fransızca, Latince, Ermenice ve büyük bir bölümü de eski yazı olan, hepsi birbirinden değerli kitaplarını teker teker elden çıkarıyormuş diye duymuşlardı. "Kaç sahaf kapısına dayanmış, her biri her gün ayrı bir servet teklif ediyormuş, ama o kitaplarını topluca satmaya yanaşmıyormuş..." diyorlardı. Söylentilere göre, her isteyene kitap vermiyor, "Neden bu kitap?" sorusuna iyi bir cevap istiyordu. Bununla da yetinmeyip kitaba dokunuştan, sayfaları açıştan, hatta yüz ifadesinden bir anlam çıkardığı, kitapperesti gözü tutarsa değerinden çok düşük, hatta sembolik bir fiyata sattığı, gözü tutmazsa eli boş gönderdiği anlatılıyordu.

Doktor Manuk'u ve efsanevi kütüphanesini ilk kez o gün duydum.

Dostlarımın arasında Doktor Manuk'tan kitap almış hatta yüzünü görmüş olan yoktu. Ama hepsini derin bir heyecan sarmıştı. O efsanevi kütüphaneyi görebilmek, nadir kitaplara el sürebilmek için yanıp tutuşuyorlardı. Gitmeliyiz, görmeliyiz, dokunmalıyız, koklamalıyız, okşamalıyız, okumalıyız, ezberlemeliyiz, anlamalıyız, anlatmalıyız, istemeliyiz, yalvarmalıyız diyorlar, hep bir ağızdan konuşuyorlardı. Onların konuşmalarından doğan uğultu bana

Narlı Bahçe'den yükselen sesleri hatırlatıyordu.

Doktor Manuk'un kütüphanesinde Narlı Bahçe'nin bulunması ihtimalinin heyecanı yüzüme yansımış olmalı ki, dönüp bana baktılar. "Önce sen git," dediler. "Hayır, sizler benim büyüklerimsiniz..." filan demeye kalkıştımsa da beni susturdular. "Sonsuza kadar Narlı Bahçe'yi arayacak değilsin, hele bir bul aradığını..." dediler.

Aylardır kütüphanelerde kitaplara bakıyordum, raflardan indiriyor, yıpranmış sayfalarını saran sevecen ve koruyucu kapaklarını açıyor, uzun uzun karıştırıyor, çoğu zaman okumaya dalıp gidiyordum. Kitabı artık tanıdığımı sanıyordum. İrili ufaklı, ağır hafif, renkli solgun, durgun hareketli oluşlarına, anlattıklarına, gösterdiklerine, hayal ettirdiklerine, düşündüklerine alıştığımı sanıyordum. Ama Doktor Manuk'un kütüphanesinin karşısında şaşırmaktan kendimi alamadım. Karmakarışıktılar; raflarda, sehpalarda, pencere içlerinde, duvar diplerinde, iskemle üstlerindeydiler, sanki canlıydılar.

Doktor Manuk kitapları önce uzun uzun karıştırmama izin verdi. Sonra ne aradığımı sordu.

"Küçükken okuduğum bir masal," dedim, "Narlı Bahçe. Uzundu. Çok çekici ve bir o kadar da korkutucuydu. Masalı hatırlayamıyorum, bir grup insanın bir bahçeye sürülmüş olduklarını, orada kendilerine bir dünya kurmaya çalıştıklarını hatırlıyorum sadece. Bir çocuğun avucuna sığacak kadar küçük bir kitaptı, siyah ciltliydi. Hepsi bu."

Doktor Manuk dikkatle dinledi. "Narlı Bahçe ha!" dedi yüksek sesle. "Neden korkuyordun?"

"Hatırlamıyorum ve asıl aradığım şey galiba bu," dedim. "Neden korktuğumu arıyorum, neden korktuğum halde çok çekici bulduğumu."

"Hayat!" dedi Doktor Manuk bu defa.

"Hayat?" dedim.

Koltuğunu gıcırdatarak kalktı, bir küme kitabı kaldırdı, başka bir yere koydu, bir başka kümeyi başka bir yere üst üste dizdi, bir rafı boşalttı. Arıyor değildi, aradığının yerini biliyor, ona ulaşmaya çalışıyordu.

Bunca kitabın arasında küçülmüştüm, ufacık kalmıştım. Doktor Manuk'u mu izlemeliyim, kitapları mı karıştırmalıyım, karar veremiyordum bir türlü.

Doktor Manuk bana döndü, avucumda kaybolacak kadar küçük bir kitap uzattı.

"Aradığın kitap bu," dedi. "Almak istediğinden emin misin?"

Elimi uzatmışken durdum.

"Hayır," dedim. "Narlı Bahçe okuyacağım son kitap olmalı."

Bulduğum iğneyi tekrar samanlığa attım böylece.

**Narlı Bahçe* adlı o küçük, siyah ciltli kitabı hâlâ arıyorum. Galiba bir masaldı, uzundu, hem çok çekici, hem gerçekten korkutucuydu. "Cüzam" sözcüğünü ilk o kitapta okudum.

"İde" Ağacı*

Kokudan korkuyorum. Baygın, yakıcı, kendinden başka her şeyi silen *güzel* kokudan uzak durmak için elimden ne gelirse yapıyorum. Ama elimden bir şey gelmiyor, güzel koku beni çekiyor.

Bir gün bir hikâye okudum, eski bir hikâye, tashih hatalarıyla dolu, yer yer cümleleri düşmüş, çok eski baskı bir kitaptan. –Hataların mürettibe ait olduğundan hiç kuşkum yok.– Hikâyenin yazarı bir ressamdı. Beyaz bir hikâye anlatıyordu. Beyaz ve yakıcı. Okurken, son satıra varmadan daha, uyumuşum.

Büyük bir incir ağacının gölgesinde, beyaza boyanmış tahta bir iskemlede oturuyordum o eski hikâyeyi okurken. Bir kolumu yanımdaki masaya dayamış, ayaklarımı da bir başka iskemleye uzatmıştım. Hava giderek ısınıyordu. Güneş yükseldikçe, incir yapraklarının geniş gölgesi düşüyordu okuduğum kitaba.

İncir ağacı baharın gelişini haber veren ağaçlardan değildir. Hiç incirler çiçek açtı, bahar geldi dendiğini işittiniz mi? İncir ağacı doğurgan ve çilekeş annelere benzer. Sütlüdür. Kayayı deler. İlle de yaşar, tırmanır, büyür, doğurur. Ne meyvesi, ne çiçeği

kokar. Bu nedenle inciri ısırdığım an, bir mucizeyle karşılaşmışım gibi bir duyguya kapılırım. Kendini belli etmeyen bu meyve, ne ilahi bir lezzete sahiptir.

Uykumda iğde kokusu duydum. Birden gözlerimi açtım. Beni kokunun uyandırdığını sandım. Ama hayır. Karşımda yaşlı bir adam oturmuş, dikkatle bana bakıyordu. Adamcağızın bana ne dokunduğu, ne ses ettiği vardı. Israrlı bakışlar, –nasıl hissediyorsam– her zaman uyandırır beni. Göz göze geldik. Hafifçe gülümsedi, bakışlarını çevirmeden. Burnumdaki iğde kokusunun nereden geldiğini anlamak için havayı kokladım, ama kestiremedim.

Adam epeyce yaşlıydı, güneşten kararmış, yaşlılıktan kamburu çıkmış, yüzü kırış kırış olmuştu. Gösterişsiz kılığı, pek de ifade barındırmayan yüzü onu neredeyse gerçekdışı kılıyordu. Gülümsemesine ben de şöyle bir yarım tebessümle karşılık verdim. Bakışlarını üzerimden çekeceğini umuyordum. Ama çekmedi, aksine yüzümde kilitlendi kaldı. Ne yapacağımı bilemezken;

— Uyanınca kızıma daha çok benzediniz, dedi. O da sizin gibi gözlerini hafifçe kısarak bakardı. Siz de mi uzağı iyi göremiyorsunuz?

Yüzümdeki şaşkınlık da kızını andırıyor olmalıydı ki, gülümsemesi genişledi, daha sevecen, daha özlem dolu bir hal aldı. Elinde bir fotoğraf olduğunu bana uzatınca fark ettim.

— Bakın, dedi. Gülerken iki kaşınızın arasında beliriveren çizgi bile aynı.

— Ama ben gülmedim ki, tebessüm ettim sadece, dedim demesine de, haklıydı. Ben de güldüğüm zaman iki kaşımın arasında bir çizgi belirir.

Yine iğde kokusu... Yaşlı adamdan geliyordu. Hareket ettikçe etrafına bir iğde kokusu yayıyor, ko-

nuştukça sanki iğde ağaçları hışırdıyordu. Elimde olmadan incire baktım. Sevecen gölgesinin altında huzur vaat ediyor. İğde ağacı, incir ağacının aksine cazibeli kadınlar gibidir, kokusunun peşinden gider insan. Ama meyvesi için ümitleri boşa çıkarmış evlat desem yeri; tatsız, kumsu, o muhteşem kokudan nasibini almamış yavan bir meyve.

Uzattığı resimde henüz yirmisine varmamış, hüzünle gülümseyen, genç bir kadın vardı. Bir ağacın altında oturmuş, masada bir tabak meyve var, incir mi yoksa? Yüzünde dikkatimi çeken, ama anlayamadığım ifadeyi yaşlı adam kızını anlatınca çözdüm. Sanki kaderini biliyor gibi bakmıştı objektife.

— Bu resim ölümünden az evvel çekilmişti, dedi. Bahçedeki iğde ağacının altında otururken. Nişanlısı çekmişti. Çok mutluyduk hepimiz, annesi, ben, nişanlısı.

— Benden çok genç, ama dedim, sanki bu aramızdaki benzerliği giderebilirmiş gibi.

— Yaşasaydı sizin yaşınızda olacaktı. Evlatlarımızın en küçüğüydü. Tekne kazıntısı. Üç erkekten sonra pembe-beyaz bir kız. Ah nasıl sevinmiştik bir bilseniz... Utanmıştık da biraz, kızımız doğduğunda ağabeyleri neredeyse evlenme çağındaydılar. Üstüne titredik hepimiz, ben, annesi, ağabeyleri...

Birden yüzü karardı yaşlı adamın, gözleri doldu.

— Hiç anlayamadık, çok mutluydu oysa; nişanlısı onu, o nişanlısını pek seviyordu. Denizden çıkardığımızda elbisesi kadar beyazdı yüzü. Nişanlısının, kızımızın başını okşayan elleri kapkara kaldı teninin beyazlığının yanında. Görseniz nasıl mahmurdu yüzü, uyuyor sanırdınız.

İğdenin canlandıran, insanı yeniden doğuran kokusu içime doluyordu, sarhoş gibiydim. Ama bu

yaşlı adamın anlattığı dokunaklı hikâye bir yanımı hızla öldürüyordu.

— Annesine söylemedik, dedi, yaşaran gözlerini cebinden çıkardığı büyükçe bir mendille silerek. Yıllardır kızımızın dönmesini bekliyor. Nişanlısı acıdan kararan ellerini kızımızın beyaz elbiseli vücudunda boydan boya gezdirdi, ayaklarını avuçlarına aldı, öptü, aldı başını gitti. Annesi kızımızın nişanlısıyla gittiğini sanıyor, her gün bugün de mi gelmeyecek? diye soruyor. Oğullarımız gelebilseler oyalanacak belki, ama gelemiyorlar. Üstelik onlar da yaşlandı artık. Biri demiryolcu, uzaklarda; biri ormancı, dağlarda; diğeri uzak bir şehirde kök saldı.

Eliyle geniş bir yarım daire çizerek belli belirsiz bir noktayı işaret etti. İğde kokusu bulut gibi çoğaldı.

— Evimiz şurada, dedi. Şu gördüğünüz toprak yolun sonundaki bahçeli ev. Benimle gelip, karıma, anne ben geldim der misiniz? İnanın çok büyük bir iyilik yapmış olacaksınız. Çünkü beklemek acıların en büyüğüdür, çeken bilir.

— Boşuna ümitlendirmek olur bu karınızı dedim. Benim kızı olmadığımı anlayacaktır.

— Anlamayacak, dedi ısrarla. Artık ölmek istiyor, ama kızımızı görmeden ölmeye razı değil. Üstelik ölümü hak edecek kadar yaşlandı.

Nasıl oldu da yaşlı adamın isteğini kabul ettim, bilmiyorum. Galiba iğde kokusu çekti beni. Çünkü kesin bir tavırla hayır dediğimde, beli bir kat daha bükülerek ayağa kalkan yaşlı adam iki adım attığında iğde kokusu da uzaklaşmaya başlamıştı. Kokuyu kaybetmekten korktum.

Yürüdükçe kokuyla birlikte içimdeki coşku da artıyordu. İksir gibi bir şeydi. Bir gün önce yağan yağmurla yatışmış toprak yoldan yürüyüp evine gel-

dik. Bahçe kapısından içeri adım attığımda, kokunun kaynağı olan görkemli bir iğde ağacının dallarının yere sarktığını, hatta evin pencerelerine süründüğünü gördüm. Hayal bahçesi gibi olduğunu düşündüm bahçenin, ama iğde çiçeğinin ömrü belli.

Yaşlı adam beni duvarları bembeyaz bir odaya aldı.

— Karım şu anda uyuyor, dedi. Beklemek öyle zor geliyor ki karıma, uyurken vakit daha kolay geçiyor, hatta vakit hiç olmamış gibi oluyor, diyor, bu yüzden hep uyumak istiyor. Bekleyin, uyandırayım, alıştırayım onu bu buluşmaya.

Yaşlı adam odadan süzülürcesine çıktı. Heyecanlıydım, tedirgindim, huzursuzdum. Tam iğdenin pencereye sürünen dallarına gözümü dikmişken, tekrar içeri girdi.

— Size bir şey söylemeyi ihmal ettim, dedi. Karımın gözleri görmüyor. Gözlerini yola dikip bakmaktan körleşti.

— Nasıl tanıyacak öyleyse? Sesim de mi benziyor?

— Okşayacak yüzünüzü, dedi. Korkmayın, elleri çok yumuşaktır.

Yaşlı adamın, karısının elleriymiş gibi, boşlukta hareket ettirdiği ellerini yüzümde hissettim, içim ürperdi, iğde kokusu şiddetlendi. Adam yine kayboldu. Odanın duvarlarının, örtülerinin beyazlığı içinde gözlerim kamaşmışken, kapı usulca açıldı, yaşlı adam yine kapıda göründü.

— Karımın artık kimseyi işitemediğini söylemeyi de ihmal ettiğim için beni bağışlayın dedi. Kızımız dışında kimsenin sesini işitmeyi kabul etmiyor.

İncir ağacının altında otururken munis, çaresiz, ölümün eşiğinde görünen yaşlı adamın yüzü sertleş-

miş, bakışları ateşlenmişti. Yüzünde bıçak gibi bir gülüş belirirken, karısının yüzümü okşayacağını anlatan hareketi yine yaptı.

İçime dolan derin korku, kokuya eşlik etmeye başladı böylece. Boğazım kurudu. Bembeyaz duvarların karardığını, iğde ağacının dallarının sıklaşarak pencerenin önünde aşılmaz bir kafes oluşturduğunu gördüm. Ağaç bir örümcekmişçesine beni yutacağı bir ağı dallarıyla örüyor, incir ağacının altında otururken berrak ve aydınlık olan bahar havası giderek kararıyordu.

— Karımın yıllar önce öldüğünü size söylemiş miydim? diyen sesini duydum yaşlı adamın, ansızın. Sıçrayarak arkama döndüğümde kapının usulca kapandığını gördüm. Adamın sesi içli yumuşaklığını, yılların verdiği yorgun tortuyu kaybetmiş, çınlar gibi bir hal almıştı.

İğdenin kokusu beni uyuşturuyordu. Çığlık atmak ister gibi ağzımı açtım, sesim çıkmadı. Soluk aldıkça içime iğde doluyor, meyvesinin kumu boğazıma yapışıyordu. Delice bir korkuyla kapıyı açtım, bahçeye çıktım.

İğde dallarının üstünü bulut gibi örttüğü karanlık bahçeye. Korku bahçesine.

Kendimi dışarı atmak, bir an önce incir ağacının o kokusuz, o güven veren gölgesine sığınmak istiyor, ama bahçenin kapısını bir türlü bulamıyordum. Ellerimle tahtaperdeyi yokluyordum, çıkacak bir delik bulabilmek için. Yaşlı adam ilk gördüğümden de iki kat bir halde, çok ağır hareketlerle bir tulumbanın sapını bastırmaya çalışıyor, tulumbanın ağzına koyduğu emzikli kovayı dolduracak suyu bir türlü çekemiyordu. Bahçenin kapısını ararken beni gördü. Donakaldım, tahtaperdeye yaslandım. Yü-

zünde o içli, mahzun gülüşle konuştu, sesi erimiş gitmişti.

— Gücüm yetmiyor, dedi. Çiçekler neredeyse kurudu. Bugün de su veremezsem, hepsi ölüp gidecek.

Ortada çiçek göremiyordum. Bahçedeki her şey, -masa, iki iskemle, boş saksılar, kuru dallar, bir ocak- iğde ağacının koyu gölgesi altında kapkaranlıktı. Yaşlı adam yardım etmemi bekleyerek yüzüme bakıyordu ki, bahçenin dayandığım tahtalarından biri çivilerinden kurtulup çöküverdi.

Yaşlı adamı kendi haline bırakarak kendimi toprak yola attım. İncir ağacıma doğru koştukça iğdenin kokusu geride kalıyordu. Anlamıştım, iğde kokusunu her gittiği yere bu yaşlı adam götürüyordu.

İncirin güvenli gölgesine tekrar sığındığımda kalbimin çarpması henüz durmamıştı. Az sonra güneş incir yapraklarının arasından sızarak korkudan buz kesmiş vücudumu ısıttı, ışıklar korkuyla birbirine kenetlenmiş ellerimde oynaşmaya başladılar, sakinleştim. Kitabı bıraktığım yerden aldım. "İde Ağacı" adlı hikâyeyi baştan okumaya başladım. Anlatılan iğde ağacı olduğu halde, her yerde "ide ağacı" olarak geçmesine kendimce anlam verdim.

Bir zaman sonra, havalar epeyce ısındığı sıralarda, bir sabah yasemin kokusu duydum. Beyaz ve yakıcı. Gözlerimi iyice açtım, etrafıma bakındım. Az ileride bir masada oturan kadının kucağında bir demet yasemin vardı. Kadının bana baktığını hissettim. Derin derin kokladım, yaseminin kokusu içime doldu.

---

*Açık Radyo'da Murat Gülsoy ve Yekta Kopan'la birlikte, adını Oğuz Atay'dan ödünç aldığımız "Ubor Metenga" adlı bir edebiyat programı hazırlayıp sunuyorduk. Bir programda Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun asıl adının "İğde Ağacı" olduğunu sandığımız, ama muhtemelen yazım hatası nedeniyle "İde Ağacı" olarak yazılmış öyküsünü konu etmiştik. Öykü müthiş etkileyiciydi, kendimi tutamadım, o öyküyü yeniden yazdım.

Kitabının Adını Göstermeyen Yolcu*

Trene ara istasyonların birinden liseli bir kız bindi, doğruca yemekli vagona girdi. Elinde, yaşına göre epey ağır bir kültür-sanat dergisi vardı. Garsona çay ısmarladı, ardından dergisine gömüldü.

Liseli kızın ne okuduğunu çevresine göstermek ister gibi bir hali vardı. Sanki biraz gururlanıyordu okuduğu dergiyle. Gerçi böyle bir eda takınmasına hiç gerek yoktu, çünkü restoranda ondan başka herhangi bir şey okuyan olmadığı gibi, kimse kızın ne okuduğuyla da ilgilenmiyordu.

Az sonra restorana giren üniversiteli kız, liseli kızın karşısına geçip oturdu. Dergiyi görünce üniversiteli kızın yüzünde müstehzi bir gülüş belirdi, liseli kızın böyle ağır bir kültür-sanat dergisi okumasını pek gerçekçi bulmamış gibiydi. O da çantasından bir kitap çıkardı, masaya dayayıp okumaya başladı. Gözleri dergisinde olan liseli kız hemen fark etti üniversiteli kızın kitap okuduğunu. Ne olduğunu çok merak etti. Gözünün ucuyla baktı, ama kitabın adını okuyamadı.

Doğruldu liseli kız, hızla bir bakış attı üniversiteli kızın okuduğu kitaba. Kitabın sayfa üstlerinde antet bulunmasını umuyordu, böylece tersten de ol-

sa okuyabilirdi adını. Evet, kitabın sayfalarında antet vardı gerçekten, ama üniversiteli kız bu manevrayı çok çabuk tahmin ettiği için hafifçe dikleştirmişti kitabını, antet okunmaz olmuştu. İşin kötüsü kapağı da görünmüyordu.

Liseli kız okumaktan yorulmuş gibi dergiyi bıraktı, arkasına yaslandı, gözlerini yumdu. Karşısındakini kendisiyle hiç ilgilenmediğine inandırmak istiyordu. Üniversiteli kız böylece rahatlayacak, kitabını belki de masanın üstüne koyacak, o zaman liseli kız ansızın gözlerini açacak, kitabın adını öğrenecekti.

Beklediği gibi oldu. Üniversiteli kız kitabını masanın üstüne koyarak okumaya devam etti. Liseli kız kirpiklerinin arasından baktı, ama gözlerini açtığı anda üniversiteli kız kitabını ters kapattı. Kitabın arka kapağında ne kitabın, ne yazarın adı yazıyordu.

Kitap giderek tatlı bir didişmeye dönüştü aralarında. Üniversiteli kız kitabı fazla kapalı tutmadı, tekrar açtı, ama bu kez tümüyle kucağına koydu. Kitap hiç görünmüyordu artık. Liseli kız tuvalete gitti, dönüşte üniversiteli kızın yanından geçerken kitabın adını okuyabilmek umuduyla. Ama üniversiteli kız kıvırdığı kitabını tam antetin bulunduğu yerden tutmuştu. Liseli kız iki satırı aklında tuttu: *"Çıkaramazsın," dedi Quentin. "Çıkarırım işte," dedi Caddy.*

Didişme öyle bir hal aldı ki, liseli kız tam kitabın adını öğrenme mücadelesinden vazgeçecek olduğunda, üniversiteli kız çok kısa bir an kapağını gösteriyor, liseli kızın merakı yeniden uyanıyordu.

Tren liseli kızın ineceği istasyona yaklaştı. Artık toparlanması lazımdı. Ama kitabın adını kafasına takmıştı bir kere, evdekilerin meraktan deliye döneceklerini bile bile inmemeye karar verdi. Adını açık-

ça sorabilirdi, ama nedense gururuna yediremiyordu. Yolculuk boyunca meraktan öldüğünü ve sonunda sormak zorunda kaldığını göstermiş olacaktı. İnmesi gereken istasyon geride kalınca canı sıkıldı. Bu oyunu niye oynadığını düşündü. Kitaplara ilgisi vardı, tamam da, bu kadarı da gerekli miydi?

Üniversiteli kız liselinin oyundan çıktığını anladı. Ama o da az inatçı değildi, bu merakın dinmeyeceğini biliyordu. Yine kapağını gösterdi, bu kez uzunca bir süre. Liseli kız bunu çok geç fark etti, oyundan vazgeçmiş olmasa kesinlikle okuyabilirdi.

Liseli yaklaşmakta olan istasyonda da inmezse başına iş alacağını biliyordu artık. Didişmekten vazgeçti, küskün bir yüzle eşyalarını toplamaya başladı. Dergisini, kapağını göstere göstere çantasına koydu.

Tren durdu. Liseli kız kalktı, kitabını okumaya devam eden üniversiteli kıza soğuk bir tavırla iyi yolculuklar diledi. Tam sırtını dönüyordu ki, üniversiteli kız kitabın kapağını gösterdi, bu kez açık açık, bak da merakın dinsin der gibi. Liseli kız çok rahatladı birden, kitabın adını öğrendi ya, üniversiteli kıza duyduğu küskünlük anında geçti. İçtenlikle gülümsedi.

Liseli kız ciddi bir biçimde kitap okumaya başlayalı birkaç yıl olmuştu. Üniversiteli kızın okuduğu kitabın yazarını henüz duymamıştı. Kitabın ve yazarın adını aklında tuttu.

Çok geç kalmıştı, evdekilerin çoktan paniğe kapıldıklarını düşündü. Ama kitabın ve yazarın adını öğrenmek yetmemişti ona, içini de öğrenmek istiyordu şimdi.

Trenden indiği şehri biliyordu. Çarşısında, postanenin yanında büyükçe bir kitapçı vardı. Doğruca kitapçıya gitti. Adını sonunda görebildiği kitabı bul-

du, aldı, daha kitapçıdan çıkmadan ayaküstü okumaya başladı. İlk sayfayı bitirmişti ki, evdekileri hatırladı, onları yeteri kadar telaşlandırdığını düşündü. Postaneye gitti, eve telefon etti. Annesi çok endişelenmişti, ama kızının sesini duyunca rahatladı.

Trenin gelmesine daha çok vardı. Sevimsiz bir trendi gelecek olan, yemekli vagonu olmayan, birbirine yakın iki şehir arasında karşılıklı işleyen, tıklım tıkış dolu bir banliyö treni. Dışarısı çok soğuktu, mecburen bekleme salonuna girdi, kitabını okumaya başladı.

Kitaba dalıp da treni kaçırmaktan korkuyordu. Yanında oturan yaşlı amcadan tren geldiğinde kendisini uyarmasını rica etti. Ama amcanın pek güven veren bir hali yoktu, kendi bineceği treni bile kaçıracak gibi duruyordu. Kaldığı yerden okumaya devam etti liseli kız. Zor bir romandı Allahtan, öyle bir solukta dalınıp gidilmiyordu, banliyö treninin sesini duyunca, kitabını kapattı, ama aklı kitapta kaldı.

*Kitabın adı *Ses ve Öfke*, yazarı William Faulkner'di.

Max Frisch
Bana Neden Portakalı Hatırlatıyordu?*

Almanca *Frisch* sözcüğünün ilk anlamı "taze" olduğundan olsa gerek, ne zaman Max Frisch'i hatırlasam, zihnimde ilk beliren portakal oluyordu. İsviçreli olduğunu bildiğim bu yazarın adının yarattığı çağrışımlar da tuhaf bir şekilde Akdenizliydi, - yine portakal imgesi nedeniyle olsa gerek. İmge öyle kuvvetliydi ki, Frisch'in gülümsemeyen yüzü de, Ingeborg Bachmann gibi ölüm, kuzey ve buluta ilişkin, kasvetli duygular uyandıran bir yazarla olan birlikteliği de bunu kıramıyordu.

1990'lı yıllarda birkaç büyük ciltlik güncesinin *Günce* adıyla yayımlanan küçük bir bölümünü okuduğumda; zihnimde "frisch" sözcüğünün anlamı bir yanıyla tamamen sarsılmış, bir yanıyla da garip bir biçimde kuvvetlenmişti. Taze, temiz, serin, yeni, yeşil, körpe, parlak, neşeli/canlı, dinç/diri/zinde anlamlarına gelen "frisch" sözcüğü ile Max Frisch'in koyu, kasvetli, loş, içe dokunan güncesini örtüştüremiyordum bir türlü.

Günce ile yazarını zihnimde ayrı yerlerde tuttuğumu fark ettim. Güncenin içi ile dışı beni ayrı yerlere çekiyordu. *Günce* "Gündoğan" yayınları tarafın-

dan yayımlanmıştı, gündoğan gündoğdu'yu günebakan'ı, yani ayçiçeğini hatırlatır, ayçiçeği portakal rengi olur. Aynı zamanda gün, başlangıçtır; doğan, taze olandır. *Günce* örneğin Karaorman yayınlarından ya da Titizkitaplar yayınevinden yayımlansa bu portakal imgesi kırılır mıydı, bilmiyorum.

Max Frisch'in bir başka kitabı olan *Homo Faber*'i henüz okumamıştım, bu kitabın adı da portakal imgesini güçlendiriyordu. Her ne kadar "Homo Faber" "yapan insan"a ilişkin bilinçli çağrışımlar uyandırsa da, bilinçdışında olan baskın çıkıyor, aynı imge yine beliriyordu. Çünkü "Faber" aynı zamanda bir kurşunkalem markasıdır, kurşunkalemler renkli olur, örneğin portakal rengi.

Sözcüğün anlamı ile ağızdan çıktığı sırada yaşadığımız uyuşmazlık, aslında pek açıklayamadığımız, açıklamaya gerek duyacak kadar da önemli bulmadığımız tuhaf hallerdendir. Yine biliriz ki bu tür uyuşmazlıklar bazı sözcüklere ayrıcalık kazandırır, yığınla sözcük arasında onlar öne çıkar, tıpkı (benim için) Max Frisch'te olduğu gibi.

Gel zaman git zaman, *Max Frisch/Stiller* "kalıbı" aklıma kazındı bu defa. Baskısı tükenmiş olduğu için bir türlü okuyamadığım bu kitabın zihnimdeki portakal imgesini yıkacağını hissediyordum nedense.

Türkçe'nin çoğul eki "-ler" ile bir uyuşmazlık içinde olan Stiller sözcüğü ise kapalı kutuydu. Stil ve stilin çoğulu ile bir anlam dünyası ilk anda belirmeye gayret eder gibi oluyorsa da, ileri gidemiyordu. Nihayet kitabın tekrar baskısı yapıldı. Okudum. Romandaki ana karakterin soyadı olan Stiller sözcüğünün "Ştiller" olarak okunması gerekiyordu, stille, biçemle hiçbir ilgisi yoktu.

Olağanüstü bir roman okudum. Kitabın kapağına ancak Akdeniz'de rastlanabilecek bir taze-yeşil (frisch) limon rengi hâkim olmasına rağmen, zihnimdeki portakal imgesi kayboldu. Kapaktaki resimde sert bakıyordu Max Frisch, belli belirsiz bir parmaklık vardı çevresinde, sanki bir mahkeme salonunda.

Locarnolu Eczacının Düşü, Montauk, Biyografi ve *Biedermann ve Kundakçılar*'ı okuduğumda söz konusu imge tümüyle silinmiş, öte yandan Max Frisch benim has yazarım olmuştu.

Bir tür "imgekırıcı" oldu benim için *Stiller*. İyi edebiyat yapıtlarının tam da böyle olduklarını düşündüm: bilinçdışından gelen, hayata bakışı alttan alta yönlendiren kuvvetli ve sezgisel imgeleri darmadağın eder, zihnimizde yeni bir bütün oluşturmak için sağlam bir alan açarlar.

İyi roman okumayı neden çok sevdiğimi hatırladım.

*Frisch'in *Adam Gantenbein Olsun* adlı romanı ben bu yazıyı yazdıktan çok sonra yayımlandı. İlk okuduğum Frisch kitabı o olsaydı, portakal imgesi beni hiç meşgul etmezdi.

Yaratıcımız Yusuf

Adım Zebercet'ti, Anayurt Oteli'nin kâtibiydim. Ortaboylu denemezdi bana, kısa da değildim. Askerlik ölçülerime göre boyum bir altmış iki, kilom elli dörttü. Gene don gömlek kantara çıksaydım elli altı ya da elli yedi kiloyu bulurdum. Otuz üçümdeyken, bir On Kasım sabahı, hem de saat dokuzu beş geçerken intihar ettim. İple astım kendimi. Yazarım öyle istemişti. Yazarım, Yusuf Atılgan.

1972'de bir romanın sayfalarını kaplayan bir otel kâtibi olarak doğmuştum, yedi aylık doğduğu ikide bir başına kakılan bir roman kişisi. Bir roman kişisi olarak intihar ettim, ama hâlâ yaşıyorum. Kendi ipimi kendim çektiğim halde. Yaşayacağım da. Yazarı ölmüş bir roman kişisi olarak.

Garip bir adamdım. Hatta biraz nevrotiktim. Perşembe gecesi gecikmeli Ankara treniyle gelen o kadını bekledim hep. Çok güzel bir kadındı. "Odanız var mı?" diye sormuştu. Gelmedi bir daha. Yazarım, Yusuf Atılgan getirmedi onu bir daha. Kapattım oteli ben de. "Boş oda yok," dedim gelenlere. O kadının kaldığı odada geçirdim günlerimi. Yalnız, yabancı, gitgide hasta biri olarak.

Yazarım bir de ortalıkçı kadın bulmuştu bana.

Durmadan uyuyan, şişman ve aptal bir kadındı. Geceleri onun odasına gidiyordum. Yatıyordum ortalıkçı kadınla, ama o hep uyuyordu. Gecikmeli Ankara treniyle gelen o kadın gelene kadar ortalıkçı kadınla yattım. Bekledim onu, hep bekledim. Odasını bozmadım. Gelmedi. Bir gece ortalıkçı kadının odasına gittim yine, sevişmek istiyordum ve o hep uyuyordu. "Uyan!" dedim ona, "uyan artık!" Uyanmadı. Boğdum onu. Boğduğumu gören kedinin başını da tavayla ezdim.

Ben vardım. Romanın son satırında ölen bir roman kişisiydim. Kitaplar yaşadıkça yaşayacak biçimde yaratmıştı beni yazarım. Satırların içindeydim. Onun Moda'daki çalışma odasında duruyordum, rafta.

9 Ekim 1989 sabahı saat yedide bir şeyler hissettim. Bir gariplik... Sanki bir On Kasım sabahı boynuma geçirdiğim ip çıtırdadı yeniden. Öldüm müne? İndim raftan. Gevşek karın kaslarım, bedenime göre büyükçe başım, geniş alnım, koyu kahverengi bıyığım, kuru yüzümle çıktım dışarı. Çıktım içinde yaşadığım kitaptan. Bir gariplik vardı.

Ölmüş. Beni yaratan, yazarım Yusuf Atılgan o ipi boynumda yeniden çıtırdar gibi hissettiğim saatlerde kalp krizinden ölmüş. Ben şimdi nasıl yaşarım?

Yazarımla ben kitap olup sayfalara yazıldığımdan beri konuşmazdık. Sessizce dururdum raflarda. Dışarı çıktım. Yazarım yoktu. Moda'da yürüyordum. İnsanlar vardı sokaklarda. Kimisi güler yüzlü, kimisi bezgin, kimisi sıkıntılı... Merhaba! Ben Zebercet! Merhaba, ben Zebercet! Hani şu Anayurt Oteli'nin kâtibi. Ben mi yokum gerçekte? Ben bir roman kişisiyim, Yusuf Atılgan yarattı beni! Ölmüş! Ona gidiyorum hey insanlar! Aralarından geçtim. Kimse fark

etmedi. Görmediler beni, tanımadılar! Ben Zebercet! Anayurt Oteli'nin kâtibi!

Hayır, beni görmüyorlar. Oysa ben ölümsüzüm, onlar değil. Moda Camii'ne doğru gidiyorum. Yazarım ölmüş. Yazarım gömülecek, beni boynuma ipi geçirip son satırlarda öldüren yazarım, böylelikle beni kitaplar var oldukça yaşayacak bir kişi yapan yazarım ölmüş. Ben de bulunmalıyım töreninde. Otelimin kapıları kilitli. Ortalıkçı kadının ve kedinin cesetleri çoktan kokmuştur. Ama yanılmışım, ortalıkçı kadın benden habersiz, başına eşarbını bağlamış, kediyi de kucağına almış, Moda sokaklarında. Selamlaşıyoruz. "Duydun mu ağam, Yusuf Atılgan ölmüş. Hani yazarımız..." diyor. Ben ona karşı hep ciddiyimdir, dik dik bakıyorum yüzüne, tabii biliyorum.

Kıskandım şimdi. Sanıyordum ki bir tek ben yazarımın dostuydum, romanın kişisi yalnızca benim, ortalıkçı kadın da yaşıyormuş meğer. Yan yana yürüyoruz camiye doğru. Dostuz şimdi. Ben onun katiliyim, ama aynı kitabın kişileriyiz. Kedi de ortalıkçı kadının kucağında. Caminin kapısında emekli subay var. O da duymuş yazarımızın öldüğünü. Üçümüz birlikte giriyoruz cami avlusundan içeri. Birtakım gözleri yaşlı insanlar. Siz kimsiniz be bizim yanımızda? Bağırıyorum: "Kimsiniz siz bizim yanımızda? Kimsiniz? Siz onun ölümlü dostlarısınız yalnızca. Siz kimsiniz be bizim yanımızda?" Kimse duymadı söylediklerimi. Biz yok muyuz? Yazarlar, sanatçılar ağlıyorlar, herkes üzgün. Bir tören bu, ölümlü bir yazarın arkasından yapılan. Kimsenin bizi duyduğu yok. Hoca bir şeyler söylüyor, dualar ediliyor. Bir tabut duruyor ortada, musalla taşının üzerinde.

Ortalıkçı kadın kendini tutamıyor, ağlamaya başlıyor. "Sus," diyorum ona. Kızıyorum. "Biz roman kişileriyiz, yazarımız ağlatmadıkça ağlayamayız."

"Ama artık yazarımız yok ki," diyor. Doğru... artık yazarımız yok. Emekli subay birlikte sinemaya gittiğimiz oğlan çocuğunu işaret ediyor bana, sonra da birlikte horoz dövüşü izlemiştik. Oğlan yanıma geliyor. "Beni bırakma sakın Ahmet Abi," diyor, elimi tutuyor. Benim adım Zebercet, ama oğlana Ahmet demiştim. Yan yana dikiliyoruz yazarımızın başında. Arkadaşları, dostları konuşuyorlar. Kimse fark etmiyor bizi. Emekli subay, oğlan, ortalıkçı kadın ve ben Zebercet; yalnızlığımızı, öksüzlüğümüzü düşünürken biri çıkıyor. Bağırıyor avazı çıktığı kadar:

"Ben Aylak Adam! Gerçek sevgiyi arayan, böylece korkuluksuz köprüden yuvarlanmamaya çalışan adam. Aylak Adam! Ben!"

"Bu da kim?" diyorum emekli subaya. "Sesini yalnızca bizim duyabildiğimiz bu adam da kim?" "Aylak Adam," diyor. "Öbür romanın kahramanı. Onu yalnız biz duyabiliriz."

*Yusuf Atılgan'ın öldüğü 9 Ekim 1989 günü yazılan bu yazı, 15 Ekim 1989 tarihli *Sokak* dergisinde yayımlandı.

İki Akademili

Yıllar önce, parasızlık, akademide heykel bölümü öğrencisi iki gencin canına tak etmiş. Ne yapalım da biraz para kazanalım, diye düşünüp dururlarken, birinin aklına çok parlak olduğunu sandığı bir fikir gelmiş. Bir vitrin mankeni yapıp satmak. Öyle ya, heykel bölümünde okuyorlar, ellerinden başka ne gelir? O zamanlar Dolapdere semtinde bugün olduğu gibi çeşit çeşit vitrin mankeni üreten firmalar yokmuş. Belki varmış da, bizim iki akademilinin bundan haberi yokmuş. Belki haberleri varmış da kendi yapacakları mankeni daha ucuza satacakları için hemen elden çıkarabileceklerini düşünüyorlarmış, orasını bilmiyoruz. Gençlerin kim olduklarını, şimdi tanınmış birer heykeltıraş olup olmadıklarını da bilmiyoruz, aslında hikâyenin belli bölümleri hariç, hiçbir şey bilmiyoruz, bilmediğimiz boşlukları dolduruyoruz.

Bu parlak fikri olgunlaştırınca hemen kolları sıvamışlar. Borç harç buldukları parayla, malzeme satın almışlar ve önce nasıl bir manken yapacaklarına karar vermişler. Kadın olacağı kesinmiş de, hatları nasıl olacak; nasıl bir duruş kazandıracaklar; yüzü gülümseyecek mi, hüzünlü mü olacak; boyu uzun

mu, orta mı; vücudu balıketi mi, incecik mi; rengi esmer mi, açık tenli mi?

Uzun tartışmalardan sonra karara varmışlar ve günlerce uğraşarak nihayet bir vitrin mankeni yapmışlar. Çıplak bir mankeni götürüp satmayı pek hoş bulmadıkları için kız arkadaşlarından rica ettikleri eşyalarla mankeni giydirip kuşatmışlar, başına bir perukla bir şapka bile geçirmişler. Gerçi peruğun rengiyle yaptıkları mankenin ten rengi birbirine pek uymamış, ama "O kadar olacak artık," demişler. Boyayla da araları iyi olduğu için yüzünü gözünü boyamışlar, neredeyse satmaya kıyamayacakları kadar güzel bir manken çıkmış ortaya. Derhal satacaklarından zerre kadar kuşkuları yokmuş.

Ancak sanatçı kısmı ticaret nedir bilmediği için, böyle bir mankeni nasıl satabilecekleri konusunda bir araştırma yapmamışlar. Kim böyle bir manken alır, niye alır, fiyatı nedir, parası nasıl ödenir, hiçbir fikirleri yokmuş. Sonunda Beyoğlu'ndaki mağazalardan en çok parayı verene satmaya karar vermişler. Unkapanı tarafındaki evlerinden yola çıkmışlar.

Ancak alçıdan yaptıkları mankenin bu kadar ağır olacağı hiç akıllarına gelmemiş. O güzelim mankeni otobüs durağına kadar biraz biri, biraz diğeri taşımış, durağa gelmişler. Gelmişler, ama otobüs şoförleri böyle ağır bir "bagaj"la onları kabul etmemiş. Şoförlerin kimiyle kavga etmişler, kimine yalvarmışlar, kiminin otobüsüne binmeye çalışırken mankene "insan süsü" vermişler, ama mümkün değil. Otobüse binmeyi başaramamışlar. Onca emekten sonra vazgeçecek halleri de yok, ta Beyoğlu'na kadar mankeni taşımaktan başka çare görememişler.

Yol uzun, manken ağırmış. Kan ter içinde kalsalar da hiç aldırış etmiyorlarmış. Ama Şişhane yoku-

şunu çıkarken çok yorulmuşlar. Birkaç adımda bir durup dinlenmek zorunda kalmışlar. Yoldan gelip geçenler onlara bakıyor, iki genç heykeltıraş da buna çok kıziyormuş.

Nihayet Beyoğlu'na varmışlar, ilk mağazadan içeri girmişler ve bakmaya kıyamadıkları mankeni gururla dükkân sahibine göstermişler. Adam hiç oralı olmamış.

— Yok kardeşim, demiş. Bak? Dükkân manken dolu.

İlk dükkân sahibinin bu kaba tavrı ümitlerini kırmamış, hemen yandaki dükkâna girmişler. İkinci dükkâncı daha da kaba çıkmış.

— Hadi canım! Başka kapıya, demiş yekten.

Üçüncüsü cevap bile vermemiş, dördüncüsü diğerlerinden hiç farklı değilmiş. Bütün bunları sineye çekmişler de, bir dükkâncı pek dalga geçmiş akademililerle, gülmekten sorularına cevap bile verememiş.

İkindi olurken Beyoğlu'nda girmedik mağaza bırakmamışlar. Son mağazada mankeni eve kadar taşımamak için bedavaya vermeyi bile teklif etmişler. Hiç değilse ara sıra gelip vitrinde duran eserlerine bakarlarmış.

— Bunu mu bedava vereceksiniz? demiş dükkâncı. Ne yapayım ben bunu? Alın götürün hemen!

Gördükleri muamele çok ağırlarına gitmiş. Ama sonunda anlamışlar ki, kimse alçıdan yapılmış bir vitrin mankeni istemiyor. Çaresiz eve dönmeye karar vermişler. Mankeni sırtlanmışlar, başlamışlar yürümeye. Yolda bu aptalca fikrin kimden çıktığı üzerine tartışmaya başlamışlar. İstanbul'a yavaş yavaş karanlık çöküyormuş, daha dünya kadar yolları varmış. İki akademili yorgunluktan bitap haldeymiş.

Atatürk Köprüsü'ne geldiklerinde tartışma şiddetli bir kavgaya dönüşmüş. "Senin fikrindi," "hayır senin fikrindi," diye birbirlerine girmişlerken, biri dayanamamış,

— Başlarım mankenine de, sana da! diyerek cânım mankeni köprüden aşağı, Haliç'in karanlık sularına yuvarlayıvermiş.

Manken sulara gömülmüş, iki arkadaş bir anda sus pus olmuşken arkalarında bir çığlık duymuşlar:

— Yetişin! Kadını denize attılar! Yetişin!

İki kafadar şaşkın şaşkın çığlık atan kadına bakmış. Kadın susmuyor, bağırmaya devam ediyormuş:

— Katiller! Ne istediniz zavallı kadından! Katiller!

Halk hemen bu iki "katilin" çevresini sarmış. Hakaret edenlere, üstlerine yürüyenlere dert anlatmaya çalışıyorlar, "o insan değildi, mankendi..." deseler de kimseyi inandıramıyorlarmış. Halktan birinin haber vermesi üzerine polis gelmiş.

— Yürüyün bakalım karakola, demiş iki gence.

Meseleden kolay kolay kurtulamayacaklarını anlayan gençler, çaresiz karakolun yolunu tutmuşlar. Komisere,

— Efendim biz heykeltıraşız, bir vitrin mankeni yaptıydık... filan gibi şeyler söylemeye kalkışmışlar.

— Durun bakalım, anlarız... demiş komiser.

Sert bakıyor, fazla konuşmuyormuş. Polisler ellerinde çengelli sopalarla mankenin suya atıldığı yeri araştırmışlar ve kısa sürede mankeni sudan çıkarmışlar. Ne var ki peruğu ve şapkası Haliç'in bulanık sularına karışmış.

Böylece çocukların katil olmadıkları anlaşılmış. Yaşlı komiser önce olaya çok şaşmış, bunca yıllık

meslek hayatında ilk defa böyle bir şeyle karşılaştığını söylemiş, "acaba devletin denizine zarar vermekten şunları içeri atsam mı?" diye aklından geçirmiş, sonra vazgeçmiş. Bu epeyce korkmuş olan, temiz yüzlü gençlere acımış, çay ısmarlamış, çığlık atan kadını da "Hanım üstüne vazife olmayan işlere ne karışıyorsun? Bak devletin polisini lüzumsuz yere meşgul ettin. Önce bir ne olup bittiğini anla, sonra ortalığı velveleye ver!" diye azarlamış, sonra da gençlere -âdet olduğu üzere- saçma sapan şeylerle uğraşmamalarını, okuyup adam olmalarını öğütlemiş, heykeltıraş olup da ne olacaklarını sormayı da ihmal etmemiş.

— Hukuk mukuk okuyamadınız mı? Veya doktor, subay filan olup da memlekete faydalı olsaydınız a! diye söylendikten sonra gençlerin sırtlarını sıvazlayıp serbest bırakmış.

Çocuklar eve vardıklarında gece yarısı olmuş. Öyle tuhaf ve eğlenceli bir hikâyenin kahramanı olmuşlar ki, kendi hallerine gülmekten ölmüşler. Önlerine gelene de başlarından geçen bu olayı anlatmışlar.

Devir yazarların, ressamların, heykeltıraşların, şairlerin pek içli dışlı oldukları bir devirmiş. İki akademilinin bu hikâyesi dilden dile aktarılmış, şair Arif Damar'ın kulağına kadar gelmiş. Arif Damar da bu komik olayı herkese, bu arada yazar Demirtaş Ceyhun'a da anlatmış. İstanbul'un neredeyse bütün sanatçı takımı bu hikâyeden haberdar olmuş. Demirtaş Ceyhun dinlemekle yetinmemiş. Oturup hikâye etmiş. Adını da "Heykel" koyup yayımlamış. Hatta *Sansaryan Hanı* kitabına da almış.

Aradan uzun yıllar geçmiş. Seksenlerin sonuna

gelinmiş. Bu satırların yazarı bir gün televizyon seyrederken bir dizi filme rastlamış. Dizi filmde bu hikâye anlatılıyormuş. Hikâyeyi Demirtaş Ceyhun'un hikâyesi olarak okuduğunu hatırlamış, dizi filmi sonuna kadar seyretmiş. Fakat filmin jeneriğinde hikâyenin Demirtaş Ceyhun'a ait olduğunu gösteren bir ibare yokmuş. Jenerikte ismi mi kaçırdım? diye düşünmüş. Ertesi hafta diğer bölümü de seyretmiş. Yine Demirtaş Ceyhun'un adı geçmemiş. Bunun üzerine acaba ben mi yanlış hatırlıyorum diye endişelenip *Sansaryan Hanı* adlı kitapta, Arif Damar'a ithaf edilen hikâyeyi bulmuş, okumuş.

Aynı hikâyeymiş. Tek bir fark varmış. Televizyondaki filmde polisler manken yerine gerçek bir ceset çıkarıyorlar, sonrasında hikâye bambaşka bir akışla devam ediyormuş. İz sürmeye kalkmış, önce Arif Damar'ı arayıp sormuş, Arif Damar bu hikâyeyi duyduğunu ve Demirtaş Ceyhun'a anlattığını söylemiş. Bunun üzerine filmin senaristi Okan Uysaler ve yönetmeni Altuğ Savaşal'la konuşmuş. Her ikisinin de Demirtaş Ceyhun'un bu hikâyesinden haberleri yokmuş. Bu olayın bir hikâye olarak yazıldığını ve yayımlandığını bilmiyorlarmış. Onlar, bu eğlenceli hikâyeyi sanat âleminin eğlenceli anekdotu olarak duymuşlar ve iyi bir hikâye olduğunu düşünerek film yapmak istemişler. Hepsi buymuş. Demirtaş Ceyhun'un böyle bir hikâye yazdığını bilseler, telifinden kaçınacak olmadıklarını söylemişler, ki bu doğruymuş, çünkü telifleri TRT ödüyormuş. Ceplerinden para çıkacak değilmiş.

---

*Bu konuyu, dizi TRT'de yayımlandığı sırada *Sokak* dergisinde yazdım. Bir edebiyatçının yapıtının nasıl olup da adı anılmadan TV dizisi yapılabildiğini araştırmak amacıyla kaleme alınmıştı. *Kitap-lık* dergisinin 39. sayısında epeyce karışık bir telif hakkı meselesi olarak işlendi. Bu kitapta bulunuşunun nedeni ise, bugüne kadar duyduğum en eğlenceli gerçek-öykülerden biri olması.

ÜÇ PORTRE DENEMESİ

O Tatlı Dinozor*

Saflık ile zekâ kardeştir. Çok zeki insanların çoğu zaman çok da saf bir yanları vardır. Ama öyle güzel bir saflıktır ki bu, onları çoğu zaman sevilesi yapar. Bodrum'a son kez gidemeden, Bodrum'un serin ve mavi sularında son bir kez yüzemeden, ılık bir haziran günü, loş bir hastane odasında ölen Mînâ Urgan; itiraf ettiği değil, ısrarla üstüne bastığı saflığının kendisini sevimli ve sevilesi yaptığı, ak saçlı bir "nene" idi.

Onu tanımadan önce *Bir Dinozorun Anıları*'nı okumuştum. Kendiyle dalga geçme tarzında şaşırtıcı bir zekâ gizli olan, ruhu genç, bakışı genç, tavrı genç; ama bütün bu gençliğe rağmen kendine dinozor diyen yaşlı bir kadının alışılmadık portresini görmüş, bunun son derece sıradışı bir şey olduğunu düşünmüştüm. Dilindeki lezzet, yaşama sevincine, hayattan tat almaya; bakışındaki keskinlik ve kararlılık keyfini çıkardığı hayatı aynı zamanda ciddiye aldığına işaret ediyordu. Kendini tanımlarken öğretmen olduğunu vurguluyor, kendini bir öğretmen olarak görüyordu. Yazdıklarında da güvenilir ve inanılır bir öğretmenin sıcak ve içten tavrı gizliydi. Bazen kendini fazla "öğretmen" buluyor, hemen, aynı

satırların devamında eleştiriyordu. Yazarken aynaya bakar gibi kendine bakıyordu sanki.

Söze sık sık "...çok saf biri olduğum için..." diye başlayan bu ihtiyarın yazdıklarında hiç de safça bir taraf bulamamış ve itiraf etmeliyim ki, *Bir Dinozorun Anıları*'nı okuduktan sonra bana bir "kendine güven abidesi," gibi gelen bu ihtiyar profesörü çok merak etmiştim. Her fırsatta kendini yerden yere vuruyor, kendi kusurlarıyla, zaaflarıyla dalga geçiyor; kol kırılır yen içinde kalır atasözünü şiar edinmiş olan toplumumuzun hiç de alışık olmadığı bir şeyi yapıyor, kırılan kolları yen içinde bırakmayıp teşhir ediyordu.

Bir kere kendinden emin bir üslubu vardı. Üstelik zeki insanların yapabileceği şekilde cesurdu ve kitaptaki her satırın düşünülerek yazılmış olduğu belliydi. Dobraydı. Türk şiirinin zirvesi kabul edilen Yahya Kemal için yazdığı şu cümlelerdeki cesaret beni şaşkına çevirmişti: "Yahya Kemal tam anlamıyla bir asalaktı. Ömründe çalışmamıştı. (...) Şişmanlar genellikle çok cana yakın olurlarken, o sevimsiz bir şişmandı. (...) kendisinden başka hiç kimseyi düşünmeyen, tamamıyla bencil, kaskatı bir adamdı. Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım'la uzun süren fırtınalı bir aşk yaşamıştı. Annem bir gün ona, 'Ne yazık, birbirinizi bir türlü sevemediniz,' demiş. Yahya Kemal de 'Hayır, birbirimizi çok sevdik; ama aynı zamanda değil,' diye yanıt vermiş. Ne var ki şiirsel bir laftan başka bir şey değildi bu. Celile Hanım onunla evlenebilmek için eşinden ayrılmıştı. Gelgelelim Yakup Kadri'nin dediği gibi tam bir 'küçük burjuva' gibi davranmış; aşkı uğruna kurulu düzeni hiçe sayan bu sanatçı kadınla birleşmeyi göze alamamıştı. (...) Bunları hiç yazmamam gerekirdi belki

de. 'Adam büyük şair ahlakından sana ne? Ne diye deşiyorsun bunları?' diyerek, bana karşı çıkanlar olabilir. Ama ben onun büyük şair olduğuna da inanmıyorum."

Yahya Kemal'e dair gerçekten cesurca yazılmış bu cümleler ve yine cesurca yazılmış başka cümleler bir yana, kendini yine cesurca "dinozor" olarak nitelemesi de doğrusu ilk ağızda yeterince etkileyiciydi. Tersine düşünebilen, etki altında kaldığını fark edince itiraf edebilen, dilinde humor gizli, İngiliz edebiyatı profesörü ve kendi dilini inanılmaz bir akıcılıkla ve dosdoğru kullanabilen bu nenenin ikinci "dinozor" kitabını yayına hazırlamak bana kısmet oldu. Doğrusu talip olmadım değil. Dilini bu kadar güzel kullanan ve böylesine cesur bir yaşlı kadınla tanışmak istediğimi hiç gizlemedim.

İkinci "dinozor" kitabının adı henüz belli değildi. El yazısı pek düzgün sayılmazdı, yaşlılığın da verdiği bir yorgunlukla titrek bir yazıyla gezilerini yazıyor ve gönderiyordu. Gönderdikleri dizildi, sayfa formatına alındı ve okumaya başladım. Bence bu kez daha da esprili, daha meraklı ve çocuksuydu. Gezmek ne demek, insan olan gezerken neye bakar, neyi görür, neyi algılar, ya da algılamalıdır, görmelidir, bütün bunları yine güvenilir ve sevilen bir öğretmen gibi anlatıyor, anlattığı yerlere ilişkin bir iştah yaratıyordu.

Kitapta yer alan birkaç cümleye ilişkin önerilerimi anlatmak bahanesiyle kendisini ziyaret etmek istedim. Telefonlaştık. Beni sevinerek kabul edeceğini söyledi. Bugün hâlâ kulağımda olan sesi kalın ve toktu. Etkileyiciydi. Su gibi akıcı ve yaşından beklenmeyecek bir hararetle konuşuyordu. Kitabın kâğıt çıkışları üzerinde yaptığım çalışmaları yanıma aldım ve evine ziyarete gittim.

Yazar milleti fazla hassas olur. Yazıya ilişkin önerilere, ufak da olsa eleştirilere pek sıcak bakmazlar. Yazmayı en iyi bilen onlardır ya, birinin şöyle yazılsa daha iyi olmaz mı demesi öfke eşiklerini net bir biçimde düşürür. Ama ne çare, editörün işlerinden biri de budur, yanlış yazılmış cümlelerin düzelmesini sağlamak, bilgi yanlışlarını gidermek, yazara önerilerde bulunmak vs. Acaba önerilerim nedeniyle beni küstah bulur mu, bana kızar mı diye düşünüyordum. Mînâ Hanım seksenini geçmişti, üstüne üstlük öğretmen ve profesördü. Tatsız bir ziyaret gerçekleşebilir endişesini taşımıyor değildim.

Moda'da oturuyordu. Evini kolayca buldum ve sesini tanıdığım, güçlü bir karakter olduğunu hissettiğim bu yaşlı profesörle tanışmak için sabırsızlanarak apartmana girdim. Kitaplarla dolu, sıcak, şirin, balkonu alabildiğine deniz gören evinde; daima oturduğu koltuğunda kaybolmuş, minicik, minicik kelimesinin bile anlatmaya yetmeyeceği kadar minicik; bu minicik hal içinde meraklı ve zeki baktığı için insana koskocaman gelen gözleri olan, ak saçlı bir kadın vardı karşımda. Mînâ Urgan'ın ufak tefek, beyaz saçlı, yaşlı bir kadın olduğunu biliyordum elbet, ama görmek başka bir şey. Kuş kanadı kadar hafifti eli tokalaştığımızda. Sesi gürdü, insana az sonra buharlaşacakmış duygusu verecek kadar ufak bedeninden asla beklenmeyecek kadar gür.

Önce denizden, deniz gören balkonundan söz ettik. Beni bir yaz akşamında, balkonunda rakı içmeye davet etti. Gün batımı muhteşem oluyordu. Üzerinde çalıştığım metni açtım ve sormak istediklerimi sordum, önerilerimi söyledim. Yazar kaprisi nedir bilmiyordu, akıl ve mantık karşısında boynu kıldan inceydi. Bütün metni birlikte gözden geçir-

dik. Önerilerime çocuk gibi sevindi. Olgun ve tatlıydı. Çocuksu ve müthiş akıllıydı.

Mentollü More sigarası içiyordu. Yanı başındaki sehpada tablası, sigarası ve çakmağı duruyordu. Kitabında da anlattığı gibi arada bir sigara yakıyor, birkaç nefes çektikten sonra elbisesinin cebinde tuttuğu küçük bir makasla ucunu kesiyordu. Profesörlük maaşıyla geçinmek, sigarasını birkaç nefes çektikten sonra söndürüp atmasına izin vermemişti hiç. Zaten onu dinozor yapan özelliklerden biri de, bu akıl almaz tüketim çılgınlığını bir türlü anlayamamasıydı. Tüketim çılgınlığını anlayamamak onun yaşama keyfinden uzak olduğu sanısını uyandırmasın. Yaşama keyfini alabildiğine tatmış, bunun için kendine olanaklar yaratmıştı. Bir dünya nimetinin tadını çıkarabilmek için ille de paranın gerekmediğini çeşitli örneklerle kitaplarında da anlatmıştı zaten. İyi bir sigara içiyor, ama onu çarçur etmiyordu. İyi içki içiyor, ama ziyan etmiyordu.

Konuşurken öğretmen edası taşımıyordu. Aksine, yaşlanıp eve kapandığı için dışarıda yaşanan hayata ilişkin doymak bilmez bir merak taşıyor ve kimi zaman çocuksu bir neşe ve saflıkla sorular soruyordu. Öğretmence tutumunu kaybetmişti diyebilirim. Oysa yazdıklarında bu öğretmence tavrını mesleki deformasyon olarak niteliyordu: "Boyuna 'şu yapılmalı, bu yapılmalı' diyorsun, boyuna ders veriyorsun. Amma da didaktik bir kocakarısın' diyerek beni eleştireceksiniz. Hakkınız var, öyleyimdir. *Deformation professionelle* denilen bir olay var, yani meslekten kaynaklanan düşünce ve davranış bozuklukları. Siz de benim gibi kırk yıl öğretmenlik yapsaydınız, siz de didaktik olurdunuz."

Kitap yayımlandı, sık sık telefonla görüşmeye

devam ettik. Türkiye gündemini konuşuyorduk, yeni çıkan kitaplardan söz ediyorduk. Büyük bir dikkatle kitapları takip ediyor ve titizlikle okuyordu. Türkiye'nin kucaklanmış aykırı yüzüydü. Onunla farklı görüşte olanlar bile samimiyetine inandıkları için ona saygı duyuyorlardı. Yüzlerce mektup alıyordu. Ama artık çok yaşlı, yorgun ve hasta olduğu için röportaj önerilerini, görüşme isteklerini kabul edemiyordu.

Kitap Fuarı sırasında imza günü yapmasını arzu ettik. "Okurlarınız sizinle tanışmak, kitaplarını imzalatmak istiyorlar," dedim. Gerçekten hasta olduğunu, güçlükle nefes aldığını biliyordum. Reddedeceğinden emindim. "Bu benim görevim," diyerek beni çok şaşırttı. Kitap fuarında ilan edilen imza saatine daha saatler varken, inanılmaz bir kalabalık oluştu. Onu görmek ve kitap imzalatmak isteyenler standın çevresini birkaç kez dolanacak kadar büyük bir kuyruk oluşturmuşlardı. Fuara girdiğinde alkış koptu. Zorlukla adım atıyordu. Okurlarının gösterdiği ilgi onu müthiş memnun etmişti. Kitaplarını imzalayacağı koltukta minnacık bedeni kaybolunca, masaya uzanıp kitap imzalayamayacağı ortaya çıktı. Bunun üzerine kucağına bir plaka verildi, onun üzerinde kitap imzaladı. İlan edilen süre dolduğunda kuyruktakilerin yarısı bile kitaplarını imzalatamamışlardı. Birkaç kişinin stand görevlilerinden torpil istediklerini, "eğer bu kitabı Mînâ Hanım'a imzalatırsanız, şu şu kitapları alacağım," diye bir tür rüşvet teklif ettiklerini bile işittim.

Vakit dolduğu, yorgunluktan bitap düştüğü halde okurlarını kırmıyor, kitaplarını imzalamaya devam ediyordu. Sonunda stand görevlisi arkadaşlar onun sağlığını düşünerek zorla yerinden kaldırdılar.

Giderken yine alkış koptu. Yolda "Aslında genç okurlarımla konuşmak, sohbet etmek istiyordum," dedi. "Ama çok kalabalıktılar..." Kalabalığı görünce birkaç kişiyle konuşmanın diğerlerine büyük haksızlık olacağını anlamış ve herkese eşit miktarda zaman ayırmaya dikkat etmişti.

Bir Dinozorun Anıları ve *Bir Dinozorun Gezileri* Türkiye şartlarına göre rekor kırmış kitaplardır. İki kitap toplam üç yüz bin nüshadan fazla sattı ve satmaya devam ediyor. Satan samimiyet, dürüstlük ve kaybolmaya yüz tutan erdemlerdi. Bu açıdan bakıldığında Türkiye için umutlu olmak gerek. Bence "dinozorca" erdemlerin bu kadar çok satması, bu erdemlerin sözlüklerden tamamen silinmemiş olduğunu gösteriyor.

Aradan zaman geçti, birkaç kez hastaneye yattı. Her defasında ziyaretine gitmek istedim, bir türlü olmadı. Son hastaneye yatışını haber alınca sanki çıkamayacağını hissettim. Arkadaşım Aslıhan'la birlikte ziyaretine gittik. Haziranın ilk günleriydi. Yağmur atıştırıyordu. Çapa Tıp Fakültesi'nin loş fakat bakımlı bir odasında yatıyordu. Durumu pek iyi değildi. Önce bizi tanıyamadı. Bir süre boş gözlerle yüzümüze baktı, sonra birdenbire tanıdı ve kendine çok kızdı. "Bunadım ben!" dedi kendine kızan, öfkeli bir sesle. Sonra Aslıhan'a kızı Zeynep'i sordu. Aslıhan Zeynep'i ona getireceğine söz verdi. Sonra ben ona sözünü hatırlattım. "Mînâ Hanım," dedim, "bir an önce iyileşin. Balkonunuzda gün batımına bakarak rakı içeceğiz, unuttunuz mu yoksa?" Gülümsedi. "Unutmadım," dedi. "Benim balkonumda yazın rakı içmek hakikaten çok güzel oluyor."

Hiç ölmeyecek kadar hayata bağlıydı. Balkonunda rakı içmenin çok güzel olduğunu söylerken

sesinde de, sözünde de hiçbir ümitsizlik yoktu. Hastaneden çıkıp balkonda kavun yiyerek rakı içeceğine inanıyor gibiydi. Belki de ben buna inanmak istedim. Hastaneden çıkamadı. Cenazesinde bütün dostları vardı. Yaşlanmış yüzler gördüm Teşvikiye Camii'nin avlusunu dolduran, gepegenç ve ümitli yüzler gördüm.

Bir ara kitabından bir cümle aklıma geldi, gülümsedim: "Artık büfeli yemek verenler beni çağırmamaya başladılar. Çok da hakları vardı. Çünkü 'tabakları öyle elimde tutarak yemek yiyemem ben' derdim ve büfeye bir iskemle çekip oturur, masadaki yemeklerin neredeyse yarısını bitiriverirdim."

Oysa öyle minicik bir "nene"ydi ki, insan ona bakınca ancak kuşlar kadar yemek yiyebileceğini düşünüyordu.

Mezarı Aşiyan'da, Boğaz'a bakıyor.

*Bir arkadaşım, yeni çıkacak bir derginin editörü olmuş ve benden Mînâ Urgan hakkında bir yazı yazmamı istemişti. Bu yazıyı yazdım, gönderdim. Ama arkadaşımdan bir daha ses seda çıkmadı. Yazı yayımlandı mı, yayımlanmadı mı, yoksa dergi hiç mi çıkmadı, bir bilgim yok. Arkadaşımla ara sıra görüşüyoruz. Her defasında söz konusu dergiyi sormayı unutuyorum.

"Kedilerimi İyi Doyurunuz!"*

Bir yazarı nereden tanıyabiliriz? Fotoğraflarından? Kişisel notlarından? 'Bir gün gelir de herkes bunları okursa' tedirginliği içinde yazılmış günlüklerinden? Gerekli midir bir yazarı tanımak? Eh, merak eden varsa gereklidir elbette.

Aslında bu tanınmak tanınmamak meselesi yazarla okur arasında tatlı bir oyundur. Kimi yazar saklanır, yer yarılır içine girer, sadece yazdıkları bilinsin ister, fizik varlığını, karakter özelliklerini titizlikle gizler okurlarından. Kimi yazarlar ise televizyon kamerası görünce başını kareye sokan çocuklara benzerler. Yazmaktan çok anekdotlara girmek, fotoğraflarda çıkmak için gayret ederler. Her yazarın tanınma meselesinde kendine uygun bulduğu bir "doz" vardır. Dozu ne olursa olsun, hiçbir anekdot, hiçbir fotoğraf, hiçbir anı parçası bir yazarı tanımamızı sağlamaz. Çok özel bir şey, yazarın şaşırtıcı bir yanının altını çizer en fazlası.

Elimde Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın kötü basılmış bir fotoğrafı var. Ona bakarak ve yazdıklarını aklımdan geçirerek bir yazarı tanıma konusunda küçük bir deneme yapıyorum. Ne anlıyorum, neyi ne kadar anlayabiliyorum? Kaşlarının ve gözlerinin uçları aşa-

ğıya doğru çekik. Bu, yüzüne ağlamaklı bir ifade veriyor. Ama yazdıkları hiç de ağlamaklı olmamış, hatta çoğu zaman güldürmüş. Dudakları incecik. Zayıf, ince uzun yüzlü bir adam. Sivrice burnunu her fikre sokmaya hazır gibi duruyor. Öyle de yapmış zaten. Her şeyle, astronomiyle bile ilgilenmiş. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*'ı yazmış. Halley geçecek de dünyaya çarpacak filan, gökyüzü meselesi...

Bu adam için Beşir Fuat'ın vaktiyle "Bu çocukta espri komik var, dikkat edin!" dediğine kim inanır? Ama biraz daha dikkatlice bakılırsa, incecik dudaklarda gizli bir büzülme, gülmemek için kendini zor tutma hali sezmek mümkün. Meraklı ve neşeli değil de gamlı bir yüz aslında. Oysa meraklı. Her şeye meraklı. Ölmeden önce "Allah Var mıdır, Yok mudur?" adlı bir kitap yazmaya çalışıyormuş. Bitiremeden, seksen yaşında ölmüş. Yıl 1944.

Yazdıklarına ve fotoğrafına bakacak olursam dikenli kelimeleri yağmur gibi yağdıran, aksi, saati saatine uymayan, küstah, cehalet ve batıl inançlar karşısında duyduğu öfkeyi hızla ve acımasızlıkla alaycılığa dönüştüren, bu alaycılığın içine zekice espri katan bir yazar görüyorum. Üstelik de çok biliyor, hatta fazla biliyor. Düşünüyor, tartıyor ve yazıyor. Onun romanlarındaki cinsel kimlikler ve cinsel davranışlara dair keskin eleştiriler uzun boylu incelenip yazılsa, bugünün kendini açık fikirli zanneden "mazbut"larının dudağı uçuklar. Hemen her romanında bir cinsel boyut var; metreslerden, geceleri gizlice yatağına girilen hizmetçilerden, cinsel cazibesi olmadığı için deliye yakın davranışlar gösteren kadınlardan, fahişelerden, genç ve güzel mürebbiyelerden geçilmiyor. Kitaplarının adlarına bakmak bile yeter. *Namuslu Kokotlar, Mürebbiye, Katil Buse,*

Kadın Erkekleşince, Metres, Dünyanın Mihveri Kadın mı Para mı?, Şıpsevdi, Gönül Ticareti...

Tek eşliliğe karşı olduğunu -tek parti döneminde- öyle kuvvetle ifade etmiş ki; bir tek, "ben tek eşliliğe kesinlikle karşıyım!" demediği kalmış. Cinsel ahlakın nasıl ikiyüzlü bir kavram olduğunu her fırsatta ispat etmeye çalışmış.

Nasıl bir adam bu? diye düşünüyorum. Etkili, baskın bir karakter olsa gerek. Yazmadığı zamanlarda dostlarıyla yüksek sesle tartışıyor ve mutlaka tartışmaları kazanıyor olmalı. Öyle bir ifadesi var. Kadın kahramanlarına karşı aldığı tutuma bakılırsa, aşk meşk işlerinde pek de duygulu değil. Sanki sert ve otoriter, duygudan değil, akıldan yana bir erkek. Hakkında yazılanları, kendi anlattıklarını, yakınlarının anlattıklarını okuyunca insan şiddetle şaşırıyor. Yeğeni Safter Hanım "...bir kadın gibi intizamı severdi," diyor. "Mesela paraların gayrimuntazam bir şekilde bükülüp cebe atılmasına çok kızardı."

Yazdıklarında hep bir diklik, alaycılık, keskin bir eleştiri, "espri komik" olan, satırlarında acıma, gönül kırıklığı, yalnızlık acısı, hüzün gibi duygulara pek rastlanmayan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın ölmeden önce son sözü: "Kedilerimi iyi doyurunuz!" olmuş.

Hep fotoğrafında olduğu gibi, yani kravatlı ve ceketli olarak hayal ettiğim bu yazar ölünce, eşyalarının arasından iki büyük bohça çıkmış. Birinde yüzlerce eldiven, diğerinde kendisinin bizzat eliyle ve tığla yünden ördüğü bir yığın takke ve bere varmış. En büyük merakı yün, tentene, oya örmek, yastık başlarına nakış işlemekmiş. Başörtüsü ve tülbende meraklıymış. Yaprak örgü, fıstık örgü, kâtip çimdiği gibi motiflerde üstat mertebesindeymiş. Mutfak işlerinde çok hamaratmış. Yaptığı salatalara, yazdığı hi-

kâyeler kadar özen gösterirmiş. Bizzat yaptığı ve dostlarına kavanoz kavanoz gönderdiği mürdüm eriği reçelinin lezzeti, bütün dostlarınca malummuş, hatta, bir kadın ahbabının –ki anlatılanlardan anlaşıldığına göre, dostlarının büyük çoğunluğu kadınlarmış– "Ben Hüseyin Rahmi Bey'in reçellerini romanları kadar severim," dediği rivayet olunuyor.

Çok biliyor ve bildiğinde ısrar ediyor oluşuna bakılırsa, karşısında cahil cahil konuşmak ne mümkün? Muhakkak ki herkese haddini bildirirdi ve karşısındakini tartmak istercesine, gayet sert bir tarzda tokalaşırdı diye düşünüyorum. Oysa tokalaşmaktan nefret edermiş. Bu nedenle yüzden fazla eldiveni varmış ve sokağa eldivensiz çıkmazmış. Evinde bile kravatlı, çok çok üzerinde bir ropdöşambr ile oturduğunu sandığım Hüseyin Rahmi bey, kapıları bile entarisinin ucuyla tutarak açarmış. Evinde ropdöşambr değil, entari giyermiş. Biriyle tokalaşır ya da para ellerse derhal gidip uzun uzun ellerini yıkarmış.

Gençliğinde, etrafını yazdıklarının kendinin olduğuna inandırmakta çok güçlük çekmiş. Ahmet Mithat Efendi onun *Şık* adlı romanını okuduktan sonra şöyle demiş: "Oğlum, yalan söyleme. Bu roman çocuk yazısına benzemiyor, kime yazdırdınsa söyle..." İlk gençliğinde babası Yanya'da görevliymiş. Ona mektup yazıyormuş. Bir keresinde babasından şöyle bir cevap gelmiş: "Oğlum, bu mektupları senin yazdığına ben inanır gibi oldum. Fakat etrafımdaki efendiler mektuplarını dikkatle okuyorlar, iddianı kabul etmiyorlar. Hepsi bu mektupları başkalarının yazdığında müttefik."

Muhakkak ki büyük, hayranlık verici bir kütüphanesi vardı. Onun yanı sıra çalışma odasında bir

miktar müsvedde, notlar aldığı defterler, gazete kesikleri filan. Ama anlaşılıyor ki bu kadarla kalmamış. Her romanını yayınevine götürür, roman yayımlandıktan sonra müsveddelerini geri alıp kendi özel arşivine, sistemli bir şekilde yerleştirirmiş.

Pek yakışıklı bir adam etkisi uyandırmasa da, kadınlarla ilgili çok şey yazdığı için, pek çok kadın hayranı, hatta âşığı olduğunu düşünmek mümkün. Oysa hiç evlenmemiş, başından kadınlarla yaşanmış aşk macerası da geçmemiş. Ama kendi kendine piyano ve ut çalmayı öğrenmiş olan Hüseyin Rahmi'nin salonunda, kendisinin yaptığı ve hayalen değil, bizzat bakarak yaptığı söylenen, biri esmer diğeri sarışın iki kadın portresi varmış. Hep orada kalmışlar. Bu yağlıboya resimler aşk hikâyelerine yorulmuşsa da, yazar bunu asla kabul etmemiş. Kaptan (yoksa albay mıydı?) sevgilisiyle uzun ve sadık bir aşk yaşadığı da rivayetler arasında.

Bir böbrek rahatsızlığı sonrasında, doktoru ona bisiklete binmesini tavsiye etmiş. Bu tavsiyeyi tam elli sene tutmuş. O kadar ki, romanlarının müsveddelerini bile matbaaya bisikletle götürürmüş. Evinde beslediği, dışarıya çıkmaktan müthiş korkan Sarı adında bir köpeği varmış. Öldüğü gün, ömründe dışarı çıkmamış olan Sarı, cenazesini Heybeliada iskelesine kadar takip etmiş.

Fotoğraflar yalan söyler; romanlar, hikâyeler zaten tümüyle yalandır, ama ne güzel yalanlar. Biyografiler gerçek olduğuna inandığımız oranda şaşırtır bizi. Niye yazmışı, nasıl yazmışı anlatır. Meraklısı için bu da az şey değildir doğrusu.

---

*Bu yazı Kitap-lık dergisinde "Bir Yazarı Tanıdığını Sanıp Yanılma Denemesi" başlığıyla yayımlandı. Sonradan okuyunca "Kedilerimi iyi Doyurunuz!"un Hüseyin Rahmi'ye daha çok yakıştığını düşündüm.

"Mesut Bahtiyar'dan Şarkılar Dinlediniz"

O "hayat kumarında kırık bir pul gibi"ydi. "Kaderi kötü bir zar"dı. "Onu nasıl yenebilir"di. Onu orta sınıf kucakladı, baş tacı etti. O da bu kitleyi her zaman gönlünde, başının üzerinde taşıdığını söyledi. Hep bu toplumun nabzını tuttu. Değişimlerin ipuçlarını görür görmez hızlı davranıp öncüsü oldu. Şurası kesin ki, bu ülkede hiçbir "artist" sesiyle, müzikal performansıyla ya da kostümleriyle, onun kadar ilgi görmedi, onun kadar konuşulmadı.

İlk kez sahneye çıktığı 1955'ten beri hayranlarının ona duyduğu ilgi ve muhabbet hiç azalmadı. Azalacak gibi olduğunda ya da kısa ömürlü bir havai fişek, gerçek bir yıldızmış gibi parlayıp, onun muhteşem ününü gölgelemeye kalktığında hep yeni bir şeyler buldu, kısa, ama muhakkak ilginç bir demeçle, sahnede yapılan bir atraksiyonla, yeni bir besteyle, bir tavus kuşu kadar göz alıcı yeni bir kostümle; velhasıl her defasında "patlattığı yeni bir bomba"yla gerçek yıldızın kim olduğunu hem hayranlarına, hem de yıldızcıklara, kendinden emin bir tavırla gösterdi. Türkçe'de "imaj" diye bir sözcüğün henüz bulunmadığı zamanlarda, onun bir "imajı" vardı. Halkın beğendiği, sevdiği, sevgisini neredeyse ta-

pınmaya dönüştürüp "Sanat Güneşi" adını taktığı Zeki Müren. Her yaptığı hayranlarının kalbinde bir karşılık buluyor, her yeni fikri piyasa otoritelerini ağzı açık bırakıyordu.

Ama gaddar zaman geçtikçe hayranlarının gözündeki Zeki Müren ile gerçek Zeki Müren arasındaki uyumun bozulmaması için TV çekimlerine müdahale etmeye başladı. Sadece yüzünün veya belden yukarısının görünmesine izin veriyor, dikkatleri gayet mahirane boyanmış gözlerine, oldum olası manikürlü ellerine ve "acaba bir kitsch kralı mı?" sorusunu sordurtan abartılı renkler, parlak taşlar, tüyler ve işlemelerle göz alıcı hale getirilmiş kostümlerine çekmeyi başarıyordu.

Sonra gün geldi, hiçbir TV çekimini kabul etmez oldu. "Bodrum Paşası" olarak anıldığı sahil şehrinde, Bodrum'da, adının verildiği caddedeki evinde oturuyor, müzik çalışmaları yapmıyor, yakın dostları dışında kimseyle görüşmüyor ve bu masum inziva bile hayranlarını, magazin basınını yakından ilgilendiriyordu. Taviz vermemekte kararlıydı. Sesine, yeni bir şarkısına hasret kalmış hayranlarını kendisinden mahrum bırakmakta ısrar ediyordu.

Bu arada Türkiye değişiyordu. Müzik piyasası yüzlerce şarkıcıyı bir anda piyasaya sürüyor ve çok para kazanıyordu. Seksenli yıllarda yaptığı *Kahır Mektubu* adlı kasetiyle aydınları bile kendisi üzerine yazı yazdıracak kadar tahrik eden Zeki Müren, hayranlarının kalbindeki yerini elbette korumaktaydı, ama ilgi odağı olmaktan uzaklaşmıştı.

Gecelerden bir gece TRT'nin "civciv" lakaplı sunucusu Adalet İbrahimhakkıoğlu, Stüdyo-FM programını her zamanki gibi sürdürmekteyken, canlı yayına bir telefon bağlandı: İnanılır gibi değildi, ama

O'ydu! Zeki Müren! Kendiliğinden telefon etmişti, yayına katıldı. Ününü ve zirvedeki yerini kırk yıldır korumayı başaran Zeki Müren'in programına katılması sunucuyu mutluluktan sarhoş etmiş, çok da şaşırtmıştı. Program ertesi gün gazetelere manşetten konu oldu. Zeki Müren yine kendinden beklenileni yapmış ve "bir yangının külünü yeniden yakıp geçmiş"ti.

Bu "sıcak ve samimi alaka"nın derhal gerisi geldi. Savaş Ay A Takımı adlı programında Zeki Müren'le canlı bağlantı kurdu. Programda Muazzez Abacı da vardı. Savaş Ay ve Muazzez Abacı Zeki Müren'e artık aralarına dönmesi için birlikte yalvardılar, samimi gözyaşları döktüler ve "şimdi uzaklardasın, gönül hicranla doldu" şarkısını hıçkırıklar içinde, hep bir ağızdan söylediler. Olay kamuoyunda öyle coşkulu bir yankı buldu ki dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bile demeç vererek Sanat Güneşi'nin tekrar müziğe dönmesini çok arzu ettiğini söyledi. Zeki Müren yine ancak kendinden beklenecek bir tarzda kamuoyunun gündemine girmeyi başarmış, ne kadar süreyle ve ne şekilde kalacağına da yine kendi karar vermişti.

Omuz plandan da vazgeçerek ekranlardan tümüyle çekilip suskunluğu seçtiği günlerde Türkiye eskisi gibi değildi. Yıllarca gazino kapılarında onu tepeden tırnağa saygı ve terbiye içinde bekleyen magazin gazetecilerinin adı değişmişti bir kere. Onlar artık "paparazzi" muhabirleriydiler. Eski usul, akülü flaşlı fotoğraf makineleri ortadan kalkmıştı. Kocaman kameralarla, çeşit çeşit telelerle, objektifler ve gizli ses kayıt cihazlarıyla dolaşıyorlardı. Çoğu takım elbise giyip kravat takmaktan vazgeçmişti. Genellikle tıraşsızdılar ve kişilerin rızası hilafına

çektiklerini yayımlamakta hiçbir sakınca görmüyorlardı.

Zeki Müren'e ulaşmak isteyen, ama başaramayan paparazziler Müren'in birlikte çalıştığı plak şirketi yöneticisi Yusuf Asöcal'ı programa çıkartıyorlar ve "San'at Güneşi"mizin durumunu ona soruyorlardı. Asöcal çıktığı her programda aynı şeyi söylüyordu: "Kendisini her sabah, saat ona on kala telefonla ararım. Sıhhati gayet iyidir. Yeni kaseti için parça seçiyoruz. İnşallah yakında hayranlarının hasreti dinecek."

Değişen yalnız magazinciler değildi. Türkiye her şeyiyle değişiyor, yeni nesil, Zeki Müren'in kırk yıl boyunca imajını üstüne oturttuğu orta sınıf değerlerini sorguluyor, ayıklıyor, kendine göre yeniden nitelendirmeye girişiyordu. Kendilerine "mukaddes" diye öğretilmiş değerler belki o kadar da "mukaddes" olmayabilirdi.

Öte yandan Zeki Müren hayatını kaleme aldığını söylüyor, kimi bölümlerini bazı gazetecilere veriyor ve bu bölümlerde kendisinin de zaman içinde değişmiş olduğu açık seçik görülüyordu. Yıllar boyu verdiği mesajlara, yazmakta olduğu otobiyografik romanın yayımlanmış bölümlerine bakılırsa; Zeki Müren her zaman Türk orta sınıf değerlerini yüceltmiş ve bir ayna gibi zevklerini, duygularını, beklentilerini ve değişimini yansıtmıştı. Orta sınıf kendini Zeki Müren'e bakarak doğrulamıştı.

Onun 1950'lerde, radyo sanatçılığına adım attığı yıllarda, orta sınıf az çok tahsil görmüş, medeni yaşamaya ve görünmeye özen gösteren bir kitleydi. Erkekler sokağa kravatsız ve şapkasız çıkmazlar, kadınlar kaçık çorapla görülmekten ölesiye korkarlardı. Türk sanat müziğinde seçkin eserler bestelenir,

İstanbul Radyosu musikişinasları mest edecek programlar yapardı. Zeki Müren'in takım elbise ve kravatla göründüğü, Türk dilinin en "leziz" kelimelerini seçerek kurduğu ağdalı cümlelerle konuştuğu on yıllardı bunlar.

Orta-alt sınıf sinemadan, orta-üst sınıf tiyatrodan daha çok hazzederdi. Sinemada "kâtip" ya da "bahçevan" tipleri oynadığı filmleri gişe rekorları kırıyor ve orta-alt sınıfı mest ediyordu. Aynı Zeki Müren tiyatroda tek bir oyunda rol aldı. Altan Karındaş'la başrolleri paylaştıkları *Çay ve Sempati*. Efemine tavırları olan bir üniversite öğrencisini oynadığı bu oyun da gişe rekorları kırmış ve orta-üst sınıf Zeki Müren'i daha doğru bir yere koyduğunu göstermişti. Zeki Müren sanat güneşiydi, Türkiye'nin gözbebeğiydi. Cinsel kimliği görmezden gelinerek de olsa kabul edilmiş bir şahsiyetti. Türk milleti sokaktaki adamın cinsel kimliğinin hesabını acımasızca sorarken, beyazperdede ya da sahnedeki Zeki Müren'e hiç böyle bir şey yapmıyor, bunu, onun adeta "şahsına münhasır"lığı olarak kabul edip fıkralar uyduruyordu. Resmi kurumların dinlenme tesislerinde kısa eteklerinin açıkta bıraktığı bacaklarını eşarpla örten anneler, alttan ve üstten düzeltilmiş bıyıklarıyla "janti" görünen babalar bu haddinden fazla edepli cinsel fıkra ve şakalara gülerler, onun kadın mı erkek mi olduğunu kendi aralarında gayet hoşgörülü bir tavırla konuşurlardı.

Savaş Ay'ın o geceki A Takımı'nın reytingi, yayımlandığı kuşağa göre çok yüksek sayılan 11 rakamının üstüne fırlamıştı. TV programcıları bu reytingden çok etkilendiler ve onu ekrana çıkartabilmek için olur olmaz her yolu denediler. Ama başaramadılar. Her zamanki gibi gayet ustaca, kendi ülke-

sine çekildi, sessizliğe büründü.

Zeki Müren bugün orta sınıfın o eski değerler sisteminde bir sarsıntı yaşandığı için, tartışmasız kabul gören yeni değerleri "tespit etmekte" güçlük çektiği için kendini gizliyor olabilir mi? Belki. Zeki Müren sanat güneşi mi gerçekten? Yoksa bir imaj kralı mı? Tek başına, zaman zaman el yordamıyla yarattığı o muhteşem imajla mı tırmandı şöhretin zirvesine?

Bir başka soru şu: O gerçek bir kitsch kralı mı? Kimi müzik adamlarının yargılarında olduğu gibi, Türk sanat müziğinin gazino dönemine denk gelen dekadansının önde gelen sorumlularından mı? Fikirler muhtelif. Muhtelif de, tartışılmaz özellikleri: dünyaca ünlenmiş sesinin güzelliği, o sesin oktavlara yayılan genişliği, o sesi kullanıştaki ustalığı, doğru, pırıl Türkçesi, anneannelerimizin deyişiyle "her lafı tek tek işittirdiği" diksiyonu, Türkiye'de gazino sahnesi aracılığıyla eğlence dünyasına getirdiği yenilikler ve tabii Türk sanat müziği repertuvarında yer almış besteleri. Bütün bunlar adını ne koyarsak koyalım kolay unutulamayacak bir efsanenin inkâr edilemez unsurları.

Onun hakkında müzikolog Bülent Aksoy şunları söylemişti: "Zeki Müren Türk musikisi icra tarihinde adı gelecekte anılabilecek bir sanatçı olabilirdi. Sesindeki hünsa tını dışında –bu kusurunu da sesini farklı bir biçimde kullanarak giderebilirdi– iyi bir icracı olabilmek için gereken donanım ve yetenekten yoksun değildi. (...) Diyebilirim ki Müren isteseydi, klasik yolda pekâlâ değerli bir sanatçı olabilirdi. Ama o bugünkü tuhaf şöhretine ulaşmayı hedef seçti. (...) Her türlü bayağılığı müziğe soktu. Dinleyicinin musiki zevkini düşürdü. Sonunda musiki-

siyle olduğu kadar kişiliğiyle de arabeskleşti, kitsch'in klasiği(!) oldu. Kendi şarkılarında da aynı başkalaşmayı görüyoruz. Sözgelimi 'Zehretme Hayatı Bana Cananım' ile 'Şimdi Uzaklardasın' güfteli şarkıları geleneksel zevkin yadırgamadığı, eli yüzü düzgün parçalardır. (...) Daha sonra besteledikleri ise sonunda arabesk 'Kahır Mektubu'na kadar uzanan bir bayağılıklar zinciridir."

6 Aralık 1936'da doğdu. Bursalı bir kereste tüccarının, "her zaman çok güzel giyinen" Kaya Müren'in biricik oğluydu. Hayatta oldukları sürece "anneciği"ni ve "babacığı"nı dilinden düşürmedi. Onları kaybettikten sonra da mevlitler okuttu, ölüm yıldönümlerinde hatıralarını yâd etti. Bunları yaparken yanında hep gazeteciler vardı. Anneciğinin ve babacığının söyledikleri özlü sözler, verdikleri öğütler daima kendisiyle yapılan röportajları süsledi. Orta sınıf Türk ailesi bu hayırlı evladı gönülden takdir etti. Belki de böylece toplumun değerler sisteminde önemli olan bir unsurun kendisindeki yokluğunu, evlenip aile sahibi olamamışlığından kaynaklanan boşluğu, çizdiği hayırlı evlat imajıyla doldurmaya çalıştı.

1949 yılında İstanbul radyosunun açtığı sınava 185 kişi katıldı. Bir tek kişi radyoya kabul edildi: Zeki Müren. Sesinin güzelliği ve temiz Türkçesi, hayranlık ve takdir duygularıyla karşılanıyordu. Zengin dünyasını güzel kelimeler seçerek kurduğu fazla "edebi rayihalı" cümlelerle ifade ettiği için, ne zaman konuşsa gazete manşetlerinde, kamuoyunun gündemindeydi. Bu yüzden hayatı yeni nesillere de aktarılmak üzere sık sık konu edildi. İlk kez sahneye çıkışını, ilk bestesini hamamda yaptığını her fırsatta anlattı.

Kendinden söz ederek çizdiği imaja, hayırlı evlattan başka, bütün anne babaların gönlünde yatan bir imajı daha ekliyordu: "Okulunun birincisi", "başarılı talebe." İlkokula bir yaş küçük başlamıştı, çünkü okumayı yazmayı okula gitmeden evvel evde "kendi kendine öğrenivermişti." Boğaziçi Lisesi'nde takdirnameyle sınıfını geçtiği için "iftihar listesi"ne adı yazıldı. Sahneye ancak 1955 yılında çıkabildi. Çünkü babacığı üniversiteyi bitirmeden sahneye çıkmasına izin vermiyordu. O da önce Güzel Sanatlar Akademisi'ni "birincilikle" bitirdi, sonra sahneye çıktı.

Mensubu olduğu sınıfta askerlik, devlet ve millet kutsaldı. Kendisiyle yapılan söyleşilerde, röportajlarda askerlik anılarına sık sık yer verdi. "Beklenen Şarkı"nın notalarını Harbiye'den istediklerini ve 19 Mayıs'ta Harbiyeli gençlerin bu notalarla vals yaptıklarını anlattığında; sert adımlı Harbiye'den, yeri geldiğinde yumuşak ruhlu ve valslerden de zevk alan bir Harbiye'ye geçişteki payının altı kendiliğinden çizilivermiş oluyordu. Devlet sanatçısı unvanının verilmesi onu "bahtiyar" etti. Meydan Larousse Ansiklopedisi'nin 9. cildinin 51. sayfasında yer almaktan duyduğu hazzı tarif edemedi.

Yine kendisinin açıkladığına göre hiç menajeri olmamıştı, hiçbir kontrata imza atmamıştı, alacağı para üzerinde tek kelime konuşmamış, asla pazarlık etmemişti. Onun sözü senetti. Verdiği sözü ne pahasına olursa olsun tutar, kimseyi zor durumda bırakmazdı. Bunlar da mensubu olduğu sınıf için o zamanlar hayati değerlerdi. Her konuşmasında mertliğinin, sözünün eri oluşunun, dürüstlüğünün altını çizdi. "Şerefli aile adını kirletirler" korkusuyla çocuk sahibi olmaktan çekindiğini bile söyledi. Ama

çocuğu olsaydı, adını kızsa Merve, erkekse Mert koyacaktı.

70'li yıllarda Türk sanat müziğinin yüksek kalitesinin hızla erozyona uğradığı, rengârenk, ışıklı gazino dünyası; bu kez yeni orta sınıfı çok parlak, çok şatafatlı yansıtan bir aynaydı. Sadece gazinolar değildi o eski, ince beğeniden hızla yoksunlaşan. İstanbul'un çevresinde gecekondu mahalleleri büyüyor da büyüyordu. Bu taze şehirliler, aynı hızla, şehir içindeki varlıklarını, şehrin kültürüne yaptıkları ve yapacakları etkiyi hissettiriyorlardı. Orlon kazaklar, naylon kombinezonlar, beyaz lake veya altın yaldızlı oymalı dev koltuk takımları, melamin yemek tabakları, teneke takılar, adi ve ucuz boncuklar altın çağına yaklaşmaktaydı. Böyle bir gidiş içinde zarif hanımlarla centilmen beylerin boy gösterdiği ağırbaşlı gazinolarda Türk sanat musikisinin hâlâ eski incelik ve zarafet içinde terennüm edilmesini beklemek safdillilikti. Ve zaten aranjman çağına geçiliyordu, radyolarda Türkçe sözlü hafif müzik programları yapılmaya başlanmıştı.

Müren'in asıl altın yılları yetmişler oldu. Hayranları onu her şeyiyle kabul ettiler. Mutfaklara Zeki Müren göbeği tatlısı, dantellere Zeki Müren kirpiği motifi girdi. Gazino dünyasına ilklerin imzasını attı. Hayran kitlesini şok edecek ilkleri ardı ardına patlattı. Görsel çağın gelmekte olduğunu, insanların artık gözlerini yumup kendilerini öylece sesin büyüsüne bırakma duygusunu taşımayacaklarını biliyordu. Seyircinin gözüne görünenler önemliydi. Hayranlarının ona yakın olmak, onu daha yakından görmek için çıldırdıklarının da farkındaydı. Yeni kuşak hayranlığını daha "sıcak" bir şekilde ifade ediyordu ve buna da imkân vermek lazımdı. Sahneyi podyum

biçimine soktu. Ayaklı mikrofonu bırakıp kordonu uzayan mikrofon kullanmaya başladı. Böylece mikrofonu elinde hayranlarının arasında dolaşabiliyor, onlara daha yakın olabiliyordu.

Gazino seyircisini etkilemeye kararlıydı. Sahnede renkli ışığı ilk kez o kullandı. Sahneye ilk kez dekor kurduran oydu. Öyle görkemli gazino programları yaptı ki, bazılarında aynı gecede, üç kez dekor değiştiriliyordu. Seyirci üzerinde adeta tam bir hâkimiyet kurmak istiyordu. Saz heyetini geriye çekti, orkestrayı sahneye çıkardı. Sahnede ilk kez vokalist kullanan o oldu. Ama bunlar yeterli miydi, hepsi bu kadar mıydı?

Gözü asıl yakalayacak olan şey kostümdü. Saz heyetine bir örnek, parlak saten yakalı ceketler giydirdi, papyon taktırdı. Kendisi çok düğmeli ceketlerini, kılıç gibi ütülü pantolonlarını ve incecik kravatlarını bırakmıştı. Sahneye şaşırtıcı, göz alıcı kostümlerle çıkıyordu. Omuzlardan yukarıya doğru dev tüylerin yükseldiği, cafcaflı taşların pırıldadığı, işlemelerle bezenmiş kostümler... Gazino sezonu açılmadan önce hepsi bir diğerinden görkemli ve şatafatlı yeni kostümleriyle gazetecilere poz veriyor, bu çok özel giysilerine koyduğu isimleri bir bir açıklıyordu: Mehtabı Dinliyorum, Batmayan Güneş, Göz Boncuğu, Sabah Yıldızı, Pembe Rüya, Sürpriz... Orta sınıf kültürünün bileşimindeki santimantal klişelerdi bunlar, şrak diye algılanıyor ve benimseniyordu. Bu cafcaflı, abartılı, frapan, gösterişli kostümlerindeki ortak eleman pantolondu. Kullandığı sarı, kırmızı, pembe, eflatun, mor gibi o dönemde sadece kadın modasında kullanılabilen renkleri; tüyler, pullar, payetler, taşlar gibi kadınsı unsurları erkek giyiminin temel unsuru olan pantolonla birleştiriyor ve

böylece cinsel kimliği konusundaki sorulmayan sorular yine "ne o, ne o" şeklinde cevaplandırılmış oluyordu.

Ancak Uzay Yolu adını verdiği kostümü, her şeyin bir adım ilerisindeydi. Apartman topuk modasının yaşandığı ve *Uzay Yolu* dizisinin televizyonlarda fırtına gibi estiği bir dönemde, apartman topuklu lame çizmelerini, uzay giysilerine benzeyen o mini şortlu, pırıl pırıl yanan gümüş lame kostümünü giymiş ve sahneye öyle çıkmıştı. Bu kostümü hafızalardaki yerini günümüze kadar korudu.

Cinsel kimliği oldum olası kamuoyunun ilgisini çekti. Buna ilişkin soruların sorulmasına izni yine o verdi. Ve cevabı hep aynıydı. Sapına kadar erkekti. Sahnede kadınsı oluşu, artist oluşundandı. Küfürlü konuşmadığını, sadece açık saçık fıkralar anlatmaktan hoşlandığını söyledi. Eşcinsel yakıştırmalarını hep ismini veremeyeceği bir modacı kadının kendisinden bebek aldırdığını, yine ismini veremeyeceği çok ünlü bir işadamının karısının kendisine olan aşkı yüzünden kocasından ayrıldığını anlatarak inkâr etmiş oluyordu. Ama kendisine âşık olan erkeklerin de var olduğunu yıllar sonra kendi ağzıyla söyledi. Ya böylesi bol bol spekülasyonlar yapılabilecek bir belirsizlik ortamının varlığından hoşlanıyor ya da şu veya bu cinsel kimliğin üstünde kalmasını istemiyordu. Ve 1962-1970 arasında çılgınca bir aşk yaşadığı bilinen şahsın kadın mı erkek mi olduğunu asla söylemedi.

Müren kendisiyle yapılan bir röportajda sanat dünyasındaki ünlüleri tetkik ettiğini, yüzde seksenden fazlasının *gay* olduğunu gördüğünü söyledi. *Gay'ler* hakkındaki fikirleri yetmişten bu yana değişmişti. *Gay'lerin* iki ruh taşıdıklarını, çocuk doğu-

ramadıklarını, ama şiir, beste, sanat doğurduklarını, *gay'liğin* bir ruh zenginliği olduğunu söyledi.

Hayatında hiç bıyık bırakmadı. Yalnızca başrolünü oynadığı *Kâtibim'de* bıyıklı göründü. O da takma bıyıktı, Belgin Doruk'un kocası İtalya'dan getirmişti.

Kuşlar bacasına yuva yaptığı için beş yıl şöminesini yakmadı.

Çocukken oynadığı bir bez bebeği vardı, adı Tomris'ti.

Sık sık vasiyetnamesini değiştirdi. Kaç yüz milyarlık olduğu bilinmeyen servetini 1982'de yeğenlerine bırakmaya karar verdi. 1984'te fikrini değiştirip kuracağı Zeki Müren Vakfı'na bıraktı. Bundan iki yıl sonra, mirasını Türk Eğitim Vakfı'na bırakacağını müjdeledi. 1995 yılına geldiğinde ise mirasını bırakmak için Mehmetçik Vakfı'nı seçti. Vasiyetini sık sık değiştirdi, ama mezar taşına yazılmasını istediği cümleyi hiç değiştirmedi:

Gerçek mutluluğu tadamadan ölen
Zeki Müren

Yine merak edenler çıkacaktır: Acaba mutluluğu tadamadığını söylerken içten mi? Eğer içtense, neden? Final bölümünü hıçkırıklar içinde seslendirdiği bir şarkısının sözleri şöyleydi: "Adım Mesut göbek adım Bahtiyar/ Yıllarca bunu böyle bildiniz siz/ Mesut Bahtiyar'dan şarkılar dinlediniz."

---

*Bu yazı 1995'te *Yeni Yüzyıl* gazetesinin eki *CafePazar'da* yayımlandığı sırada Zeki Müren hayattaydı. Kısa süreli bir gündeme girişten sonra tekrar sessizliğe bürünmüştü. Bu yazı için gazete arşivlerindeki Zeki Müren röportajlarından yararlandım. Yazıdaki kopukluk duygusu veren geçişler, metnin iki haftaya bölünmüş ve bazı bölümlerinin spot olarak kullanılmış olmasından kaynaklanıyor.

AYFER TUNÇ

"ÖMÜR DİYORLAR BUNA"

CAN

YAŞANTI

Narlı Bahçe'yi arıyordum. Hangi coğrafyaya ait olduğunu bilebilsem yollara düşmeye hazırdım. Ama bir türlü hatırlayamıyordum: Batıda mıydı Narlı Bahçe, doğuda mı? Uzun yolların ucunda mıydı, burnumun dibinde mi? İçimde miydi, dışımda mı? Var mıydı, yok muydu? Kuzeye ve güneye giden yolları büyük denizler kesiyor, rüyalarımda sürekli yer değiştiren Narlı Bahçe'nin yolu da bir görünüp bir kayboluyordu.

"***Ömür Diyorlar Buna***", okurlarımızın yakından tanıdığı ve büyük bir ilgiyle okuduğu **Ayfer Tunç**'un yeni kitabı. *Öyküleşmiş Söyleşiler*, ya da *Söyleşilmiş Öyküler* gibi bir alt başlıkla da okunabilecek bu kitap, yaşanmış, tanık olunmuş insan hikâyelerini anlatıyor. Şapkacı Arlet'ten Aylin Işık'a, Fatma Bayraşevski'den Doktor Manuk'a uzanan bu yazılar, ömürlerimizin birer sanat yapıtı, eşsiz, başlı başına dokunaklı bir hikâye olduğunu gösteriyor.

KAPAKTAKİ FOTOĞRAF: 23 Nisan 1952'de
Bolu Öğretmen Okulu'nda sahnelenen 'Cimri' piyesinden

ISBN 978-975-07-0777-3
9 789750 707773
http://www.canyayinlari.com

KİTAP 2006 SKB 0627089 YBL

KDV İÇİNDEDİR
13,00 YTL